

4 лістапада 1994 г.

№ 44 (3766)

Кошт 75 руб.

ПЕРАМОЖА РОЗУМ

Сакрат ЯНОВІЧ: «Я сардэчна-катэгарычна маю вас, спадарове, пакінуць практыку енку! Яна на руку тым, каго вы, як вам ілюзорна здаецца, абвінавачваеце. Напрамілы Бог, перастаць! Чыя ўлада ў дзяржаве, таго і мова ў ёй».

2

САВЕЦКІ НАРОД: ТУПІКІ І ВЯРШЫНІ

Васіль АЎРАМЕЊКА: «Вяршыні савецкага народа аказаліся тупікамі для падуладных славянскіх і неславянскіх нацый, а распад СССР накіраваны не толькі эканамічнай, але і ідэйнай безвыходнасцю».

5

ЛЮДЗІ МАСОЎКІ

Навелы Людмілы РУБЛЕЎСКОЙ.

8--9

І БЯДУЛЯ ВЫБРАЎ БЕЛАРУСКУЮ...

Эмануіл ІОФЕ пра ўклад яўрэяў у беларускую культуру.

14--15

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Кожную пятніцу «ЛіМ» будзе сам прыходзіць да Вас толькі ў тым выпадку, калі Вы аформіце падпіску на наш тыднёвік. Інакш Вам давядзецца хадзіць самім па шапіках «Саюздруку» ў пошуках «ЛіМа» і, дарэчы, плаціць за кожны нумар значна большыя грошы, чым пры падпісцы.

А таму — не адкладвайце на заўтра тое, што варта зрабіць сёння! Падпішыцеся на «ЛіМ»!

Нагдваем кошт падпіскі на першае паўгоддзе 1994 года:

- на 6 месяцаў — 3000 рублёў;
- на 3 месяцы — 1500 рублёў;
- на 1 месяц — 500 рублёў.

Наш індэкс: 63856.

ШТО БАЧЫМ! А ШТО ЧУЕМ?..

«Збыты дзень нараджэння»... знайшоўся запар 7 і 8 кастрычніка на сцэне Маладзёжнага тэатра Беларусі. Ён выглядаў прэм'ерна. Як... яна: вельмі прыгожая дзяўчынка ў белым строі і адмысловым востраверхім капелюшы з чырвонымі стужкамі. Стужкі былі такія доўгія, што, узяўшыся за іх, героі спектакля ператварылі капялюш у чароўны святочны торт... у карусель-забаву... у сімвал урачыстага настрою... І так далей. Так, што Наталлі Падвіцкай разам з Збытым днём нараджэння выпала яшчэ з паўтузіна роляў у адным спектаклі; так, што кожнаму з яе партнёраў давалося сыграць столькі ж. Казкі Дональда Бісэта, адмыслова пераўвасоблены ў спектакль кампазітарам Аляксеем Ераньковым і рэжысёрам Валянцінай Ераньковай, яшчэ дадуць нагоду для глядацкіх уражанняў і акцёрскіх адметнасцяў, завабяць сваёю абаяльнасцю, хутка-

плынным, імклівым шэрагам падзей, шчырасцю дачыненняў персанажаў — рыхтык як і акцёраў з глядачамі. Падкрэсленая ўмоўнасць, свядомая, мовім так, стылізацыя пад захопленую дзіцячую гульню, нехлуслівасць чароўных пераўтварэнняў і тактоўна прыхаваная дыдактыка, здаецца, забяспечаць спектаклю доўгі поспех.

(Працяг на стар. 4)

На здымках: Наталля Падвіцкая («Збыты дзень нараджэння»); Наталля Падвіцкая (Дзікабраз) і Васіль Нікіценка (Непаслушмяны Кароль); сцэна са спектакля.

Фота Віктара СТРАЛКОЎСКАГА

НАДЗЕЯ ПАМІРАЕ АПОШНЯЙ...

3 ПАСЯДЖЭННЯ РАДЫ СП БЕЛАРУСІ

Наш прэзідэнт зноў у Маскве. На гэты раз не па сваёй волі. Хоць, зрэшты, па сваёй, бо выбраў ён для лячэння не Берлін, Парыж, альбо Мадрыд, а «родную» «Крамлёўку». І выбар гэты таксама своеасаблівы паказчык палітычнай арыентацыі нашае дзяржавы. Хвароба прэзідэнта — сам па сабе факт звычайны: усе мы людзі і ніхто з нас не застрахаваны ад таго. Насцярожвае іншае: тое, як успрынялі яе ў афіцыйных колах. «Прэзідэнтам Беларусі застаецца Аляксандр Лукашэнка, і ён па-ранейшаму выконвае свае абавязкі, нягледзячы на тое, што знаходзіцца на лячэнні ў Маскве», — запэўніў «клапатлівых» журналістаў Белінфарма Мечаслаў Грыб. Але тут жа нагадаў пра артыкул 105 Канстытуцыі Беларусі, у якім гаворыцца, што ў выпадку немагчымасці выканання прэзідэнтам сваіх абавязкаў яго паўнамоцтвы, з санкцыі парламента, пераходзяць да Старшыні Вярхоўнага Савета. Сёння, па словах М. Грыба, стан здароўя дазваляе А. Лукашэнку выконваць службовыя абавязкі. Пакуль?..

ТЭМА ТЫДНЯ

Кожнае паважаючае сябе выданне Беларусі нагадала сваім чытачам, што на мінулым тыдні споўнілася 100 дзён ад прысягі прэзідэнта, а «Рэспубліка» падлічыла, што да «дэмбля» засталася, як максімум, 1721 дзень. З публікацыяй, што з'явіліся ў друку да гэтай круглай даты, вылучым артыкул Віталія Цыганкова ў «Свабодзе» — «Сто дзён Лукашэнка: калі няма дзяржаўнай стратэгіі — не будзе перспектывы». Асноўны сэнс артыкула якраз у ягоным назове. Аднак змястоўных цытат у ім набралася б не на выпуск «Кола дзён». На свой густ выберам такую: «Калісьці адзін рымскі імператар зрабіў сенатарам каня, каб давесці ўсім уласную ўсемагутнасць. Толькі такая гістарычная аналогія прыгадваецца, калі гаварыць пра прызначэнне 23-гадовага Ягора Рыбакова кіраўніком Магілёўскага тэлебачання. Балшыня журналістаў успрынялі гэта як імператарскі капрыз і выклік грамадскай думцы. Дарэчы, пакуль незацверджанай застаецца пасада міністра інфармацыі — тры месяцы не могуць знайсці кандыдатаў. Прапаную ўнікальны спосаб: правесці сярод старшакласнікаў магілёўскіх школ конкурс на лепшую нататку пра прэзідэнта. Пераможцу — у міністры!»

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

Кузні беларускіх творчых кадраў — факультэту журналістыкі БДУ — споўнілася 50 гадоў. Увесь гэты час журфак працаваў не толькі на Саюз журналістаў, але і на Саюз пісьменнікаў. Сярод тых, хто прайшоў калідоры журфака, І. Пташнікаў, А. Вярцінскі, Г. Бураўкін, В. Зуёнак, Б. Сачанка, Я. Сіпакоў, І. Чыгрынаў, М. Аўрамчык... а таксама больш за палову журналістаў «ЛіМа» на чале з галоўным рэдактарам. Далучаемся да ўсіх добрых слоў, якія чуў у гэтыя дні наш любімы факультэт.

ЕДНАСЦЬ ТЫДНЯ

Новая грамадская арганізацыя створана на мінулым тыдні — Беларускі нацыянальны звяз «Пасада». У яго з'ядналіся Беларуская хрысціянска-дэмакратычная партыя, Нацыянальна-дэмакратычная партыя, Саюз беларускай каталіцкай моладзі, Мінскі гарадскі бацькоўскі камітэт беларускамоўных школ. Мэты звязу — захаванне беларускай зямлі, дзяржавы, мовы, культуры, наданне прырытэтанай ролі беларускаму этна-культурнаму працэсу. У звароце «Пасада» да грамадзян Беларусі гаворыцца: «... Хто ёсць мы на Радзіме цяпер? Гаспадары ці лакеі?.. Няўжо не ўтрымаем на плячах дзяржаўнасць нашу?» Утварэнне звязу пацвярджае думку, што ў нацыянальна-дэмакратычных партый і рухаў Беларусі ёсць грунт, на якім яны могуць аб'яднацца ў адзіную моц.

ПУБЛІКАЦЫЯ ТЫДНЯ

Калі не кожная, дык абсалютная большасць матэрыялаў з подпісам Алена Ціхановіч на старонках «Звязды», выклікаюць жывы водгук чытачоў. Асабліва артыкулы, прысвечаныя праблемам нашай культуры, мовы, спадчыны. Адметнай публікацыяй гэтага тыдня стаў артыкул А. Ціхановіч «Буйная і дробная». Няма ў ім якраз таго энку аб мове, супраць якога выступае сёння Сакрат Яновіч на нашых старонках. А ёсць факты і прыклады, якія прымусваюць чытача задумацца.

ПРАЖЭКТ ТЫДНЯ

Распрацавана дзяржаўная расійска-беларуская праграма стварэння самалёта агульнага прызначэння «Беларусь». Нам ужо абцялілі, што ў хуткім часе мы будзем мець свой аўтобус, тралейбус, легкавічкі... Дзе яны? Не хацелася б, каб такім жа аказаўся і лёс «свайго» самалёта. Ён таксама нам патрэбны, хоць сёння і менш, чым аўтобус ці легкавік.

ЗНАХОДЛІВАСЦЬ ТЫДНЯ

Кіраўнікі Клімавіцкага раёна назвалі палігон, на якім базаваліся расійскія войскі... заказнікам. Справа ў тым, што 3 тысячы гектараў зямлі, на якой ішлі вучэбныя баі, настолькі забруджаны бомбамі і снарадамі, якія не разарваліся, што для ачысткі ад іх, па падліках спецыялістаў, спатрэбілася б не менш за 25 мільярдаў расійскіх рублёў і некалькі гадоў працы сапёраў. Нашчадкі скажуць «дзякуй» клімавіцкім вынаходнікам.

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

Трагічна закончылася стычка супрацоўнікаў Кастрычніцкага РАУС і АМАПа ў адным з інтэрнатаў Беларускага ўніверсітэта культуры. Хлопцы не змаглі «падзяліць» дзяўчат і распачалі перастрэлку. Адзін амапавец загінуў, яшчэ адзін цяжка паранены. Лёгка паранены і адзін з супрацоўнікаў Кастрычніцкага РАУС.

СКАНДАЛЬЧЫК ТЫДНЯ

На мінулым тыдні «Известия» надрукавалі артыкул «Прыём на вышэйшым узроўні атрымліваюць у Беларусі верхаводы мафіі», які, як і ранейшы — «Краіна агуркоў», — не застаўся не ацэнены нашым кіраўніцтвам. Ды і як абмінуць артыкул, калі галоўным «героем» яго стаў спікер парламента М. Грыб. Ад імя М. Грыба яго прэс-сакратар В. Лапін з дапамогай Белінфарма і некаторых рэспубліканскіх газет даў адказ аўтару артыкула А. Старыкевічу, у якім падкрэсліваецца, што «паўўленне артыкула іспыравалася пэўнымі сіламі, якія імкнуцца выклікаць процістаянне Вярхоўнага Савета і Прэзідэнта». Гэтым паведамленнем мы і хочам закончыць «Кола дзён», ніколі не звязваючы такое заканчэнне з пачаткам...

31 кастрычніка ў канферэнц-зале Дома літаратара адбылося пашыранае пасяджэнне рады Саюза пісьменнікаў Беларусі. Пытанне, якое было вынесена на разгляд, апошнім часам у той ці іншай ступені закраналася і ў час іншых гаворак, што мелі месца ў творчым саюзе — «Выданне, распаўсюджванне і прапаганда беларускай кнігі і перыядычных выданняў».

Гэта невыпадкова. Апошнім часам масіраваная атака на ўсё беларускае, якая было сцішылася, узмацнілася.

Адкрыў пасяджэнне старшыня Саюза пісьменнікаў В. Зуёнак.

Уступнае слова сказаў сакратар бюро рады СП Беларусі А. Письмянкоў.

Па ўзнятым пытанні выказалі свае меркаванні дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» С. Андрэюк, У. Някляеў, С. Законнікаў, Я. Брыль, І. Чыгрынаў, І. Шамякін, галоўны рэдактар выдавецтва «Юнацтва» М. Пазнякоў, Л. Арабей, А. Русецкі, галоўны рэдактар выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі Б. Сачанка, Н. Гілевіч, Н. Загорская, А. Савіцкі, В. Адамчык і іншыя.

Закраналіся самыя розныя праблемы выжывання беларускай кнігі,

беларускамоўнай перыядыкі, якія ў сённяшніх умовах, калі правы дыктуе так званы «дзікі рынак», на жаль, без дзяржаўнай падтрымкі выжыць не могуць. Але кнігу, у прыватнасці, мала выдаць, яе неабходна своечасова і ўмела распаўсюдзіць, каб яна прыйшла да чытача. А гэта ўжо залежыць ад «Белкнігі», ад спажываўсаюза, «Белсаюздруку». Дарэчы, кіраўнікі гэтых калектываў запрашаліся на пасяджэнне, ды запрашэнні былі праігнараваны. Прыйшла і выступіла толькі галоўны спецыяліст па бібліятэчнай справе Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь Т. Папова.

А пагаворыць жа сумесна ёсць аб чым. Прадстаўнікі выдавецтваў з трывогай канстатавалі, што беларуская кніга неахотна бярэцца для распаўсюджвання. У першую чаргу гэта тычыцца спажываўсаюза. У выніку штучна заніжаюцца тыражы. Цяжка складваецца і фінансавыя ўзаемаадносіны. Разлік за атрыманую літаратуру выдавецтвы атрымліваюць праз 60, а то і праз 90 дзён. Лёгка здагадацца, да чаго гэта прыводзіць: грошы абцяжэваюцца, і выдавецтвы не могуць загадаць набыць паперу, паліграфічныя матэрыялы, своечасова разлічыцца з

паліграфістамі, заплаціць аўтарам ганарар.

Сітуацыя ж прагражае ўскладніцца. Як вядома, мусіруюцца прапановы аб пераводзе на працягу 1995 года рэспубліканскіх газет і часопісаў на самаакупнасць. Гэта можа скончыцца пагібеллю беларускамоўных выданняў.

Ніякай крытыкі не вытрымліваюць закіды, што, маўляў, сёння ўсе павінны жыць па сродках. Сёння літаратурны ганарар — проста жабрачы, а і раней за літаратуру пражыць было немагчыма.

Адзначалася, што Закон аб мовах належным чынам не выконваецца. Выданне «Народнай газеты», заснавальнікам якой з'яўляецца Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь, на беларускай і рускай мовах — гэта, па сутнасці, падтрымка двухмоўя ў суверэннай дзяржаве.

Вырашана звярнуцца непасрэдна да Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Р. Лукашэнка, каб давесці пазіцыю Саюза пісьменнікаў па ўзнятых пытаннях.

На пасяджэнні выступіў міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіч.

Н. К.

Вечарыны

ГОЛАС ЭПОХІ, ПЕСНЯ РАДЗІМЫ...

Хадзіце на канцэрты! Гэта заўсёды — жыццё, а значыць, непаўторнасць, нечаканасць. Нават у вядомым, у шматкроць паўтораным, у чаканым. Здавалася б, якой непаўторнасці можна чакаць у класічным беларускім сімфанізме 50-х гадоў? Занатаваны на магнітнай стужцы, спачывае ён у сховах радыёэфантэкі, усё радзей ды радзей выходзячы ў шырокі «эфірыны свет» — як рэліктавы ўзор нашай музычнай гісторыі, але... Хадзіце на канцэрты! Гэта рэдкая магчымасць асяжкаць памяць і адчуць, як новае жыццё напаўняе даўно знаёмы музыка.

А музыка, якая гучала ў той вечар, — знаёма настолькі даўно, што ўжо ледзь не сталася забытай у філарманічных праграмах. Яна загучала — нібы голас эпохі, у якую нарадзілася наша пакаленне, і нібы песня, пад якую складалася пасляваенны лёс нашай Бацькаўшчыны. Ужо гоўлікі за гэта трэба цаніць яе, памятаць, доўжыць яе канцэртнае жыццё... У той вечар, 28 кастрычніка, гучала сімфанічная музыка Уладзіміра Алоўнікава. І хаця сам кампазітар не змог прысутнічаць на сваім аўтарскім канцэрте — перашкодзіла хвароба, — у каледжаскопе музычных вобразаў акрэсліваліся і рысы яго мастакоўскага аблічча: мужага, часам суролага, гранічна шчырага.

«Куранты Брэсцкай крэпасці», «Нарач», «Партызанская бэль», сюіта «Песні свету»... Хрэстаматыійныя творы — і для сівягаловых равеснікаў У. Алоўнікава, і для дзяўчатак-школьніц, што вывучаюць ягоную музыку як старонку гісторыі беларускай кампазітарскай творчасці. Слухачы розных пакаленняў былі ў той вечар у зале...

Іграў Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхала Казінца. І ў другім аддзяленні канцэрта да яго далучыўся цэлы шэраг нашых знаных выканаўцаў: шырмаўская капэла на чале з Людмілай Яфімавай, салісты Любоў Каспорская, Віктар Чарнабаеў, Аляксандр Рудкоўскі ды Віктар Скоробагатаў. Дый у зале народу дадалося: сёй-той спецыяльна прыбег акурат на другую палову вечара, каб не прамінуць галоўную нечаканасць жывога філарманічнага канцэрта — музычную прэм'еру. Упершыню выконвалася араторыя Уладзіміра Алоўнікава «Партызанскія песні» на вершы А. Русака, П. Моўчана ды многіх іншых паэтаў, у тым ліку і невядомых.

Акаймоўвала гэтую буйную вакальна-сімфанічную кампазіцыю славуцая «Лясная песня», атуляючы вельмі своеасаблівы, абагульнены, споўнены сваёй філасофіі, угрунта-

ваны на сваёй драматургіі, падпарадкаваны законам свайго часу і ўвасоблены музычнымі сродкамі сколак партызанскага жыцця. Тут і трагічны вобраз вёскі Шаўлічы, і гнеўны заклік да расплаты, і тужлівая калыханка партызанскай мадонны, і смела эстэтызаваныя жартоўныя партызанскія прыпеўкі, і пранікнёны дуэт-раманс «Лес зялёны — мой дом», і драматычны маналог барытона «А рыфмы просяцца...», які выклікаў параўнанне з оперным рэчытывам. І, нарэшце, «Партызанскія баль» — чароўны акапеліны харавы вальс, я сказала б, вяртыдаўска-гаўрылінскага кшталту, далікатна-ўяўная лёгкасць формы якога не замянала пацуч жалобны голас «абарванай струны»...

У араторыі «Лясная песня» загучаў знаёмы голас Уладзіміра Алоўнікава — музыканта-патрыёта, суролага байца, сумленнага прафесіянала. Але колькі новых абертонаў дадалі да гэтага голасу пражытыя гады, вопыт жыцця ў наш парадкаслыны час!.. І якая ж вечная, класічная святлынь ахінула залу, калі на завяршэнне вечара аркестр зайграў мелодыю, родную сэрцу многіх, многіх беларусаў: «Радзіма, мая дарагая». Сола трубы над спакойным і глыбокім, нібы плынь вялікай ракі, дыханнем аркестра, — гэта гучала як гімн. Зала апладзіравала стоячы.

Канцэрт народнага артыста Беларусі прафесара Уладзіміра Алоўнікава прысвечаны 50-годдзю перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне...

С. БЕРАСЦЕНЬ

Пошта

ПЕРАМОЖА РОЗУМ

У мяне няма здароўя чытаць тэксты тыпу «Прэса, эфір, мова» Леаніда Лыча! Ён, сам таго не адчуваючы, робіць праблематычнай беларускую мову ў Беларускай дзяржаве. Прымаючы пазіцыю просьбіта аб ласцы для Яе, і то перад кім: перад тымі, каму просьбы ягоныя няйначай «да лямпачкі!» Гэта ж паніжальна. Што гэта: хвароба, нейкая псіхічная слязліваць у беларускім Ад-радзэнні?

Такі артыкул быў бы зразумелы і нармальны, калі б з'явіўся ў асяроддзі беларускай нацыянальнай меншасці ў іншай дзяржаве, дзе спрыянне беларушчыне залежыць ад таго, наколькі ўдасца нацменскім дзеячам рэалізаваць каго трэба ва ўладных структурах. Ды не толькі сп. Лыч піша з пазіцыі беларускай нацыя-

нальнай «меншынні» ў Рэспубліцы Беларусь.

Я сардэчна-катэгарычна маю вас, спадарове, пакінуць гэту практыку плачу і энку! Яна на руку тым, каго вы, як вам ілюзорна здаецца, абвінавачваеце. Напрамлівы Бог, перастацьце!

Чыя ўлада ў дзяржаве, таго і мова ў ёй. Я ведаю, што лішне паўтарю такую элементарнасць, але, на жаль, адчуваю сябе змушаным у тым. Калі ў Варшаве кажучы і пішучы, што беларуская мова, папраўдзе, не ёсць чужая палякам, а народжаны ў той сталіцы саракагадовы віцэ-прэм'ер урада Цімашэвіч, будучы ў гуморы, возьме і акуратна загаворыць на ёй, дык чорным анекдотам бачацца каго трэба ва ўладных структурах. Ды не толькі сп. Лыч пра бар'ерную незразумеласць

рускамоўнай нашага слова. Каму незразумелы беларус? Больш паляку ці больш рускаму? Пытанне, якое справядліва можа абразіць інтэлігентнага чалавека.

У гэтай заходнерускай сталіцы нярускай дзяржавы атабарыліся правінцыялы з даўно вывучаным сумленнем, што даказвае хаця б статыстыка выданняў па-руску і па-беларуску. Антыбеларуская «Советская Белоруссия» справядліва заслужана быць пастаўленай перад судом за дзейнасць на шкоду Рэспубліцы Беларусь як нацыянальнай дзяржавы беларусаў. Прыкладам кажучы, у Польшчы, у якой толькі чатыры працэнты палякаў не адчуваюць асаблівага гонару за сваю нацыю (дадзеныя апытання ў пачатку кастрычніка), за публічную кпіну з дзяржаўнага сцяга

3 СВЯТА НА КАПЫЛЬШЧЫНЕ

Крапаў дожджык — зусім не золкі для такой пары, калі цімкаўцы — інтэлігенцы, старыя і малыя — сабраліся на адкрыццё Літаратурнага музея Кузьмы Чорнага.

Не кожнае мястэчка можа пахваліцца музеем, тым болей вёска. Ды тут ён узведзены быў уласнымі намаганнямі яшчэ ў 1964 годзе — рукамі і на сродкі настаўнікаў, школьнікаў, бацькоў. Пасля рамонту і рэканструкцыі памяшкання, праведзеных у апошнія гады, музей узяло пад крыло Аб'яднанне дзяржаўных літаратурных музеяў. Тагачасная дырэктар школы Зінаіда Іосіфаўна Раманенка, арганізатарка добрай справы, разам з дачкой пісьменніка Рагнедай Мікалаеўнай і перарэзалі стужку на ўваходзе.

Слова сказалі Уладзімір Юрвіч, якому выпала асабіста ведаць Кузьму Чорнага, вядомы наш празаік Аляксей Жук. А намеснік старшыні Капыльскага райвыканкама М. Мельянец зазначыў: «Цяпер, з вышнімі сучаснасці, перад намі асабліва выразна паўстае роля і значэнне К. Чорнага ў станаўленні развіцці беларускай прозы. І калі сёння аб ёй гавораць як аб адной з найбольш цікавых, то ў гэтым велізарнай заслуга сацыяльна-эпічных традыцый нашага славаўтага земляка».

Музейная экспазіцыя (аўтар навуковай канцэпцыі — Л. Макарэвіч, мастак — Г. Чысты) нагадала нам пра асноўныя вехі з біяграфіі майстра псіхалагічнай прозы. Тут ма пабачылі абрус, вытканы майстрыхай-маці, што мела «вялікі ўплыў

на развіццё адчуванняў і дум». Мы даведаліся, што літаратурным псеўданімам Мікалая Раманоўскага стала вясковая мянушка яго дзеда — «Чорны»; што бацька будучага пісьменніка парабкаваў у таго самага пана Вайняловіча, які збудваў у Мінску на пачатку стагоддзя Чырвоны касцёл. Двойчы гарэлі рукапісы Кузьмы Чорнага: у 33 г., калі здарыўся вялікі пажар на Капыльскай вуліцы Цімкавіч, і ў 41 г., калі снарадам парушыла дом, дзе жыла сям'я Кузьмы Чорнага. Тады загінулі рукапісы твораў «Простыя людзі», «Вялікае выгнанне», крытычнага доследу пра «Новую зямлю» Якуба Коласа.

Ёсць яшчэ адна, да канца не адкрытая нам старонка — восем месяцаў турэмнага зняволення і катаванняў у 1938 г. Усе сьвяры яго на той час былі ўжо арыштаваны — У. Дубоўка, М. Зарэцкі, М. Хведаровіч... Дарэчы, гэты момант з жыцця пісьменніка пададзены вельмі ўжо скупа і фрагментарна. І ці толькі таму, каб не траўміраваць дзіцячыя душы?..

— Кузьму Чорнаму не заўсёды шанцавала на памяць, на ўшанаванне памяці, — падкрэсліў Аляксей Жук. Справадлівасць нарэшце адноўлена. І дзяржава, якая да гэтага спрычынілася, якая праз Міністэрства культуры і друку фінансуе культурныя акцыі, — вартая нашай падзякі.

Засталося паведаміць, што адкрыццё філіяла Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры

адбылося ў рамках міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай сучасным культурна-асветніцкім задачам музейных устаноў. Канферэнцыя арганізавана Міністэрствам культуры і друку РБ разам з Аб'яднаннем літаратурных музеяў, у ёй удзельнічалі музейшчыкі Масквы, Санкт-Пецярбурга, Кіева, Пензы і, натуральна, нашай рэспублікі. У праграме канферэнцыі, акрамя

пленарных пасяджэнняў, прагляд экспазіцыі «Покліч», наведванне музеяў М. Багдановіча і Якуба Коласа, а таксама паездка ў Стоўбцы і Макалаўшчыну.

НАШ КАР.

На здымках: адкрыццё канферэнцыі; госці музея Максіма Багдановіча.

Фота Т. САРАКАЧ

Фестывалі

НАШЫ ПРЫЙШЛІ!

Сёння лепшы кінатэатр — тэлебачанне, бо дзе яшчэ можна ўбачыць свежую, новую — і неардынарную — стужку, зробленую на прасторы былой краіны?

Ёсць, праўда, формы тых ці іншых кінатэатраў пад назвай «фестываль». Пытанне ў тым, хто знойдзе для яго спонсараў, арганізуе рэкламную кампанію, наладзіць перамовы з уладальнікамі фільмаў і г. д. Словам, хто добраахотна захоча ўлезці ў хамут і агораць свята для кінааматараў? Фестываль постсавецкага кіно «Лістапад-94», што доўжыўся тыдзень у Мінску, з'яўляецца ініцыятывай Сяргея Арцімовіча. Ён нядаўна скончыў Вышэйшыя рэжысёрскія курсы і стварыў пры Саюзе кінематографістаў студыю «ТЭЛЕ-АРС». Яму паверылі і далі немалыя грошы «Белбудбанк», фірмы «Інтэрбел», «Форт Нокс», а Мінскі фарфоравы завод падтрымаў прызы. Дапамаглі Міністэрства культуры і друку рэспублікі, Канфе-

дэрацыя саюзаў кінематографістаў, міжнароднае акцыянернае таварыства «Кінацэнтр» і беларускія кінематографісты. Рабілі на гэтым акцэнт таму, што арганізаваць нейкую культурную акцыю можна толькі пры вялікім жаданні і намаганнямі розных сфер — ад грамадскіх і дзяржаўных устаноў да бізнесструктур.

На адкрыцці фестывалю ў кінатэатры «Кастрычнік» старшыня журы журналістаў Ірына Гурьновіч выказала пэўна, думку многіх і многіх гледачоў: «Калі патрэбен дэвіз, дык я б сказала: нарэшце нашы прыйшлі!» Якое цяпер «наша кіно»?

Адрознівае радасці ў ім мала, хача пасмяяцца даюць і «Курыца Раба» («Куручка Ряба») масквіча-амерыканца Андрэя Канчалюскага, і «Ты ў мяне адна» («Ты у меня одна») пецярбургскага Дзмітрыя Астраханна, і «Кааператыв» «Палітбюро» беларуса Міхаса Пташука. Гэта смех з драматычным адценнем. А ў фільме

украінкі Кіры Муратавай «Захалленні» («Увлечения») наадварот: драматычны, нават некрафілічны ідэі пераўтвараюцца ў фарс...

Другая прыкметная рыса фестывальных фільмаў — дэмакратызацыя драматургіі і рэжысуры. Больш за палову фільмаў складалі масавыя жанры: меладрама, трагікамедыя, крымінальны фільм з адценнем сацыяльнай драмы. Не толькі кіно класа «Б» (так называюць у заходніх краінах нізкабюджэтыя фільмы, якія якраз і запаланілі экраны былога СССР), але і таленавітыя рэжысёры пайшлі насустрач гледачу. Вынікі розныя. Напрыклад, трылер-меладрама «Падмаскоўныя вечары» масквіча Валерыя Тадароўскага, з майго пункту гледжання, ніжэй, чым яго папярэдніа «Катафалк» і «Каханне» (ён зняў гісторыю сучаснай лэдзі Макбет). А вось мэтру савецкага кіно літоўцу Вітаутасу Жалаквічусу ў стужцы «Звер, які выходзіць з мора», гэта ўдалося цудоўна. Апава-

данне Яўгена Замяціна «Паводка» дазволіла яму зрабіць фільм пра ракавыя страсці на фоне гістарычнай стыхіі (маецца на ўвазе рэвалюцыя).

Элітарнае кіно таксама прысутнічала (г. зн., кіно для гурманаў). Грузін Атар Іаселіяні, па сутнасці, жыў класік, які цяпер робіць стужкі ў Францыі, раздумвае ў фільме «І стала святло...» (пра афрыканскія плямёны) аб заганях цывілізацыі. Гэта яго пастаянная тэма. А былі крытык з С.-Пецярбурга Алег Кавалаў зрабіў «Сады скарпіёна» на мантажным сталі з дапамогай іншых савецкіх фільмаў, каб выказаць свае адносіны да сацыялізму.

Шэраг фільмаў фестывальнай праграмы не ўбачыла (пішу, калі кінапаказ працягваецца), таму, можа, высветляцца яшчэ нейкія тэндэнцыі і рысы. А ў цэлым можна сказаць, што гэта фестываль прызнаных майстроў і пачаткоўцаў, што ставяць адно з самых галоўных пытанняў, якое калісьці паставіў Шукшын: што з намі адбываецца?

Або адбывалася — ад 20-х да 90-х гадоў.

Ала БАБКОВА

і герба суд шпарыць мінімум год зняволення.

У высокацывілізаванай Вялікабрытаніі жартаваць можна практычна з усяго, акрамя каралевы — сімвала Злучанага Каралеўства. Брытанец не дазволіць сабе дрэнна выказацца і наконт самога трона. Гэта ў яго ўжо ў генах.

Недатыкальнасць сэнсу дзяржавы, недатыкальнасць сэнсу нацыі... Без гэтага не будзе гаранты дэмакратызму, але разгул фрустрацыі, інтэлектуальна неадпачаных авантурыстаў, грашовых жулікаў, сіратаў эпохі і мінулых людзей, што халаюцца за сучаснасць, бы той нябожчык на сюррэалістычным могільніку сярэдніх вякоў.

Спадар Лыч, спадар Капчык і ўсе Паважаныя Спадаровы! Вы ж дасканалы разумееце, што фантастычна-рускамоўным мроіцца вяртанне ў Беларусь менавіта Расіі. Ім трэба губерні. Непатрэбна беларуская суверэннасць. Яны ёю гідзяцца, як

можа гідзіцца каланізатар абарыгенам. І ніхто, аніякая сіла не стрываюць іх ад імкнення да свайго роду афрыканізацыі Беларускай тэрыторыі.

Спяшаюцца забіць беларускае, пахаваць? Да іх не даходзіць, што яны спазніліся, таму падсвядома рэагуюць па законах экстрэмальнасці. Улады рэспублікі асцярожныя з беларусізацыяй. Каму, як не ім, ведаць, на які воз селі? Націсні на тую ж беларусізацыю і, як піць даць, узнікне синдром... беларускага акупанта (заходнерускай) Беларусі. Акупантаў жа ніхто не любіць!

Як заўсёды ў падобных сітуацыях, выршальны голас належыць нацыянальнай школе. Структурна камплектнай: пачатковай, сярэдняй, вышэйшай; агульнаадукацыйнай і прафесійнай. Дзяржава, якая не ціць школьную справу, сама сабе капае магілу.

Стратэгія беларускага Адраджэння па-за дыскусіяй. Гаворым пра

тактыку. А яна ж старасвецкая, яна, на жаль, у стылі просьбы мужыка да паночка. Быццам Марцінкевіча чытаеш або Багушэвіча. І не «ЛіМу» гэтым займацца, тым болей, што гэтыя зазвычай агульныя, нікога персанальна не чапаючыя, значыць — пісаныя ўсім і нікому. Бясцельны!

Палякі (а здавалася б, чаго ім як нацыі баяцца?) бяруцца ўтварыць незалежны ад урада грамадскі інстытут абароны добрага імя Польшчы і яе нацыі. Урад у кожнай краіне не ёсць да канца сугучны з нацыянальнымі інтарэсамі, прырода дзяржаўнага апарату часамі нагадвае амялу на дрэве, воль.

Палякі не арыгінальны ў сваёй задуме, пераймаюць яе ад французцаў. Гэта мой намік на нешта абшталтам Грамадскага інстытута абароны добрага імя Беларусі і беларускай культуры. Дзве галоўныя дзялянкі яго дзейнасці: пратэстацыя і дакументацыя. Фармулёваць пратэсты супраць вульгарных нападаў у срод-

ках масавай інфармацыі краіны і па-за яе межамі. Не так, урэшце, і важна тое, ці адрасаты паліцаца з імі: публікаваць перш за ўсё ва ўласным бюлетэні. Што да дакументацыі, дык павінна яна мець не паліцэйскі, а маральны аспект, быць крыніцаю аб'ектыўнай інфармацыі пра антыбеларускія правы ў адміністрацыі, школьніцтве, культуры і г. д.

На якія сродкі існаваў бы інстытут? На мінімальныя, бо не будзе ўрад фінансаваць крытыкаў яго. Ксеркалічны (беларуска-ангельскі?) бюлетэнь каштаваў бы найперш, рэшта трымалася б на энтузіязме адраджэнцаў. Неабходна захаваць строгаю дакументальнасць тэкстаў, фактаграфічнаў іх сухасць, каментарый і эмоцый пакідаючы чытачу. Пара канчаць паядынак словамі, метафарамі; нас заўсёды перабрзшуць на людзях тыя, у чых руках чытабельныя газеты і часопісы. Быць моцнымі ў фактах, не ў языку, бо і

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

«Аб'ектыўка» на актывістку: старшыня прафкама, слухач партыйнай школы, сакратар райкама, дырэктар канторы кінапракату, пенсіянер абласнога значэння, свая дача, свой «руль», кватэру здае за валюту, вырочвае на ўчастку кветкі (рэалізуе суседка) — вось і ўсё пакуль. Часта паўляецца на дэманстрацыях у калоне «пустых каструль».

Складальнікі слоўніка ўстойлівых выразаў, я б выразы вашы на камені выразаў. Адлюстравана жывое, але, гудэма-судэма, чаму абыдзена савецкая тэма? Нічога, напрыклад, не гаворыцца ў слоўніку пра такія выразы, як «сакратныя супрацоўнікі», «работнікі органаў», «далажыць каму трэба», «сацыялізм у дзеянні», «здача першага хлеба», «салдаты партыі», «гістарычныя рашэнні» і многія іншыя падобныя зрашчэнні. Атручана мова, і моўная радзьяця вуй як няскора пачне распадацца.

Двухпавярховыя цагляныя дачы не лашчаць ужо вачэй. Многія асуджаюць джэнтльменаў удачы і будуць паверхам вышэй.

Вандэйская хроніка. Забалачанская пракуратура ў адпаведнасці з законам аб мове патрабавала перайменаваць кінатэатр «Октябрь» у «Кастрычнік».

— Не трэба нам і той «Кастрычнік», — запярэчылі гараджане.

— Пракуратура назваў не дае, — адказалі ахоўнікі закона.

Выявілася, аднак, што назваў не дае і выканкам. «Вось каб Вярхоўны Савет ці прэзідэнт», — уздыхнулі там.

Падобна, пытанне аб кінатэатрах збіраюцца выносіць на рэферэндум.

— Людзі, мабыць, жывуць у раскошы, — прабырчылі дробныя грошы, — нас не бяруць!

— Ідыёты, — прашамацелі банкноты, — гэта ж адзнака бядоты.

Я ў моры Саргасаў кружыўся ў танцы, сухую адольваў раку, каб цяпер апынуцца ў гэтай бляшанцы «Вугор у таматным саку». Ёсць іншая доля, але — усё адно — «у жэлье».

Гасподзь ці не ўспляю шнарыў, тварыў усё бы неўпапад, разбіў папарна на паўшар'і і тонкі мозг, і моцны зад. А мо тут іншы быў рэзон і анаваў ва ўсім шаблон?

— Які твой сабака цяпер? — Двортэр'ер. — А быў як? — Проста ударняк. — Ну ты і мастак! — Дык усюды ж так. Кілбаса была «асобная», тады «асобная», тады «асабліва» — і ўсё дзеля выгод. Вось і мой пёс займеў радавод. Зірні, якая морда, двортэр'ер — гэта гучыць горда!

Сакрат ЯНОВІЧ

АД РЕДАКЦЫІ.

Выступаючы супроць беспрадметнасці і голых эмоцый у нацыянальнай справе, сп. Яновіч, як бачым, сам досыць эмацыянальны. Калі зыходзіць з ідэальных пазіцый, то ён кажа праўду. «Бальшыня» ў нас сапраўды паводзіць сябе, як занябаная, нікому не патрэбная «меншыня». Ды як яно павінна быць у нармальнай дзяржаве — мы ведаем і самі. Цяжэй дзяржаву зрабіць нармальнай, тым болей, што ёй кіруюць не самыя свядомыя беларусы...

САМАБЫТНЫ
МАСТАК

Ёсць у Оршы незвычайны музей, дзе сабраны работы аднаго майстра — рэзчыка па дрэве Сямёна Сямёнавіча Шаўрова. Прыродны талент і вялікая працавітасць зрабілі Сямёна Шаўрова самабытным мастаком. Ён бачыць і ведае, што можна стварыць з кожнага кавалачка дрэва. Неабходна толькі з любоўю паставіцца да яго, дакрануцца да яго ўмелымі рукамі — і дрэва ажыве, усміхнецца або засумуе, заспявае або затанцуе створаны мастаком вобраз.

Менавіта такія работы і сабраны ў музеі драўлянай скульптуры рэзчыка Шаўрова.

На здымаках: музей драўлянай скульптуры ў Оршы; мастак-рэзчык па дрэве Сямён Сямёнавіч Шаўроў.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛІНФАРМ

СРОДКІ ДЛЯ
ДЗЕДКІ МІХЕДКІ

25 верасня, адразу па заканчэнні фестывалю «Лялька», Магілёўскі абласны тэатр лялек запрасіў на прэм'еру спектакля І. Сідарука «Пра дзедку Міхедку, пра бабу Агакі ды пра катка Залатога лабка». Трэба адзначыць, што пастаноўка — плён леташняй вераснёўскай лабараторыі драматургаў, якія пішуць для дзяцей: менавіта на ёй Ігар Сідарук прадставіў, так бы мовіць, эскіз, накід, крэскі да п'есы, а рэжысёр Алег Жугжда прапанаваў яму давесці ўсё гэта да сцэны. Дарэчы, гэта не адзіны сумесны рэжысёрска-драматургавы праект лабараторыі, — шкада, што Міністэрства культуры і друку Беларусі супольна з Саюзам тэатральных дзячэў, распачаўшы такую адметную справу ў Магілёве, сёлета не знайшлі сродкаў, каб яе прадоўжыць.

Праўда, паводле чутак, драматургаў такі запрасяць сустрэцца — тамсама, у Магілёве, — напрыканцы года. Каментарый супрацоўніка Міністэрства культуры і друку быў кароткі: «Як толькі знойдзем сродкі».

Дарэчы, сродкі на ўвасабленне ўсяго, што чаўпалося між дзедкам Міхедкам, бабуляй Агакі ды катком Залатым лабком тэатрам не тое што шукаліся — вынаходзіліся. Напрыклад, музыку Віктара Капыцько ўзялі са спектакля, які не эксплуатаецца з розных прычын, «а музыка выдатная, музыкі шкада», — мовіў рэжысёр. Напрыклад, усіх лялек акцёры рабілі самастойна — разам з мастаком, гэта значыць Наталля Віктарава, Ларыса Мікуліч ды Уладзімір Тэвасян разам з Ларысай Мікінай. Пазапланавыя дзедка, бабуля ды каток ужо колькі разоў збіралі паўнютку залу. А планавыя пастаноўка тэатра — «Піліпка і ведзьма» Сяргея Кавалёва паводле беларускіх народных казак рыхтуецца да прэм'еры 30 лістапада.

У АБНОЎЛЕНАЙ
«КРЫНІЦЫ»

А калі дакладней, дык другі нумар штомесячнага культуралагічнага часопіса «Крыніца», што, як вядома, нядаўна прыняў творчую эстафету ад свайго аднайменнага брата. У рубрыках «Я», «Мы», «Ты», «Наш», «Ён», якія становяцца традыцыйнымі, прадстаўлены Барыс Пятровіч, Уладзімір Няклёў, Анатоль Вярцінскі, Леў Гарошка, Фрыдрых Ніцшэ. І, безумоўна, іншыя аўтары, але яны выступаюць, як кажуць, зусім не самі па сабе, а ў сваёсцэ аб'ектамі «звязцы» з Анатолем Вярцінскім, Барысам Пятровічам, Фрыдрыхам Ніцшэ і г. д.

Георгій Колас прадстаўлены ў рубрыцы «Яно» артыкулам «Як «бераглі» Купалу Чарвякоў і Галадзед?».

«КАБ ВЕЧНА
ЖЫЦЬ
І ЗВАЦЦА
БЕЛАРУСАМ»

НЕПАКОРНЫЯ

Памяці Якуба Ясінскага, палечніка Та-дэвуша Касцюшкі, кіраўніка вызвольнага паўстання на Беларусі і Літве, пад ка-мандаваннем якога 26 чэрвеня 1794 года ля Солаў цяперашняга Смалецкага ра-ёна адбылася бітва з урадавымі войскамі.

У гэты дзень наканаваў ім лёс надлічваць скрушна вусцішныя страты. Кіпела сталь разгневаная кос наспраць самаўпэўненай гарматы. Ляцела смерць, як ствол яе курыў, як са ствала дымела і грывела.

Супрацьстаяў ёй велічны парыву лапцюжных вояў, што глядзелі смела. Канец свой усвядоміць наяву, не ўпасі на калені і не здацца. На родных гонях скласці галаву, каб вечна жыць і беларусам звацца.

І не было ў апошні міг журбы, пакорнасці гвалтоўнаму прымусу. Хоць могуць выжыць ціхія рабы — крыж рабства не пад сілу беларусу.

Сан годнасці, самапавагі сан не дазвалялі уступіць прышэльцам. А вось жа быў ён, сан той, у сялян — замардаваных, гняных пагарэльцаў. А вось жа быў ён, светлай волі чын, і штохвілінна пульсавалі ў генах каструбаватых прашчураў-мужчын, што гэту волю адчувалі ў венах.

Былы крывіч, што ўпаў у лонне траў, сваю зямлю благаславіў крывёю... З Айчынаю на рынку не стаяў, не ганцляваў ён маладушна яго.

Ах, што умее наша раць! Бы з дынаміту нашы душы. Мы не прывыклі разбіраць, абавязкова — рушым.

Калі ўжо крах, то поўны крах — мы свежай цэгла панавозім! Падумаеш — палоткі дах, няхай кульнецца вобзем. Галоўнае — сцяну вальць, вальць — і ёсць збавенне...

А дурню, можа, і баліць, што добрае трашчыць бяргенне. Былы — ён непатрэбны груз, былое ўпала і згарэла. Няхай ляціць усё на друз, усё, што пеціла і грэла.

Хоць нікнем цьмянай галавой, хоць кінемся у плач і лямант, мы любім попел класці свой у наваёўлены фундамент.

Мы самі сумленныя сейбіты ліха, сабе ж на гасцінцах парылі калдобы. Стварылі такую ўжо неразбярыху — зачумлена ходзім з прагнозамі Глобы. Прамоўцы з трыбун, наша песнячы вуха, штодзённа не хлеб раздаюць, а каменне. Мы думалі, як-небудзь выскачым суха — у багню ўляцела й маё пакаленне. Усё паўтараецца надта старанна: дзень трохі святлейшы — дзень здэкліва-чорны. Вас цёр, малаціў страшны час, ветэраны — нас мелюць таксама айчыннымі жорны.

Мы самі сумленныя сейбіты ліха, сабе ж на гасцінцах парылі калдобы. Стварылі такую ўжо неразбярыху — зачумлена ходзім з прагнозамі Глобы. Прамоўцы з трыбун, наша песнячы вуха, штодзённа не хлеб раздаюць, а каменне. Мы думалі, як-небудзь выскачым суха — у багню ўляцела й маё пакаленне. Усё паўтараецца надта старанна: дзень трохі святлейшы — дзень здэкліва-чорны. Вас цёр, малаціў страшны час, ветэраны — нас мелюць таксама айчыннымі жорны.

МЫ ВАРТЫ
ТОЛЬКІ ПАПЯЛІШЧА?

Дом ператворыцца ў труху, а мы спакойныя занатга. Як можна не тушыць страху, якая полымем занята?!

Агонь шугае ў вышыню, у небе чырвані адбітак... Ад ненажэрнага агню ратуйце ўвесь былы набытак!

Няўжо ніяк вадой заліць не ўдасца нам пажар бязбожны? Душа ўтрапёная баліць, уся дрыжыць бездапаможна.

Пажарнікі-рабаўнікі, хоць сцены дапамогі просяць, у свае сховы-тайнікі усенародны скарб выносяць.

Што дом гарыць — такой бяды... Таму што ім пажар спрыяе паншнураваць сюды-туды, пакуль заслона дымавая.

Як дурні, побач мы стаім і ўсё ўздыхаем на дварышчы. З пакорным норавам сваім мы варты толькі папялішча.

ВЯСЕННЯЕ

Яшчэ ў душы зіма, паньных дзён зацягасць. Штось радасці няма — хто выкраў нашу радасць? Падзей імчыць табун, свет штосьці непрыветны. Заўзяты рык трыбун і перабрэх газетны. Навін гарачы гнёт — вось-вось тваё крушэнне... Б'юць цэны навывлёт, заўжды — на паражэнне. Хоць прыцемкі, але святло кліч на хвілінку — у посуд на стала пастаў вярбы галінку. Паглядзь рукою лёс, стой пад ягонай стрэшкай... На фоне страт і слёз хай выблісне усмешка. Няхай азорыць дзень, дзе столькі стогнаў, енкаў, той залаты прамень, што сымлецца са зрэнкаў.

Самотная панна пад небам — ёй лёгка ці цяжка? Шчаслівая юная маці... Ах, вечная фея... Вяслія, сціпла стаіць у касцёле манашка, і мой супярэчлівы роздум яна разумее. Вось-вось распачнецца нядзельнае тут набажэнства. Алгарныя свечкі засвечыць на белы каўнерык. Працягнецца казка, паўторыцца зноўку маленства, хоць дома пару не такую засведчыць лустэрак. І хочацца Богу маліцца яшчэ раз, яшчэ раз. У сэрца аднекуль згары наплывае прыемнасць. Пакутны, таемны, каханы, спагадлівы Езус — і можна разлічваць заўжды на яго узаемнасць.

Усё бліжэй мне свет, які ўжо адышоў — пасохлых вішань цвет, звон даўніх капяжоў. Усё часцей назад з прыхільнасцю гляджу, дзе майго рання сад гарыць пасля дажджу. Усё мацней хіне да першых перапраў, да тых, хто тут мяне упершыню спаткаў. Ах, дзе мой кволы след сярод лугоў і ніў?.. На воблачку той свет за небасхіл адплыў. Адплыў туды, адкуль пераз усе часы патрачаных матуль даходзяць галасы. Куды, нібы праз сон, наплакаўшы сярша, праз сетку стальных дзён ляціць мая душа.

ШТО БАЧЫМ! А ШТО ЧУЕМ?..

(Пачатак на стар. 1)

Выканаўца шэрагу цэнтральных роляў Аляксей Калакольцаў такі менавіта поспех ужо зазнаў праз спектакль «Неверагодны ілюзіён Эрні» Эйкбарна (пастаноўка В. Катавіцкага). Ганна Лаўхіна, Сяргей Ждан, Уладзімір Емяльянаў, Віктар Моўчан — акцёры гэтка ж дасведчаныя. У ролі знамага казачніка Дональда Бісэта, — а ён, каб на глядацкіх вачах утварыць казку, даўмеўся пазваніць проста... свайму ўяўленню, — Васіль Нікіценка. Гнуткасі, раскутасці, імклівасці яму не пазычаць...

Рэспубліканскі тэатр юнага глядача: колішні спектакль, што лічаную колькасць разоў прайшоў на ягонай сцэне, што пад назваю «Крылы Ікара», быў эксперыментальна ўвасоблены Ераньковымі паводле вядомых казак, але падпадаў пад увесь набор скарыстаных кампліметаў. Да сёння не забываецца вытанчанае абаянне адной з цэнтральных выканаўцаў Веры Кавалеравай: у гісторыі пра маленькага цмока, які любіў гарбату, яна нават выходзіла на пуантах...
Натуральна, спектакль Маладзёжнага — ніякі не паўтор колішняга, трохгадовае даўніны спектакля ў ТЮГу. Іншыя акцёры запатрабавалі і іншых дачыненняў, вырашэн-

няў, прапаноў. Толькі поспех падобны. Хоць тады, тры гады таму, яго няшмат хто ўсвядоміў. Ёсць пэўнасць, што цяпер яму выпадае замацавацца. Замацавацца, калі буйны, але, бадай, адзіны буйны недахоп спектакля не пераўтвораць у вялікую прыкрасць: пераклад казак Бісэта, зроблены яшчэ калі, ужо тады не адпавядаў патрабаванням сучаснай беларускай мовы. Сякая-такая акцёрская недасведчанасць канчаткова вызначыла мову спектакля як трасянку: надта ўжо не стасуецца тое, што мы чуем, з тым, што мы бачым...

Жана ЛАШКЕВІЧ

Меркаванне

САВЕЦКІ НАРОД: ТУПІКІ І ВЯРШЫНІ, альбо ШТО ТАКОЕ ТРЭЦЯЯ ІМПЕРЫЯ

Выкінуць факт з гісторыі яшчэ цяжэй, чым з песні слова. Што было — тое было. Быў Саюз, была і «новая гістарычная супольнасць» — савецкі народ. Можна доўга спрачацца аб яго натуральнасці і жыццяздольнасці, аднак факт узнікнення «гома саветыкуса» як выразнага сацыяльнага тыпу сведчыць аб пэўнай гістарычнай заканамернасці ўсёй з'явы.

Для посткамуністычных гісторыкаў лёс СССР, «узлёт і падзенне» савецкага народа яшчэ доўга будзе тэмай разнастайных тэорый і супрацьлеглых меркаванняў. Сёння пакуль цяжка спакойна і разважліва асэнсаваць усё, што адбылося, бо занадта вялікая тэмпература сацыяльных эмоцый і блізкасць перажытага многімі шоку, аднак нават пры павярхоўным аналізе можна абзначыць наступныя тэзіс-пункты:

1. Вытокі і прычыны ўзнікнення СССР.
2. Росквіт, дэградацыя і распад сістэмы.
3. Перспектывы, падзеі, ілюзіі постсавецкага часу.

Вядома, для грунтоўнага асветлення ўсёй мэты мала будзе і манатрафіі, я ж паспрабую публіцыстычнымі сродкамі закрануць толькі асобныя, на маю думку, больш спрэчныя і актуальныя пытанні.

Што тычыцца першага пункту, то разыходжанне думак тут не надта вялікае і з цягам часу, відаць, будзе яшчэ меншым. Спраўды, цяжка спрачацца з тым, што Расійская імперыя была «кальскай» СССР, а велікарускі народ — ядром будучай «новай гістарычнай супольнасці». Знак роўнасці, які ставіцца асобнымі аўтарамі паміж Расіяй самаўладнай і савецкай, патрабуе пэўных агаворак і ўдакладненняў.

Рэч у тым, што рост імперскіх (наднацыянальных) патэнцый за царскім часам так-сяк ураўнаважваўся патрыярхальна-этнічнымі (пранацыянальнымі) традыцыямі. Трэба адразу ўдакладніць паняцце імперскага і нацыянальнага, бо распаўсюджана меркаванне, што імперскасць ёсць неад'емная частка ўсяго расійскага і што любы расіец і асабліва нацыяналіст ёсць яўны ці патэнцыйны «імперац». На самой справе сутнасць

імперскага і нацыянальнага развіцця часцей супрацьлеглыя, чым ідэнтычныя, і гэта тычыцца не толькі малых народаў. Імперскасць — гэта звышцэнтралізацыя, нераўнамернасць і экстрэмінасць развіцця, ці, па Леніну — маналізм, мілітарызацыя і тармажэнне вытворчых сіл грамадства. Нацыянальны ж росквіт вымагае хутчэй дэцэнтралізацыі, раўнамернага ды інтэнсіўнага развіцця і не толькі ў матэрыяльнай, але і ў духоўнай сферы. Іншымі словамі, нацыянальны рух ёсць сацыяльны «разагрэў», назалашванне эканамічна-культурнай энергіі, а імперскі — расход гэтай энергіі, застыванне і акацыяненне ўсіх грамадскіх форм.

Пэўны час Расія спалучала абодва гэтыя працэсы, але экстрэмінасць развіцця заўсёды пераважала, рост ішоў у асноўным за кошт пашырэння межаў, захопу калоній, улівання новых сыравінных і людскіх рэсурсаў. Калі ў апошняй трэці XIX ст. адбыліся якасныя зрухі ў эканамічным і духоўным жыцці, паскорылася інтэнсіўнасць і нацыянальнае развіццё, то старыя імперскія формы сталі стрымліваючым фактарам, чаму і былі разбураны ў пачатку XX ст. Але тут здарылася нечаканае і, бадай, заканамернае — сіла імперскай інерцыі аказалася мацнейшай за нацыянальны рух, і ў вялікай ступені — дзякуючы новаўвядзенай імперскай ідэалогіі. У гэтай ролі выступіла камуністычная ідэя, мадэрнізацыя і адаптаваная Леніным да расійскіх умоў. Пры сваёй наднацыянальнай універсальнасці ды прэтэнзіі на абсалютную ісціну яна не магла знайсці прыдатнай глебы ў стракатай, нацыянальна-развітай і секвестраванай Еўропе, але атрымала багатае поле дзейнасці на абшарах Расіі, дзе тармазіўся працэс фармавання нацыянальных супольнасцей, затое жывілася экстрэміна-месіянская традыцыя. У гэтым дзіўным сімбіёзе моднай камуністычнай ідэі і вяліка-маскоўскай імперскай хаваецца прычына поспехаў балывізму, самага жыццяздольнага сацыяльна-палітычнага мутанта XX ст. Нягледзячы на фізічнае знішчэнне носьбітаў старой ідэалогіі, балывізм і мадэрнізацыя

выглядзе прадоўжылі тую ж духоўную традыцыю Масквы — «трэцяга Рыма», надаўшы ёй новае дыханне і жорсткія таталітарныя формы. Па сутнасці, гэта працяг імперскага шляху Расіі на новым вітку гісторыі, а калі браць знешні бок справы, то час найвышэйшых яго дасягненняў. Тым не менш, за экспансіўнымі поспехамі СССР — «другой» расійскай імперыі — хаваецца нацыянальная трагедыя многіх народаў, у тым ліку і метрапольнага — саміх велікаросаў. Культурныя вяршыні расійскага народа назаўсёды засталіся ў XIX ст., а імперскія — у XX, бо мілітарызм і таталітарная маналітнасць знішчаюць нацыянальную і духоўную разнастайнасць, бо імперская магчымасць — смяротны вораг свабоднага развіцця, а ў першую чаргу — развіцця нацыянальнага.

Такім чынам, вяршыні савецкага народа аказаліся тупікамі для падуладных славянскіх і неславянскіх нацый, а распад СССР накіраваны не толькі эканамічнай, але і ідэяльнай безвыходнасцю.

Што ж будзе далей? Паўстане «трэцяя» расійская імперыя ці гісторыя там увойдзе ў нацыянальна-дэмакратычнае, нармальнае рэчышча? Многае залежыць ад таго, ці знойдзецца новая ідэя, здольная стаць імперскім сцягам, вартым «трэцяга Рыма» і сталіцы «сусветнай сістэмы камунізму». Зварот да прынцыпаў праваслаўя, народнасці ды самаўладдзя наўрад ці ўспрымаецца сёння як сур'ёзны палітычны рух і па прычыне архаічнасці, і дзякуючы старой расійскай традыцыі, калі новапрыходзячы павінен зруйнаваць і зганьбіць сваіх папярэднікаў, каб самому заняць «недасягальнае» месца. Гэта тычыцца і знешніх стасункаў першай і «другой» імперыі, след якіх, у выглядзе адмоўнага стаўлення да старых ідэалаў, цягнуцца да нашых дзён.

Што ж да набіўшага аскому вяртання ў СССР, мары ўчарашняга дня, то гаварыць аб ёй усур'ез могуць хіба толькі ў Данбасе, Таджыкістане ці сярод палітыкаў тыпу

Лукашэнка і беларускіх неакамуністаў. Ні эканамічных, ні палітычных, ні тым больш ідэалагічных падстаў для рэанімацыі СССР ужо няма.

У самой Расіі зараз актуальныя іншыя праблемы, і задача аднаўлення імперыі пакуль не першачарговая. Сітуацыя можа змяніцца калі не радыкальна, то значна праз 2—3 гады. Віной таму і векавая імперская інерцыя, і сацыяльны крызіс, і адсутнасць дэмакратычных традыцый, і этнічная неаднароднасць, аддаленасць і знешне-эканамічная разнаветарнасць асобных тэрыторый, а галоўнае — праблематычнасць доўгага існавання такой раскідзай дзяржавы без жорсткай цэнтралізуючай сілы. З іншага боку адсутнасць у Расіі вопыту свабодна-дэмакратычнага развіцця не азначае, што яно немагчыма ўвогуле, рана ці позна да гэтага этапа падыходзяць усе. На маю думку, атрымаецца новы сімбіёз: расійскай ментальнасці (якая наўрад ці так проста пазбавіцца сваіх вялікадзяржаўных комплексаў) і заходзяга лібералізму праамерыканскага кшталту. Невыпадкова сп. Жырыноўскі з самага пачатку сваёй кар'еры прычпіў да сябе бірку ліберала. Трэба аддаць яму належнае — ён мае выдатны палітычны нюх ды эксплуатаваць самыя перспектывы ідэалагічна дзялянкі — нацыянальнае адраджэнне, ліберальна-дэмакратычную рыторыку ды імперскія рэмінісцэнцыі. Калі ён здолее асядлаць гэтых коней (а дакладней — шчупака, лебедзя і рака), то Расія законна атрымае новага харызматычнага правадыра, а мы станем сведкамі чарговага расійскага дзіва — «ліберальна-дэмакратычнай імперыі». Пэўна, ліберальная «тынкаўка» адляціць даволі хутка, але сутнасць, старая і непахісная, застаецца надоўга. Супакойнае толькі тое, што назіраць гэта прыйдзецца звонку, бо ў беларусаў, думаю, хоць і розуму ўстрымацца ад удзелу ў чарговым еўраазіяцкім эксперыменце.

Васіль АЎРАМЕНКА

г. Магілёў

Перадрук

НЕЮБІЛЕЙНАЯ ПРАМОВА

Калегі з Беластока даслалі нам чарговы нумар свайго штотыднёвіка «Ніва». Сярод іншых матэрыялаў нашу ўвагу прыцягнула выступленне В. Шведа з нагоды 50-годдзя Агульнаадукацыйнага ліцэя імя Б. Тарашкевіча ў Бельску-Падляшскім (пра гэты юбілей паведамляў і наш штотыднёвік). Сваё выступленне пазт назваў «Неюбілейнай прамовай». Спытаецца, чаму? Прачытайце прамову.

Паважаныя сяброўкі і сябры!

Усе мы захапляемся, і правільна, высокімі дыдактычнымі дасягненнямі нашага беларускага ліцэя ў Бельску-Падляшскім на працягу мінулага паўстагоддзя. На жаль, наш ліцэй толькі пад вонкавай шыльдай з'яўляецца беларускім. Унутры яго беларускасць зводзіцца толькі да аднаго прадмета — беларускай мовы, і яна гучыць амаль выключна на занятках гэтага прадмета. Наша школа замала працавала і працуе на ўздым нацыянальнай свядомасці, на развіццё пачуцця нацыянальнай годнасці вучняў, баючыся, каб, барані Бог, польскі бок нашага патрыятызму не ўспрымаў як праявы беларускага нацыяналізму. А помніцца ж мне, што калі я вучыўся тут у пасляваенны перыяд, многія прадметы, у іх ліку нават латынь, паяснялася на беларускай мове, і праводзіў гэты наш незабыўны Яраслаў Васільевіч. І гэта нікому з нас, выпускнікоў, не перашкодзіла паступіць у польскія вышэйшыя навучальныя ўстановы. Быў нават у гісторыі нашага ліцэя такі час, калі яго дырэктар паздымаў усё візуальныя беларускія акцэнтны ў школе.

Нічога тады дзіўнага, што падчас анкетызавання, праведзенай у ліцэі ў сакавіку гэтага года Янам Чыквінам, выпускніком нашага ліцэя, беларускім пазтам, прафесарам Варшаўскага ўніверсітэта, на 326 пытанняў вучняў школы аж 165, звыш 50 працэнтаў, падалі польскую нацыянальнасць, і толькі 75 вучняў (23 працэнты) беларускую, 80 вучняў не патрапілі акрэсліць сваю нацыянальнасць. І таму выпускнікі нашай школы, становячыся інтэлігенцыяй, адрываюцца ад свайго народа, выракаюцца роднай мовы і гісторыі ў карысць суседзяў, змяняюць свой твар і

пераходзяць у іншую нацыю, прыпісваючы сваю «фальшывую свядомасць» усім беларусам.

Калі мы хочам, каб нас шанавалі іншыя, каб з намі лічыліся як з нацыяй, каб нас трактавалі нароўні з людзьмі іншых нацыянальнасцей, у першую чаргу з народам польскім, школа павінна выхоўваць моладзь у духу беларускасці, засвойваць ёй праўдзівую гісторыю нашага народа, каб ведаць і шанавалі імяны яго вялікіх сыноў і дачок, выдатных дзеячаў на ніве асветы і культуры. У сценах нашай школы не можа быць пагарды да беларускага народа і мовы, да нашай нацыянальнай культуры, нашай традыцыі і духоўнасці.

Шаную памяць Яраслава Васільевіча і за гэта, што ён кожны святочны дзень у арганізаваны спосаб вадзіў вучняў школы ў царкву на малебен, прывіваючы нам любоў такаса да нашай духоўнай праваслаўнай традыцыі.

Прашу не крыўдаваць на мяне за словы шчырай, аднак горкай праўды, асабліва за змест верша, які зараз прачытаю:

МЫ БЕЗ НАРОДУ, РОДНАЙ МОВЫ

Мінула ўжо і паўстагоддзя
Нашага роднага ліцэя.
Ды хто ж нас ведае ў народзе?
Якою мы жывем ідэяй?

Нас каля тысяч трох па ліку
Даўняе моладзі вясковай.
А хто ж з нас з колькасці вялікай
Не пагарджае роднай мовай?

Мы ўжо ў асноўным не нацменны,
Гэта даўно ў нас выйшла з моды.
Мы з роднае смышлі арэны,
Зракліся мовы і народу.

Мы не чытаем роднай «Нівы»,
Бо на чужым мы возе едзем.
З нас кожны сапраўды шчаслівы,
Што не кранаюць нас суседзі.

Кажуць заўжды: — Народу сіла
Ў інтэлігенцыі ягонай.
Таму й народ наш такі хілы —
Ён без падтрымкі, абароны,

Святкуем сёння мы паўвека
Як быццам беларускай школы,
Нацыянальнае калекі.
Далейшы лёс наш невясёлы.

А вось выказванні, якія я пачуў пасля майго выступлення ў прыватных размовах.

Выпускніца:
— Ты, Віктар, п'еш не да нас, прысутных на З'ездзе. Вінаваты тыя, што не прыехалі.

Выпускнік:
— Што ты, Швед, здурэў на старыя гады? Хочаш паўстрымаць нармальны працэс асіміляцыі? Упіхаеш калок у «шпрыхі» асіміляцыйных калёс? З'езд мае святочны характар, прысутнічаюць на ім прадстаўнікі цэнтральных улад, а ты выходзіш на трыбуну з такімі дурнотамі!

Выпускнік:
— Што ты, Швед, вылазіш нам тут з менскай гаворкай? Ці забыў ты ўжо сваю, маранскую? Нашы карані не ў Менску, толькі ў Кіеўскай Русі.

Настаўніца:
— Калі б увялі мы навучанне іншых прадметаў па-беларуску, бацькі забралі б ад нас сваіх дзяцей.

Госць:
— Ну што ж, выступілі. Гэта ваша прыватная справа. Выкінулі з сябе набалелае.

Віктар ШВЕД

Пошта

СТВОРЫМ КУЛЬТУРНЫ ЦЭНТР?

Праблема арганізацыі мастацкіх галерэй, выставачных залаў — даўняя і балючая нават для Мінска. Што ж датычыць гарадскоў ды мястэчак, яны ніяк не збывацца адчування сваёй культурнай правінцыянасці, падмацаванай сучаснымі «рыначнымі» адносінамі. Хто дапаможа ім, калі галоўную палітыку вядзе рубель?

Жлобіну неабходна хоць адна пастаянная дзеючая карцінная галерэя. Гаворка пра тое вядзецца даўно, бо надакучыла мясцовым мастакам туляцца па выпадковых прытулках. Якраз выдаўся і зручны момант: у цэнтры Жлобіна побач з Гісторыка-краязнаўчым музеем вызвалілася вялікае памяшканне былога дзіцячага садка. Тут бы і зрабіць Дом мастацтваў з выставачнай залай, музеем, маладзёжным цэнтрам. Ідэю актыўна падтрымала творчая інтэлігенцыя горада, а ўлады выказалі гатоўнасць аказаць фінансавую дапамогу. Але ж беларуская чыгунка, а на яе балансе знаходзіцца згаданы будынак, вырашыла аддаць яго мясцоваму філіялу банка «Дукат» (відаць, ёсць чым філіялу прывабіць чыгуначнікаў). І тым не менш прыхільнікі стварэння культурнага цэнтры не губляюць надзею на сваю перамогу. Іх абнадзейвае і прыхільнае стаўленне старшыні Жлобінскага гарвыканкама Уладзіміра Ерафеева.

А тым часам творчая інтэлігенцыя Жлобіна спрабуе сама зрушыць справу. З гэтай нагоды ў музеі днямі прайшоў «круглы стол», удзел у якім прынялі мастакі, пазты, настаўнікі, прадстаўнікі мясцовых арганізацый ТБМ, гарадскіх улад. У сваіх выступленнях дырэктар музея Яўген Карцаў, пісьменнік Аляксандр Капусцін, мастак, сябра Саюза мастакоў Беларусі Уладзімір Ганка, намеснік старшыні мясцовай філіі БСДГ Мікалай Карташэвіч і іншыя адначасна выказаліся за стварэнне ў горадзе творчага аб'яднання мастакоў. Старшыня яго савета быў абраны У. Ганка. Стварэнне такой арганізацыі дазволіць аб'яднаць намаганні мастакоў для вырашэння і іншых праблем.

Творчае аб'яднанне мастакоў Жлобіншчыны звяртаецца да ўсіх мастакоў Беларусі за маральнай падтрымкай у стварэнні Жлобінскай карціннай галерэі.

Мікалай ШУКАНАЎ,
старшыня раённай арганізацыі ТБМ

БРЫЛЮ —
ДЫПЛОМ
ГАНАРОВАГА
АКАДЭМІКА

Крыху нечакана пачалося нядаўняе, кастрычніцкае пасяджэнне прэзідыума Акадэміі навук Беларусі. Яе прэзідэнт Л. Сушчэня пад апладзісменты прысутных уручыў дыплом ганаровага акадэміка АН Беларусі народнаму пісьменніку Янку Брылю. Тым самым яшчэ раз ацэнены высокі ўклад Івана Антонавіча ў развіццё беларускай літаратуры і нацыянальнай культуры ў цэлым.

ТРАДЫЦЫЙНАЯ
РУБРЫКА
«БЕЛАРУСЫ»

Прадстаўлена і ў чарговым, гэтым разам двюем (восьмі і дзевяці), нумары часопіса «Дело» (Восток + Запад). Аўтар яе, як і заўсёды, Уладзімір Арлоў. Каго ён выбраў героем свайго нарыса, бачна з загалова матэрыялу — «Антарктыка літаратуры», якія знаёмія нам з дзяцінства, стварыў беларус Ілья Каліевіч. Публікацыя багата ілюстравана, таму, думаецца, згаданы нумар часопіса не лішне прыдбаць настайнікам. На ўроках, прысвечаных нацыянальнаму Адраджэнню, ён будзе да месца.

ДА «ПРАЛЕСКІ»
АД... «ПРАЛЕСАК»

Многія, бадай, і не ведаюць, што назва цяперашняга часопіса «Пралеска» («Дашкольнае выхаванне») узнікла зусім невыпадкова, а як працяг добрай традыцыі. У свой час выходзіў часопіс прыкладна пад такой назвай — «Пралескі». Сама згадаць яго. Першы нумар «Пралесак» з'явіўся роўна шэсцьдзесят гадоў назад у Вільні. Ён быў пазначаны лістападам 1934 года, а рэдагавала яго пісьменніца Зоська Верас. Рэдактарам яна, дарэчы, працавала да 1935 года, калі гэтую адказную ношу на свае плечы ўзяла А. Каткевічanka. Часопіс выдаваўся лацінкай, часткова кірыліцай да жніўня 1939 года. Усяго выйшла 29 нумароў. Выданне пасляхова спраўлялася з пастаўленай перад ім задачай. Шмат рабілася дзеля пашырэння асветы на роднай мове, узнімаўся праблема маральна-этычнага выхавання, прапагандавалася беларуская літаратура. У часопісе змяшчаліся матэрыялы пра Ф. Багушэвіча, Я. Купалу, Я. Коласа, перадруюваліся творы З. Бядулі, М. Чарота. І, вядома ж, публікаваліся творы заходнебеларускіх аўтараў, а таксама пераклады з А. Пушкіна, М. Кананніцкага, беларускія народныя казкі, паданні.

«РОДНАЕ СЛОВА»:
ДЗЕСЯТЫ НУМАР

Жыццёвы і творчы шлях Лукаша Калюгі прасочвае ў артыкуле «Залатое слова прасветленай душы» Я. Лецька. Да 180-годдзя з дня нараджэння М. Лермантава прапануюцца яго творы ў перакладзе Р. Барадуліна. М. Хаустовіч знаёміць з лёсам і творчасцю Т. Ладзі-Заблоцкага — «Душа вярталася на бераг Лучосы». Змешчаны працяг артыкула А. Бельскага «У асмужанай красе твой, вясень, воблік» (вясень у беларускай паэзіі). Аб тым, як У. Дубоўка кляпаецца аб удасканаленні мовы, бачна з артыкула У. Куліковіча «Праект Уладзіміра Дубоўкі». Часопіс працягвае знаёміць з артыкуламі энцыклапедыі «Беларуская мова». Гэтым разам прапануецца «Мова твораў Францішка Скарыны» У. Ламекі і У. Содалы. І. Лепешаў (да 70-годдзя даследчыка) выступае з развагамі «Фразеалогія ў лічбах».

Публікуюцца працяг артыкула А. Макарэвіча «Прадметнае выкладанне беларускай літаратуры ў X—XI класах па сістэме перспектывных ліній», Л. Выгоннай «Беларуская інтанацыя. Інтанацыя простых сказаў», заканчэнне артыкула У. Саўко «Развіццё мовы школьнікаў пры вывучэнні назоўніка».

У раздзеле «Культура Беларусі» змешчаны артыкулы І. Чароты «Жывылы балотнага краю», Т. Шамякінай «Зорнае неба над намі...» (Астральныя міфы і разуменне космосу ў народаў свету).

НА КРЫЖОВЫХ ДАРОГАХ ЧАСУ

Пакрысе вяртаецца з небыцця імя яшчэ аднаго прадстаўніка беларускай эміграцыі. Летась, дзякуючы сумесным намаганням фірмы «Гамакс» з Беластока, рэдакцыі газеты «Наша ніва» і выдавецтва «Мастацкая літаратура», выйшаў аднатомнік даследаванняў, артыкулаў, успамінаў Аўгена Калубовіча «Крокі гісторыі». Сёлета з'явілася яшчэ адна кніга гэтага аўтара — «На крыжовай дарозе». Гэта парупіўся ўжо Выдавецкі цэнтр «Бацькаўшчына», а калі канкрэтней — кіраўнік яго Я. Лецька. Дарэчы, зборнік выдадзены стараннем і коштам спадара Яўгена, ён жа ўклаў кнігу, напісаў прадмову «Аповяд пра лёс чалавека й народа на крыжовых дарогах гісторыі». Не лішне нагадаць, што тая першая, «Крокі гісторыі», выйшла з пасляслоўем удавы А. Калубовіча І. Кахановіч — «Сын верны маці-Беларусі».

З гэтых двух артыкулаў вымалёўваецца жыццёвы шлях пакутніка за нацыянальную ідэю, чалавека і грамадскага дзеяча, які, нягледзячы на вельмі неспрыяльныя ўмовы і стасункі, праз гады пранёс любоў да Бацькаўшчыны, рабіў усё магчымае, каб паныці Беларусь, беларусы былі зусім не чужымі і ў замежжы.

Нарадзіўся Аўген Калубовіч 5 сакавіка 1910 года ў мястэчку Ціхінічы (цяперашні Рагачоўскі раён). Скончыў мясцовую пачатковую школу, сямігодку ў Рэчыцы, паступіў у тагачасны Бабчыньскі педагагічны тэхнікум. Але ў 1930 годзе быў арыштаваны за ўдзел у тайнай арганізацыі алтрукістаў, атрымаў тры гады лагераў. Па вяртанні настайнічаў на радзіму, вучыўся ў Мінскім педагагічным інстытуце, пасля заканчэння якога ў 1939 годзе стаў кансультантам-метадыстам у Народным Камісарыяце асветы БССР. У час вайны А. Калубовіч быў старшынёй Беларускага культурнага згуртавання, сябрам Беларускай Рады Даверу і Беларускай Цэнтральнай Рады. Прымаў удзел у рабоце ЦУСБеларускага кангрэса, які праходзіў у 1944 годзе. На ім А. Калубовіч выступіў з рэфератам «Аб канчальным разрыве Беларусі з Масквою й аб уневажненні маскоўскага голасу ў беларускіх справах».

Лёгка ўявіць, што чакала б яго пасля гэтага, калі б з вызваленнем Беларусі не падаўся на Захад... Жыў і працаваў на Нямеччыне. Каб уратавацца ад рэпатрыяцыі, памянў прозвішча, стаў А. Кахановіч, пад ім жа ў 1950 годзе эміграваў у Злучаныя Штаты Амерыкі. Да выхаду на пенсію ў ліпені 1972 года працаваў на фабрыцы. Безумоўна, вольнага часу для творчасці не заставалася. І толькі на адпачынку заняўся літаратурнай дзейнасцю.

Згаданыя кнігі — свайго роду выбраныя А. Калубовіча і яны добра дапаўняюць адна адну, паколькі розніцца апублікаванымі матэрыяламі. Усяго два з іх увайшлі ў абодва зборнікі — даследаванні «Айцы» БССР і іх лёс» і «Акт 25» сакавіка й адраджэнне нацыянальнай беларускай культуры». А яшчэ ў «Кроках гісторыі» можна прачытаць успаміны, артыкулы «Якуб Колас і Янка Купала», «Мікола Шчаглоў (Куліковіч)», «Прафесар Мітрафан Доўнар-Запольскі й Акт 25 сакавіка», «Прафесар Вацлаў Іваноўскі й Беларускае Рада Даверу», «Мова ў гісторыі беларускага пісьменства», а ў «На крыжовай дарозе» — аднайменную мастацка-дакументальную аповесць.

Паколькі іншыя матэрыялы ў многім раскрываюць свой змест назвамі, прытым ці не ўсе яны перадруюваліся раней (прынамсі, «Айцы» БССР і іх лёс» у часопісе «Спадчына»), думаецца, ёсць падставы падрабязней пагаварыць пра аповесць, у аснове якой пакладзены асабістыя згадкі аўтара пра перажытае падчас арышту, у сталінскіх лагерах.

«На крыжовай дарозе» — з шэрагу так званай «гулагаўскай літаратуры». Да гэтага

добра стасуюцца аповесці, успаміны аб перажытым Ф. Аляхновіча, Я. Бяганскай, С. Грахоўскага, П. Пруднікава, С. Шухкевіча і іншых нашых пісьменнікаў, а таксама «лагерная паэзія». Праз сталінскія «жорны» праходзілі дзесяткі, сотні тысяч людзей, у тым ліку і вельмі многія дзеячы нацыянальнай літаратуры, мастацтва, культуры, навукі. (Дарэчы, ва успамінах А. Калубовіча згадваецца шмат прозвішчаў, яны падаюцца ў пераліку. Праўда, часам даты арыштаў, расстрэлаў недакладныя — вынік таго, што многага А. Калубовіч не ведаў, а нешта з гадамі забыў. Сёння аповесць А. Калубовіча ў многім успрымаецца не як літаратурны факт, а як гістарычны. Проста самі звесткі, падзеі, пакладзеныя ў яе аснову, з таго шэрагу, калі расказанае нельга ўспрымаць абыякава.

Як слушна гаворыць Я. Лецька, «за гэтымі скупымі радкамі жыццяпісу — няпросты, пакручаны лёс чалавека, за якім праглядаецца й лёс народа, лёс Беларусі». І звычайным сузіральнікам прагнанага быць не выпадае. Тым больш, што аўтар валодае і задаткамі таленту. Адштурхоўваючыся ад уласна перажытага, асабістага, магчыма, нават і не заўсёды ставячы перад сабой падобную мэту, ён выходзіць на асэнсаванне лёсаў іншых людзей, а значыць — і лёсу роднай зямлі.

Сповідзь А. Калубовіча, як прызнаецца ён сам, нарадзілася не адразу: «Колькі разоў браўся за пяро яшчэ дома, у Менску. Укладаў планы, рабіў чарнавыя накіды. Ды далей гэтага не пайшоў. Мо не толькі таму, што пісаць было смяртэльна небяспечна, хаваючыся, а перахоўваць напісанае цяжка. Галоўнае — ад сведамасці, што друкаваць усё адно няма дзе». У эміграцыі нешта дапісвалася, штосці было выкарыстана з ранейшых запісаў.

Першае слова аўтара — пра Бабчынь, вёску, дзе даваўся вучыцца ў педтэхнікуме: «Колькі ты будзіш у маёй душы хвалюючых успамінаў — шчаслівых, трывожных, трагічных сумных... але аднолькава дарагіх і жаданых! Мой непаўторны Бабчынь! Як далёкі ты адсюль і... як блізкі! Чым больша адлегласць і час аддзяляюць мяне ад цябе, тым бліжэйшым ты робішся ў маім сэрцы. Прызнаюся табе, як на духу: я нічога не забуду, я ўсё памятаю... Тут я знайшоў сваю дарогу ў жыццё. (Нахай яна была з нялёгкім крыжом. Я не дакараю цябе за гэта). Тут я спаткаў першых на ўсё жыццё сяброў. (Дарма, што гэтае «ўсё» — найбольш у марах, бо дарога тая хутка й разлучыла нас на ўсё жыццё».

Далей жа — згадка за згадкай. Успамінае А. Калубовіч, здавалася б, самыя дробязі. Паваротак вуліцы, размяшчэнне хат, куды і якая дарога вядзе. Ды зусім не дробязнае ўсё гэта для яго. Яно — і частка радзімы, і пачатак пакручаных дарог, якія так рэзка перайначылі, зламалі далейшы лёс.

Наступны раздзел «Арышт» пачынаецца пратакольна дакладна: «20-га траўня 1930 г. Ноч. Не спіцца. Трывожныя думкі не даюць супакою. У Бабчыне «калектывізацыя» ў поўным разгары. Ідуць масавыя арышты й вывазы сялян — г.зв. «раскулачванне», «ліквідацыя кулацтва як класа».

Трывожна, неспакойна на сэрцы. І раптам — тое, што павінна было здарыцца. А. Калубовіч прызнаецца, што калі прытрымлівацца пункту гледжання дзяржаўных інтарэсаў, іх было за што арыштоўваць: «Усім гэтым нашай справа адрознівалася ад тысяч іншых — ад абсалютнай большыні, калі не 90% — дзе абвінавачваліся людзі не толькі ні ў чым не вінаватыя, але зусім нізашто... Мы гуртаваліся, тварылі арганізацыю, пашыралі яе. Праз адозвы й лозунгі распаўсюджвалі свае ідэі, фармулявалі на тайных зборках. Пачалі збіраць зброю». Тут жа прыводзіцца і тэкст лозунгаў: «Савецкая ўлада для сяляніна — гэта Котлас і Салаўкі».

«Савецкая ўлада — не народная, не беларуская», «Што ты зрабіў у абарону ад гвалтаў савецкае ўлады?», «Далоў дыктатуру Палітбюро! Свабода Беларусі!» і г. д.».

Аповесць пабудавана так, што асабіста перажытае аўтарам (толькі пасля арышту ён прасядзеў у «адзіночцы» ажно 84 сутак) як бы пераплітаецца з лёсамі іншых людзей. І чым больш расказвае пісьменнік, тым больш пераконваецца, што «па крыжовай дарозе» ступаў не толькі ён сам, а і ўся Беларусь. Сам хоць меркаваў змагацца (па наўнасці, празмернай рамантычнасці дзейнічалі безаглядкава, не думалі нават, чаго падобная дзейнасць можа каштаваць), а ў чым была віна сялян, якія хацелі жыць годна і сумленна працаваць на роднай зямлі, на сваёй уласнай гаспадарцы, а не ісці ў калгасы? А іх жа не проста арыштоўвалі, садзілі за краты. Пра гэта — раздзел «Растрэлы». Нямала пра іх чуў А. Калубовіч у турме, не менш пабачыў у лагерах. Ды і сам часта знаходзіўся, як кажуць, на валаску ад смерці, але каб такое...

«Найбольш мяне ўзрушыў растрэл Корзунаў. Калі іх прывялі ў маю «адзіночку», было ўжо далёка за поўнач. Па шыбах сцёбаў дождж, яны былі мокрыя, з іх цякло: бацька й сын, з-пад Васілевічаў. Абодва малыя ростам, худыя. Бацьку — гадоў 40, сыну — 16. Прыгразілі высылкай у Сібір, а аказалася — растрэл...»

Жудасна чытаць пра гэта. У вушах так і стаіць бацькава залытанне, калі загадалі выходзіць з камеры: «Мо ... я адзін пайду?» Спадзяваўся, калі даведася пра ўсё, што хоць сына пашкадуецца. Не пашкадувалі. А як было самому А. Калубовічу ўсе тая 84 дні «адзіночкі», калі кожная чарговая ноч магла стаць апошняй?

А. Калубовіч у сюжэтную канву твора ўводзіць матэрыялы, якія, здавалася б, да асноўнага расказу не належыць. Ды не будзем забываць пра саму задуму — «на крыжовай дарозе». Таму зусім не лішнім выглядаюць і спісы рэпрэсаваных, пра якія нагадалася раней. І пералік лагераў. І турэмная лексіка, што прадстаўлена ў спецыяльным раздзеле. Прыводзяцца нават анекдоты, пачуцця ў няволі...

А вось і раздзел «Засноўваем БАМлаг». Так, гаворка ідзе пра чыгунку, якая да вайны ўзводзілася рукамі вязняў. А чаго гэта каштавала, відаць ужо з верша Т. Лебяды, узятага эпіграфам:

...Ты чуў няраз
Чыгунку за Байкалам,
Ды мо не чуў
Пра тудзкі і прыму:
Бо з дзіяла
Амаль пад кожнай шпалай
Ляжыць замучаны
У выгнанні беларус.

«Тое, што ў кнізе Калубовіча агульны лёс народа падсвечаны ўласным вопытам аўтара, надае аповяду большай эмацыянальнасці й праўдзівасці», — слушна зазначае Я. Лецька. Ды і ўвогуле напісанае А. Калубовічам — гэта літаратура дакумента, факта. Застаецца толькі вітаць, што нарэшце яго творы прыйшлі да тых чытачоў, з надзеяй на спатканне з якімі аўтар працаваў.

Безумоўна, абедзве кнігі патрэбны і сучаснаму. А да ўсяго «На крыжовай дарозе» і ўдала падрыхтавана. Асабліва да месца ў ёй імяны паказальнік, пададзены асобна да кожнага з апублікаваных твораў. Ды і заўвагі, што ўспрымаюцца свайго роду дапаўненнямі, разгорнутыя, а гэта таксама магчыма (пры жаданні) зазірнуць і ў іншыя выданні, каб атрымаць больш выразную карціну таго, пра што расказвае А. Калубовіч.

А. ВІШНЕЎСКИ

БЕЛАРУСЫ Ў ВОЛЬНЫМ СВЕЦЕ

Жнівеньскі нумар «Беларуса», хоць і са спазненнем, можна прачытаць у Мінску. Гэтая «газета беларусаў у Вольным Свеце», якая выходзіць штомесячна вольна ўжо сорак трэці год, дае нямала цікавай інфармацыі. Яно і зразумела, бо хіба ж і сапраўды не цікава даведацца пра падзеі на Бацькаўшчыне, так сказаць, з боку? «Будучае Беларусі не ў Маскве (Думкі да Лукашэнкавай паездкі ў Маскву)», «Да пераменаў у Менску», «Стратэгічныя ракеты ЗША і Беларусі» —

ужо назвы публікацый выклікаюць інтарэс. Расказваецца, як адзначалася ў ЗША свята незалежнасці Беларусі, друкуецца працяг успамінаў Н. Орсы, нататкі З. Кіпель «У пошуках эмігранцкай літаратуры», змешчаны невялікі агляд чарговага нумара часопіса «Беларускі Агляд», што выходзіць на англійскай мове.

Гай Пікарда («Другі Міжнародны фестываль») дзеліцца ўражаннямі ад фестывалю «Магутны Божа», што праходзіў у Магілёве.

Да гэтай жа падзеі вяртаецца і А. Будзіч — «Рэлігійны фестываль у Магілёве і польскія імперыялістычныя летуценні».

А на апошняй старонцы — развітванні з беларусамі, якія памерлі на чужыне. Я. Запруднік, у прыватнасці, згадвае добрымі словам П. Коноха, які прымаў удзел у лювенскім хоры студэнтаў пад кіраўніцтвам М. Равенскага («Сольныя нумары Пятра Коноха былі казырнай картай»).

Віншуем!

Алесю РЫБАКУ — 60

7 лістапада спаўняецца 60 гадоў пражытку Алесю Рыбаку. Віншуем Алеся Пятровіча з юбілеем! Жадаем, каб і надалей плённа доўжыўся яго жыццёвы і творчы шлях!

ТРЭБА ЖЫЦЬ...

Алеся Рыбак — з пісьменнікаў, якіх не вельмі хваляюць розныя павевы літаратурнай моды. Яны, падобныя плугару, настойліва і нястомна апрацоўваюць уласную ніву, клопачыся, каб яна заўсёды заставалася жыццядайнай. Прывязанасць да пісьма традыцыйнага, прозы бытавой у лепшым значэнні слова пачалася ў Алеся Пятровіча з першай кнігі «Дарогі бываюць розныя» (1972). І менавіта з яе бярэ пачатак схільнасць А. Рыбака да канкрэтнага факта, жыццёвых калізій, якія, па ўсім відаць, мелі месца і ў сапраўднасці. Інакш кажучы, прысутнічаюць пэўныя аўтабіяграфічныя моманты. У гэтым перакрывае і апавяданне «Вернасць», што адкрывае кнігу.

Галоўны герой твора — журналіст, які раскрывае душу, жадаючы даверу і ідучы на яго: «Не ведаю, як хто, а я вельмі люблю тую пару, калі на дрэвах пачынаюць набрынькваць пупышкі, калі ў канавах усцяж дарог стаіць вада, а ў крутах, сярэд хмызу, не не ды і прагляне лапкі учарнелага снегу.

Тады мяне агортае дух бадзяння. Часцей чым калі я прашу ў рэдактара камандзіроўку. Хочацца хутчэй за горад, у самы далёкі куток, далей ад бойкіх дарог, туды, дзе прырода захавала першаходную красу і маўклівасць...».

І далей пра галоўнае: «Неяк лёс закінуў мяне на Бягомльшчыну. Стаяла ранняя вясна. Сонца хоць і ўгравала, але дарогі яшчэ раскіслі ад гразі, і на іх натуліва раўлі машыны, па карданні вал завальваючыся ў чорнае месца. Тады шафёры секлі прыдарожны маладняк — альхоўнік, лазу, беразняк — і кідалі на скаты, праклінаючы свой нялёгкі хлеб. Але калі машына ўзбіралася на сухое, гаспадар яе адразу весялеў, з асалодай зацягваўся цыгарэтай і, каб згладзіць няёмкасць, расказваў што-небудзь вясёлае, прызначанае толькі для мужчынскага вуха».

Усё «спісана», як кажучы, з натурой. Канечне ж, надараліся падобныя паездкі падчас журналісцкай працы і ў А. Рыбака. Пасля заканчэння ўніверсітэта ён быў супрацоўнікам раённых газет, часопіса «Вожык», «Калгаснай праўды» (цяперашняя «Белорусская

ніва»), радыё, часопіса «Бярозка». Адным словам, жыццё вывучаў не толькі па кнігах. А перад гэтым, калі заканчваў Мікалаеўшчынскую сярэдняю школу, выступаў у Стаўбоўскай раённай газеце з вершамі. Працягваў іх пісаць і пасля паступлення ў 1953 годзе ва ўніверсітэт, але хутка перайшоў на прозу. І быў заўважаны: у 1956 годзе А. Рыбака запрасілі на І Рэспубліканскую нараду маладых пражыткаў, што праходзіла ў колішнім Доме творчасці пісьменнікаў імя Якуба Коласа ў Каралішчавічах пад Мінскам.

Тым не менш, першая кніга А. Рыбака запазылася. Як прызнаецца пісьменнік, «у многім сказвалася і жыццёвая неўладкаванасць. Сям'я, трэба было на хлеб зарабляць, больш думаць аб тым, каб своечасова здаць матэрыялы, альбо падрыхтаваць перадачу». Разлічвалі на дапамогу не даводзілася: рана застаўся без бацькоў. Да ўсяго ў 1966 годзе пераехаў у Маскву, запрасілі працаваць старшым карэктарам у Аддзел апублікавання актаў Вярхоўнага Савета СССР, пасля быў рэферэнт у Сакратарыяце Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, па сумяшчальніцтве выкладаў беларускую мову ў Літаратурным інстытуце імя А. М. Горкага.

З ранніх апавяданняў А. Рыбака запомніліся і такія, як «Незабыўнае», «Апошняя камандзіроўка», «Чалавек пад капюшонам». У апошнім герой-апаўдальнік самакрытычна ставіцца да сябе і ўласных паводзін: «Зараз, з вышыні пражытка, аглядаючыся ў мінулае, я трошкі ніякавае ад згадкі, які я сапраўды быў недарэка ў параўнанні з новымі маімі сябрамі. Не з-за сарамяжлівасці сваёй, не таму, што я да многага не дайшоў быў яшчэ, не спазнаў тое, што спазналі яны, мае ровеснікі. Недарэчна я выглядаў у сваіх спробах раўняцца з імі, прынараўлівацца да звычай, густаў...».

Аднак гэтая сырамяжлівасць, непадобнасць на іншых — сведчанне і адкрытасці душы, і назірльнасці, рамантычнасці, а разам з тым лёгкай раінасці, безбароннасці перад светам і людзьмі. Тонка адчуў А. Рыбак душу героя, калі перадаваў яго

летуценнасць-мройнасць: «Неяк таямнічавусцішна гулі правады. Але я любіў гэты іхні гуд. Я спрабаваў зразумець, адгадаць таямнічы сэнс іх гаворкі. Здавалася, што з нейкай далёкай далечы, дзе я ніколі яшчэ не быў, яны нясуць мне добрыя весткі, некуды зманліва клічуць і вабяць. Мне ўяўляліся вялікія сонечныя гарады, якія я ўбачу, абавязкова ўбачу, вось толькі хай закончу школу». І такое дакладнае адчуванне душы падлетка, калі ён сутыкаецца з аб'яваваццю, душэўнай чэрствасцю, завітаўшы на кватэру да настаўніка фізікі. Прыкрасць не забываецца з гадамі і дзясцігоддзямі. І цяпер, калі на беразе Балтыйскага мора герой-апаўдальнік у «чалавеку пад капюшонам» выпадкова пазнаў колішняга выкладчыка, не падышоў да яго, каб хаця той не пазнаў. І ўсё ж адразу выкрасціць яго воблік з памяці не ўдалося: «Увесь той час, пакуль цягнуўся мой адпачынак, мяне не пакідала гнятлівае адчуванне, нібы я дакрануўся да нечага забароненага, балючага, таго, што неяк само сабою з гадамі забылася, развела ў жыццёвых буднях, клопатах, сталася на самым сподзе душы».

Ад жыцця ішоў пісьменнік і ў апавесці «Што пасееш...» (1982). Галоўная гераіня твора Вольга Лагацкая ў гады вайны страціла мужа і сына. Яна ўсынавіла двух дзяцей былой жонкі паліцая — малалетняга Алёшку і хлопчыка, які нарадзіўся ў яе на вачах, а маці адразу пасля родаў памёрла. Пра тое, як узнікла задума твора, Алеся Пятровіч прызнаецца: «Калі я працаваў у Маскве, у рэдакцыі часопіса «Крестыянка» мяне пазнамілі з адным лістом, дарэчы, напісаным па-беларуску. Расказвалася ў ім пра гісторыю адной маці і яе дзяцей. Муж загінуў, дзіця было забіта фашыстамі. А яна знайшла сілы ўзняцца над асабістым, пачала вихоўваць двух чужых дзяцей, адно з якіх было дзіцем паліцая».

Аповесць атрымала высокую ацэнку крытыкі. В. Каваленка, у прыватнасці, зазначае: «Па майму глыбокаму перакананню — гэта значная з'ява ва ўсёй беларускай прозе». А вось меркаванне В. Быкава: «Даб-

ротны твор рэалістычнай прозы, напісаны па-майстэрску і стрымана, без непатрэбнай у такіх выпадках шматслоўнасці і налёту сентыментальнасці. Аповесць ахоплівае значны прамежак часу, пачынаючы з сярэдзіны вайны. Шматлікія рэтраспекцыі ствараюць глыбіню і аб'ёмнасць адлюстравання і дазваляюць уважліва прасачыць за развіццём характараў персанажаў».

Увогуле, лёс апавесці шчаслівы. Урыўкі з яе перакладаліся на англійскую, французскую, іспанскую, нямецкую, польскую, чэшскую і славацкую мовы. Яна ўвайшла ў кнігу А. Рыбака «Апошняя камандзіроўка» (поруч з апавяданнямі), выпушчаную ў 1985 годзе «Советским писателем». Была падрыхтавана да друку ў «Новом мире», але сталася так, што аўтар апынуўся перад своечасавым выбарам: чакаць гэтай публікацыі і тым самым затрымаць выхад кнігі, ці... А. Рыбак выбраў другі варыянт, палічыўшы, што лепш будзе, калі своечасова выйдзе кніга.

Шырокі рэзананс мела публікацыя апавесці ў часопісе «Советская литература» (1986), які, як вядома, распаўсюджваўся на некалькіх вядучых замежных мовах. У 1990 годзе ўрывак пад назвай «Дом» пабачыў свет на старонках часопіса «Кароткія міжнародныя апавяданні», што выходзіць раз у два месяцы ў ЗША.

Ваенны і пасляваенны побыт, жыццё абяздоленай беларускай вёскі раскрываюцца ў рамане «Трэба было жыць» (1990). Але гэтым разам на першым плане — лёс галоўнага героя Вадзіма Гурко, які пахаваў маці і маленькага брата, каторы падарваўся на міне. Яшчэ раней загінуў яго бацька. «Раман — аўтабіяграфічны, — сведчыць пісьменнік. — Многія прозвішчы і імёны людзей, якіх я ведаў, засталіся. Вядома, месца дзеяння зменена, і назвы населеных пунктаў таксама». Цяпер Алеся Пятровіч працуе над працягам рамана: «Калі хто чытаў «Трэба было жыць», — гаворыць ён, — дык звярнуў увагу, што на завяршэнні твора галоўны герой пераезджае ў новую мясцовасць. Гэта — Заходняя Беларусь. Якраз быў час, калі там пачалі арганізоўвацца калгасы. Падзеі праходзілі далёка неадначасна. Таму і атрымалася так, што некаторыя людзі ўзяліся за зброю. Раней гаварылася, што тым самым яны выступалі супраць новай, савецкай улады. Хочацца глыбей разабрацца, што кірвала імі, адкуль ішло непрыманне новага. Прасцей сказаць, гэта былі здраднікі. А калі здраднікі, дык чаму імі станавіліся? І чаму людзі не хацелі ўступаць у калгасы? Пра ўсё гэта і хочацца паразважаць у рамане».

Крыку памяншчы назву згаданага рамана, лёгка адчуць за ёй крэда і гераізм пісьменніка, і яго таксама. Трэба жыць... За гэтымі словамі — аптымізм А. Рыбака, пісьменніка, грамадзяніна, чалавека.

Алеся МАРЦІНОВІЧ

Уражанне

ПАД ЗНАКАМ САПРАЎДНАСЦІ

Што такое любоў? Радасць, пакута, боль? У дачыненні да нашай Бацькаўшчыны — гэта ўсё ж, хутчэй, боль, бо такі ўжо лёс наш — мала цешыцца, больш хвалявацца, пакутаваць, скрушна і роспачна думаць пра мінулае, сённяшняе і наступнае. Інакш — фальш, поза, бяздумнае какецтва. Ох, хапае ў нас гэтага, як і ілжывага бадзёрага патрыятызму, як канфармісцкай хітрай «памяркоўнасці» — звычайнай боязі, каб, не дай Бог, не разлаваць моцнага і дужага. Таму, калі сустраэнеш сапраўднае, не прыдуманае, моцнае і годнае ў нашай пазычнай штодзённай плыні, хочацца яшчэ і яшчэ раз вяртацца да кожнага радка, суперажываць і думаць разам з аўтарам.

Я хацеў павіншаваць сябе, чытачоў і Геннадзя Бураўкіна з яго новай нізкай вершаў, што надрукаваў часопіс «Полымя» ў сёлетнім шостым нумары. Але потым зразумеў: з такім не віншуюць. Хіба можна віншаваць з аголенымі нервамі, з пакучым болям, з роспачным трымценнем душы, з прыхаванай кволай надзеяй? Хіба што стаць поруч, моўчкі паціснуць руку.

Я ведаю,
Мне дома будзе горш.
Я ведаю,
Мне дома будзе горка.
Але ірвуся з сыгата Нью-Йорка...

На жаль, бывае наадварот: колькі дбайцаў і змагароў, пакутуючы за родны край, паймаліся ў сыты Нью-Йорк! Не ўсё, вядома, так проста, і я нікога не асуджаю, але, напэўна, там сёння куды спакайней і суцішней, чым тут, дома.

Няхай сабе ніха,
Няхай сабе глуха —

імя Беларусі душа паўтарае.
Няўжо не пачуе піводнае вуха
Ва ўсім родным краі,
Па ўсім родным краі?..

А дома нялёгка і міністру, і знакамiтаму прафесару, і вясковаму настаўніку, і майму сыну-першакурсніку. І клопат пра Беларусь ад службовага, дзяржаўнага, прафесійнага ўціскаецца ў сэрца калючай вострай стрэмкай.

Цяжкі застоі на Беларусі
Каторы год.
І разважаюць людзі:
Мусіць,
Такі народ.

Не хочучь мець парадка новы.
Наадварот,
Гатовы жыць без роднай мовы.
Такі народ.
Хаця прывык да ўсякай працы,
Шукае брод.
Каб не дай Бог не вытыркацца.
Такі народ.
Трываць дурныя кнігі будзе
У недарод...
Няўжо і праўду кажучь людзі —
Такі народ?..

Ну і што? — скажа апанент. — Традыцыйна, агульна, дэкларацыйна. Хто яго ведае... Сапраўднае, яно таму і сапраўднае, што, здавалася б, усё проста, без навацый, без фарматворчасці, але жывое і прасякнутае духам. Замнога цытат? Але яны гавораць самі за сябе.

Мы здалёку ўбачылі свабоду
І яшчэ не вырваліся з пуг...
Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Божа,
Не дайце майму народу
Помасці,
Няпраўды і пакут.
У чужым нялюдскім землятрусце
Хіба ў нечым мелі мы віну?..
Божа,
Адвядзі ад Беларусі
Зраду,
Вераломства
і вайну.
Смутнаю парою нелюдзімай,
Калі ўсё вакол ідзе на злом,
Божа,
Захілі маю Радзіму
Мудрасцю,
Спакоем і цяплом.

Пазт ці грамадзянін — пытанне адвечнае і трошкі штучнае. Спытаемся пра іншае: мо пара імкнуцца да свабоды і разняволенасці, да глыбіні і пошуку, да падсвядомага, асацыятыўнага, патаемнага? Бо нас запаланілі агульшчына, гладкаліс, руціннае ці бяздумнае версіфікатарства. Тым больш, калі бацьчы, як кволя парасткі нехта хоча растаптаць сваім бязлітасным і аб'якавым ботам, калі нібы на таносенькай павуцінцы трымаюцца і песня, і казка, і душа, а задзімаюць вятры, а насоўваюцца хмары...

Калі між нам амбіцыі і звады, плёткі і непамыслоты, а побач моцныя, спрытныя, халодныя і аб'якавыя, наадварот, гуртуюцца...

То добра, што ёсць пазт Бураўкін, чалавек Бураўкін, дзеяч Бураўкін. Чакаем яго новай пазычнай кнігі.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ
г. Наваполацк

СМЕЛАСЦЬ —

АБАВЯЗКОВАЯ

ЎМОВА

ТВОРЧАСЦІ...

Так мяркуе міністр культуры і друку Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіч. Пра сённяшняе працэсы і праблемы ў сферы культуры, пра невычэрпны духоўны патэнцыял нашага народа і творчае маладое пакаленне Анатоль Іванавіч разважае ў гаворцы з адказным сакратаром часопіса «Першацвет» А. Давыдавым. Інтэрв'ю пад згаданай назвай змешчана ў дзiesiąтым нумары гэтага выдання. Астатнія ж матэрыялы «Першавета» — традыцыйныя для яго. Шырока прадстаўлена творчасць маладых (правільней самых маладых!) пазтаў і пражыткаў, ёсць раздзел «Гасціўня», гэтым разам у ім змешчаны вершы М. Кусянкова і апавяданне Д. Сяргіевіча-Віталіна «Камень каханья» (пераклад з рускай мовы А. Давыдава). Пад рубрыкай «Спадчына» В. Шніп гаворыць колькі слоў пра П. Бітэля — «Дамой вярнуўся я з дарогі...» і прапануюцца неапублікаваныя раней творы гэтага пазта. У раздзеле «Крытыка» — артыкул А. Бычкоўскага «Казкі для дарослых» (некалькі слоў пра таямнічы «фэнтэзі»), рэцэнзіі Р. Гарэліка (на кнігу Г. Марчука «Без анеўлаў»), А. Дуброўскага (на кнігу Л. Дранько-Майсюка «Акропаль»). «Жароўня» прадстаўлена пародыямі В. Пугача.

Н. К.

ПЯЦЬСОТ КРОКАЎ ДА ЧЫТАЧА

Першы нумар вядомага ў рэспубліцы літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса «Маладосць» пазначаны красавіком 1953 года. А сёння чытачы маюць магчымасць трымаць у руках пяцісоты, кастрычніцкі нумар «Маладосці». Паміж першым і пяцісотым крокам — шлях даўжынёй у 40 гадоў. А гэта немалы адрэзак часу з цэлай віхурай падзей, з узлётамі і падзеннямі, радасцямі і расчараваннямі і нават бедамі. А для самога часопіса час гэты быў адметны напружанай працай, пошукам свайго аблічча і, што, бадай, самае галоўнае — пошукам новых імён.

Не бяруся падлічваць, колькі літаратурных імён сцвердзілі сабе на старонках часопіса за гэтыя сорок гадоў. Усе, хто сёння працуе на ніве айчынай літаратуры, выйшлі з-пад крыла «Маладосці». Ці адно сапраўднае свята адкрыцця і новых талентаў, і новых твораў падарыў часопіс чытачам за гады свайго існавання. Хіба не святам было з'яўленне ў свой час на старонках «Маладосці» пазмы Сцяпана Гаўрусёва «Штодзённым лістападе», апавесцей Васіля Быкава «Жураўліны крыж», «Трэцяя ракетка», «Праклятая вышыня», «Мёртвым не баліць», лірычных мініячур Янкі Брыля «Жыцця сонечных промняў», пазыччаных нізак Рыгора Барадуліна, Анатоля Сербановіча, Яўгенія Янішчыц?

Чытач з вялікай удзячнасцю ўспрыняў публікацыю «Мужыцкай праўды» Кастуся Каліноўскага, «Старажытнай Беларусі» Міколы Ермаловіча, «Сповідзі» Ларысы Геніюш.

За сорок гадоў неаднойчы мяняўся фармат часопіса, мяняўся і абнаўляўся творчы калектыў рэдакцыі. Але хто б ні працаваў у ім, «Маладосць» застаецца нязменна вернай жмцівай і гістарычнай праўдзе, справядліваму паказу нашай рэчаіснасці, яе старонкі адкрыты для ўсіх, хто творыць нашу літаратуру, і ў першую чаргу — для маладых. З 1988 года пры часопісе выходзіць штомесячны дадатак «Бібліятэка часопіса «Маладосць». А гэта вялікая падтрымка для тых, хто толькі пачынае свой творчы шлях, робіць першыя крокі ў літаратуру.

З першымі маладосцеўскімі кніжкамі прыйшлі і зараз плёна працуюць у пазіі і прозе А. Смс, Э. Акулін, М. Скобла, А. Федарэнка, А. Аркуш, Ю. Пацюпа і інш.

Толькі што выйшлі з друку пазычаныя зборнікі Андрэя Гуцава і Святланы Явар.

Пяцісоты нумар прыходзіць да чытача заканчэннем апавесці Алеся Асіпенкі «Выканаўца», прозай Максіма Лужаніна і Рыгора Барадуліна, вершамі Яўгена Прадзюшкі, Міхася Пазнякова, Алены Котавай. А ў апошніх сёлетніх нумарах і ў наступным годзе чытач прычытае дэбютную апавесць Ф. Сіўко «Захалпенне бухгалтара Кавальчука», апавесці І. Шамякіна, Т. Бондар, Д. Нічпаровіча, М. Сярдэюкова, фантастычны аповяданні С. Мінкевіча і А. Клімовіч, аматараў пазіі чакваюць новыя падборкі вершаў М. Малаўкі, М. Кусянкова, М. Дуксы, Ю. Голуба, Н. Загорскай, А. Паплаўскага, Т. Мельчанкі, В. Сахарчука, Л. Астапавай і інш. Шмат цікавага абяцаюць раздзелы крытыкі і публіцыстыкі. Не будучы абязданы ўвагай і мастакі, кінадзельцы і тэатралы...

З прыемнасцю гаворачы пра ўсё гэта, не магу абмісці і сумнае. Сёння «Маладосць», як і іншыя выданні, стаіць перад небяспекай — быць ці не быць. Недзе ў вярхах улады прагучала пагрознае — спыніць фінансаванне газет і часопісаў. Тая ж пагроза ўжо аднойчы нависала над «Маладосцю». Але тады, дзякаваць Богу, усё абмішлося. Сённяшняя пагроза больш трывожная. І ўсё ж ёсць пяцісоты нумар, зроблена пяцісот крокаў да чытача. Не дадзім жа спыніцца хадзе «Маладосці» — і сёння, і ў стагоддзях.

Казімір КАМЕЙША, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць»

ПЕРАКЛАДЧЫК З АРМЕНІІ

30 кастрычніка спаўняецца 75 гадоў армянскаму паэту Геворгу Эміну, які няўдзяльна ўвагі знаёмству чытачоў свайго краіны з беларускай літаратурай. Дзякуючы Г. Эміну па-армянску «загаварылі» П. Броўка, А. Куляшоў, М. Танк, П. Панчанка, Р. Барадулін і іншыя паэты. Г. Эмін з'яўляецца аўтарам артыкула «Сем песень аб маймі Арменіі», змешчанага ў кнізе «Дружбаў адзінны мы назаўсёды» (1963).

Творчасць Г. Эміна добра ведаюць і на Беларусі. Яго вершы часта публікуюцца ў перыядыцы. Многім запомнілася, у прыватнасці, кніга Г. Эміна «Песні Арменіі», што выйшла ў нас у 1972 годзе з прадмовай Р. Барадуліна. Творы армянскага сябра, акрамя Р. Барадуліна, на беларускую перакладалі П. Броўка, М. Аўрамчык, А. Бачыла, А. Бялёвіч, Ю. Гаўрук, Я. Семяхон.

Паэзія

Алег ЛОЙКА

ЗОРЫ, ЯК ЗНІЧКІ...

Памяці Вацлава ЛАСТОЎСКАГА

Зоры, як знічкі, падаюць долу...
Хто ж іх рве долу, шпурляе, нямы?...
Сказ беларускі — сказ невясёлы:
Рвалі іх долу не Бог, не мы.

Зоры, як знічкі, падалі долу:
Думаў, што ў гразі іх стогна навек
Ідал, разбойнейшы між вандалаў,
Што правадарыў гісторыі адзек.

Сказ беларускі — сказ невясёлы...
Рваў і рваць кідаў за клічам кліч
Няўдзячны зроду, што нашы сёлы
Пераўтварыў сьляны знічкі ў зніч.

Кідаў, вышукваў усё вышэй кручы,
З доўгае дэнчачыся начы...
Сказ беларускі — сказ неўміручы:
Скрозь на ўсім свеце — нашы знічы.

Светляцца душы святлом іх балючым...
Каля знічоў незнікома стаім, —
Сказ беларускі — сказ неўміручы:
Зоры мігочуць вечна над ім!

ПРАДАЮЦЬ, ПРАДАЮЦА...

Прадаюць, прадаюцца
Юдасна, апангана,
Ладзчы распяцце
Волі, не імі счаканай...

Воблік — самы парадны,
Словаў сын — ціхі, здрадны —
Вушы нібы й не хвоняча...
Волю ў брудзе палонча...

Дзе ж ты, пракляцеце юдзітву?!
Прадаюць, прадаюцца,
Падбіраючы клешчы
Не заю ж ліхому ці ценчы?!

Прадаюць, прадаюцца
Хіжа, беспакарана,
На вахач у людства
Зноў хрысцяны край у забраны, —

Воблік — самы парадны —
Вочы нібы й не хвоняча...
Як перніце вы, экраны?...
Чаму ж вы пустыя, плошчы?!

Прадаюць, прадаюцца...

ПЕСНЯ ПЕСНІ

Між глуму, ныцця,
Што ў сэрца лезуць назолай,
Жадаць забыцця
Ці песні жадаць высёлай?..

Ой, кепска з пустым,
Ды кепска і з поўным келіхам!..
А дні, быццам дым,
Агорклым страчаны ліхам.

«Люблю, не люблю...» —
Цяпер не тлумлю тым галоў:
Даўно не лялію
Ні ідалаў, ні аябляў.

А сэрца смяліць
Даўно ад падумаў тлумных,
А думцы баліць
Даўно ад слоў неразумных.

Запіць ці забыць
Усё, што, як маці, губім
І што палюбіць
Не можам, калі не любім?..

Запіў бы, забыў,
Каб людзі лёс пчасны мелі,
І чарку б любіў,
Калі б не было нахмелля;

Наліў бы, наліў
У келіх іскрыстага лішка,
Калі б не любіў
Больш песню, чым дню ў кілішкі!..

ШТО ГЭТА ЗА НАРОД?..

Што гэта за Шлях Мёртвы,
Што гэта за народ:
Забіты кожны чапёрты,
Кожны другі — сексот?!

Да Курапатаў дарогу
Аплакваюць крыжы:
Як распізаць другога,
Гора, падкажы?!

Сэрца ж не верыць у тое,
Што кожны другі — ліхі;
Хоць кожнае ж — тайну тоіць,
Свае абірае шляхі...

Ці ж можа народ быць народам,
І што гэта за народ,
Дзе кожны другі — алродак,
Дзе кожны другі — сексот?!

Ахвяры ў кожным доме
Аплакваюць крыжы —
Як дараваць другому,
Крыж мой, дапамажы?..

НАС СОРАК ПЕРШЫ ГОД ХРЫСЦІЎ...

Івану МІСКУ

Нас сорок першы год хрысціў,
Калі шляхі люцелі...
Пайшлі бацькі на ўсход ад ніў,
А маці ўслед глядзелі.

Нас сорок трэці год хрысціў,
А маразы драпцвелі...
Пайшлі дзядзькі ў бары ад ніў,
А маці ўслед глядзелі.

Нас сорок восьмы год хрысціў,
А прападлі галелі...
Пайшлі ў навуку мы ад ніў,
А маці ўслед глядзелі...

Ужо даўно вачэй іх квет
Перахапіў Шлях Млечны,
Ды ўсё глядзяць нам маці ўслед
І будучы глядзець вечна.

НА СВАТОЙ АДЗІНОЦЕ...

На радаснай адзіноце,
Як доўга, аднак, я не быў —
На самай высокай ноце
Бароў, лугоў, ніў.

Не па сваёй ахвоне
(Не марыў таго, не сніў!..)
На мудрай адзіноце,
Як доўга, аднак, я не быў,
Каб дзякаваць пунчам, нівам
І снежны ў лузе кілім
За міг самы, самы шчаслівы,
Што лучыць з усім былым —
Адлучваючы, лучыць,
Сяродзючы думкі ў душы,
Памаўляючы вучыць,
Прасвятленнем нчыць
На самай высокай ноце
Бароў, лугоў, ніў...

На святой адзіноце,
Як доўга, аднак, я не быў!..

ГАМАНА ТЫ МАЯ, ГАМАНА...

У кілішках — ігра віна,
У кілішкаў — крынгаль, самы звонкі...
Гамана мая — не мана,
Не падсідка — мае пасядзёлкі.

Прагамонім жа ноч даўдзіна,
Хоць мо й скрыўдзіцца трохі жонкі!..
Гамана мая — не мана,
Не падзуднасць — мае пасядзёлкі.

Як чакаў я цябе, вясня, —
Шчасце, воля маёй старонкі!..
Гамана мая — не мана,
Не падсуднасць — мае пасядзёлкі.

Толькі большае днём пана,
Калі мени іх і мени ў пастронках;
Толькі большае ў сэрцы віна,
Калі пчасця драбнеюць тронкі;

А трывога барозніць адна:
Шчасце ж рвенца гіткаю тонкай...
Гамана ты мая, гамана —
Беларуская старонка!..

Проза

ЦЫГАНКА

Дзе яна працавала ў «рэальным жыцці» — ніхто не ведаў. Дзябелая дзеўка з пукатымі светла-брунатнымі вачыма і пухлякымі яркімі вуснамі была такой жа звычайнай прыналежнасцю здымачнай пляцоўкі, як і пражэктар. Запрашалі яе на здымкі даволі часта, бо кіношнікам імпававала яе каларытная знешнасць. Але Цыганка нярэдка прыходзіла і тады, калі не запрашалі, і з дурнаватай усмешкай на тлустых вуснах тычкала свой папшарт бабульцы «божаму дзьмухаўцу», што заведвала масоўкай.

— Сёння здымаюць толькі мужчыны, — сярэдзіта гаварыла інтэлігентная бабулька, а Цыганка, выкарыстоўваючы сваю надзвычай багатую фантазію, усё прапапоўвала, як можна ў сённяшнім эпізодзе выкарыстаць яе, Цыганку. Гладка зачэсаная валасы Цыганкі блішчэлі, нізкі голас гучаў так пераканаўча, што звычайна будулька брала папшарт і ўпісвала дзённыя з яго ў адзін са сваіх шматлікіх табеляў.

Мела Цыганка вялікае добрае сэрца, заўсёды важдалася з дзецьмі-«масоўшчыкамі», частавала іх танчымі лядзеньчыкамі і расказвала сваю цудоўную казку — як на здымках фільма пра дэкабрыстаў яе, Цыганку, упадабаў рэжысёр і паставіў на першым плане — у натоўпе, які сустракаў гусар. І вядомы артыст, малады і прыгожы, што ехаў у шыкоўнай гусарскай форме на белым кані, паглядзеў на Цыганку і ўсміхнуўся ёй, і пасля, на працягу здымак, шукаў вачыма і ўсміхаўся. І ўвогуле, кожныя кіназдымкі былі для Цыганкі тым, чым для састарэлай павятовай паненкі чарговы бал — Вялікай Надзеяй...

Аднойчы здымалі сцэну пахавання з фільма пра савецкую пасляваенную вёску. У павільёне выбудавалі тры фанеравыя сцяны, размялявалі іх, як магі, у стылі «а-ля пейзаж». На стол паставілі сапраўдную труну — бо труна заўсёды сапраўдная, як і смерць. Заставалася толькі знайсці жанчыну на ролю нябожчыцы. Памрэж доўга размаўляў з гуртам масоўшчыц у жалобных балахонах, абядаючы добраахвотніцы аформіць ролю нябожчыцы як эпізодычнаю (за яе плацілі ўдвай болей, чым за ўдзел у масоўцы). Але жанчыны чамусьці адводзілі вочы ўбок, пасмейваліся і ўпарта адмаўляліся. Згадзілася Цыганка. Ёй далі надзець лакараваныя чорныя туфлі з тупымі насамі і тоўстыя старэчыя панчохі, растлумачыўшы, што на экране будзе відаць толькі частка труны — там, дзе ногі. Але ўсё роўна трэба ляжаць, заплюшчыўшы вочы, і старацца не варушыцца.

Труна, абагіта чорным паркалем звонку і бурчаквым — знутры, аказалася трохі цеснаватай для мажнога цела Цыганкі. Але ляжалася там нечакана ўтульна. У сачэпленых на грудзях руках Цыганка трымала тонкую васковую свечку. Свечку запалілі, і Цыганка захвалывалася, што на палыцы паячэ гарачы воск. Тут рэжысёр пракрычаў свае цудоўнейшыя каманды, і жанчыны-плакальшчыцы загаласілі над труной. Цыганка помніла, што яе здымаюць ніжэй пояса, і ад гэтага ўсведомлення і намагання не дапусціць найменшага варушэння адшведная частка цела ў яе нібы знямела, адцялася. Паступова пачуццё цікавасці і нават радасці, што яна, Цыганка, у цэнтры увагі ўсіх гэтых людзей, змянілася нейкай няёмкасцю. Сцэна ўсё цягнулася і цягнулася, жанчыны галасілі, асабліва адна, артыстка. Нечакана Цыганка адчула нейкі невядомы раней яе жыццёлюбівай натуры страх. Захвалелася неадкладна пашаваліцца, глыбока ўздыхнуць, прыакрыць вочы... Нарэшце сцэну аднялі, але рэжысёр тут жа сказаў, што патрэбны другі дубль. Цыганка хацела вылезці з труны, але ёй загадалі ляжаць, каб не папсаваць кадр. Яна глядзела на ўсё сваімі пукатымі вачыма, тлустыя вусны спрабавалі ўсміхнуцца, але ўсмішка атрымалася нейкая жаласная. Жанчыны-плакальшчыцы перагаворваліся між сабою і пазіралі на «нябожчыцу» з насмешкай і лёгкай пагардай, а можа, зайздросцілі, што воль у гэтай каровы хапіла смеласці, і цяпер яна атрымае ўдвай болей, чым яны...

Цыганцы далі другую свечку, запалілі, і здымкі пачаліся зноў. Плакальшчыцы, адна перад адной, галасілі ўсё жалобней і адчайней. Цыганка адчула сапраўдны жах. Раптам ёй здалася, што яна не зможа ўстаць. Прыакрыла вочы — проста ў зрэнке ударыў сляпучы нежыццёвы прамень «юпітэра». «Хутчэй бы, хутчэй, хутчэй...» — паўтарала сама сабе «нябожчыца».

Пасля другога дубля здымалі трэці. Цыганка аблівалася потам і часта глытала сліну. Устала з труны пастарэлая і пабалажэлая, але ўсё роўна спрабавала ўсміхнуцца. Цяпер з'явілася ў яе іншае адчуванне — быццам бы пераадолела цяжкую хваробу, быццам здзейсніла нешта вялікае і годнае шляхам самаахвяравання, і ўсё гэтыя людзі праз яе, Цыганкі, пакуту атрымалі нешта добрае і вечнае... Наўрад ці старая дзеўка

з масоўкі магла выкрышталізаваць свае цяжкія пачуцці так прыгожа і канкрэтна, але падобныя пачуцці, несумненна, прысутнічалі ў яе шырокай, рамантычнай душы...

Эпізод у фільм не ўвайшоў.

СТУДЭНТ

Ён прыйшоў на кіназдымачную пляцоўку яшчэ першакурснікам тэатральнага інстытута. Будучыня малявалася яму то ў тонкіх пастэльных колерах элітарнай творчасці, то з імпрэсіяністычнай яркасцю замежных кінафестывалю і карнавальнай багемы. У масоўку трапіў Студэнт па намове сябра — падзарабіць і «выучыць натуру» — спазнаць будучую прафесію з нізоў.

Для таго, каб уступіць у брацтва масоўкі, не трэба валодаць асаблівымі талентамі ці адметнай знешнасцю. Чорны ход у мастацтва аднолькава даступны ўсім, але вядзе не далей кухні... Студэнт прафесійна

скіравана на яго Даму. Бо яна была тут: напалляла ў крэсле, уладкаваўшы гладкія стройныя ножкі ў белых шкарпэтках на спінку другога крэсла. Да ўсяго на гэтым другім крэсле сядзеў сярэдніх гадоў кіношнік у джынсамым строі і час ад часу паглядваў на гэты артыстачкі, адпускаючы даволі салёныя кампліменты. Артыстачка рагатала, задзірліва адкідаючы галаву з блакітным берэцікам — трымаўся, як прыклеены, і паміж моцнымі зацяжкамі адказвала патокам найбруднейшай лаянкі. Слова, якіх Студэнт па прычыне недасканалага выхавання, нават не ўсе разумее, злятала з ружовых вуснаў лёгка і нязмушана, быццам гімназістка пачатку стагоддзя цытавала Ігара Севяраніна. Чамусьці Студэнту захацелася заплакаць. Хаця якая на тое магла б быць прычына? Няўжо дзеці і пасербы сучаснага мастацтва здольныя расчараваць і плакаць?..

Перапынак скончыўся. Гераіня апусціла бліскучыя ножкі на зашмалцаваную падлогу, раздушыла недакурак у сіняй шкля-

жэнцам, хто — нямецкім салдатам... Івану Сяргеевічу, як віднаму мужчыне з ваеннай выпраўкай, надалі званне афіцэра СС. Ён прывычна зацягнуў папругу, зашпіліў пад тлустым адвіслым падбароддзем жорсткі, як кардон, каўнер і балдэрым крокам пашываваў па калідорах кінастудыі...

Здымкі адбываліся «на натуре». Непадальк ад горада выбудавалі цэлы партызанскі гарадок — зямлянкі, акопы, а таксама «папалішчы і руіны». Прыгналі туды і сапраўдны танк з бліжэйшай вайскавай часці. Танк замаскавалі пад нямецкі, а трох худых бялявых хлопцаў-танкістаў — пад нямецкіх салдат. Жаласныя такія немцы атрымаліся... Іван Сяргеевіч, як чалавек ваенны, адразу пацягнуўся да танкістаў, узяў іх, так бы мовіць, пад сваю аўтарытэтную каманду. Між тым час ішоў, здымкі не пачыналіся, а рэжысёр нешта гаварыў пра цудоўнае вечаровае асвятленне і заходзячае сонца.

Надышоў полудзень спякотнага ліпенскага дня. І трэба ж было такому

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

ЛЮДЗІ МАСОЎКІ

НАВЕЛЫ

не зажмурваўся на святло «юпітэраў», стараўся звесці знаёмства з «кіношнікамі», але пасябраваў толькі з бабулькай-загадчыцай масоўкі. Байкі пра вядомых артыстаў і рэжысёраў, жывых і памерлых, прышнімалі слухача нейкім чынам да ўзроўню сваіх герояў. Час ішоў, Студэнт пакінуў сваю «правінцыяльную» навучальную ўстанову і паступіў у адпаведны маскоўскі інстытут. Але і там правучыўся толькі адзін курс. Напэўна, нечага не хапала гэтому прыторбленому, з вечнай нязмушанай усмешкай на худым твары, юнаку, каб у сваю чаргу «нечым» зрабіцца. Зноў жа «нешта» ў ім было — бо прымалі яго ў творчыя ўстановы яшчэ двойчы, і двойчы адлічвалі... Студэнт пасталеў, асунуўся. Мастацтва ўцякала ад яго, збягала, як залаты пясок скрозь пальцы. Заставалася адно — масоўка. Здымачная пляцоўка, дзе на цябе, як і на галоўнага героя, свеціць пражэктар, і табе таксама адрасаваны каманды рэжысёра... Студэнт ужо даўно нідзе не вучыўся, але па-ранейшаму пляткарыў пра былых дэканаў і марыў пра свае кінастужкі...

Адзін з першых фільмаў, у якім зняўся Студэнт, быў фільм пра героя Айчынай вайны. Галоўнае месца ў сцэнарыі займаў аналіз вытокаў гераізму вышэйпаянненага героя. Гледачоў павінен быў расчуліць падрабязны апавяд пра даваеннае жыццё юнака-касамольца, крышталёва чыстае, з першым каханнем і строгімі маральнымі нормамі. Каханая героя, згодна сцэнарыю, была скрыпачкай з арыстакратычнай сям'і савлужачы. Іграла гераіню нікому не вядомая маладзенькая актрыска. Калі Студэнт з масоўкі ўпершыню пабачыў яе ў студыйным павільёне, адчуў нечаканае ўзрушэнне: круглатварая, з блакітнымі вачыма, акуратнейшым кірпатым носікам з рабінкамі і коротка падстрыжанымі мядовымі валасамі, дзяўчына ўвасабляла сабою цноту і вышэйшую чыстоту. Да таго ж яе здымачны касцюм ідэальна садзейнічаў такому ўражанню: блакітны берэцік, белая блузка-«матроска», строгая сіняя спаднічка, белы шкарпэткі і парусінавыя туфлікі ў колер берэціка, нарэшце, скрыпчын футарал. Уся гераіня была такая ладненькая, вясёленкая, крэху наіўная... Студэнту прызначылі разам з іншай масоўкай увасабляць удзячных слухачоў чароўнай скрыпачкі.

Граць на скрыпцы актрыска не ўмела. Капэчэныя гукі, якія яна здабывала з беднага інструмента, цяжка было назваць музыкай. Але Студэнт апладзіраваў на поўным сур'эзе. Спадабалася яму і тое, як незалежна кінула гераіня рэжысёру пасля заканчэння здымак і лёгкай дзявоцкай хадю накіравалася ў пракураны пакойчык для артыстаў. Студэнт, як свой чалавек, пашываваў следам.

У пакойчыку, як заўсёды, было страшэнна накурана. Чалавек дзесяць, мужчын і жанчын, размаўлялі перабольшана гучнымі галасамі, залівіста смяліся, прычым вочы іх заставаліся непарушана сур'эзнымі і холадна назірлі рэакцыю субсідэнткаў. Студэнт прасіў на падваконне, нехта адразу папрасіў у яго прыкурыць. Але ўвага Студэнта цалкам была

ной попельніцы, падобнай на расплясканую чарнільніцу, і пайшла мучыць скрыпку.

Студэнт ведаў на кінастудыі ўсе «халды-выхалды» і шэнька «змгуся» пад травеньскае сонца, не такое яркае, як пражэктары ў павільёне, згое яго ніхто не мог уключыць, выключыць, прытушыць або захінаць фільтрамі, каб атрымаць «светлавяныя эфекты»...

Праз месяц Студэнта першы раз адлічылі з інстытута. Фільм выйшаў на экраны, узяў належную колькасць прызоў на ўнутрысістэмных дзялёжках і сышоў у небыццё назаўсёды.

ІВАН СЯРГЕЕВІЧ

Запаў у памяць зусім нязначны эпізод. Здымалі фільм пра падзеі 20-х гадоў. Нездзе ў Вілейскім раёне знайшлі чыгуначную станцыю са старым «даваенным» вакзальчыкам, прыгналі туды сапраўдны музейны цягнік, некалькі вагонаў і — дабіты студыйны аўтобус з масоўкай. Самі кіношнікі ездзяць толькі на «рафіках». Цягнік пад'язджаў да станцыі са страшэнным скрыпячам і дымам, нагадваючы падбітага хуліганам-Пакацігарошкам цмока, а масоўка павінна была халдзіць па пероне, увасабляючы сустрэкаючых, праваджаючых і ад'язджаючых. Рэжысёр паклікаў мажнага, з бабскім азызлым тварам пажылога мужчыну:

— Іван Сяргеевіч, прайдзіся!

Мужчына падхапіў рэквізітны клуначак, дачакаўся каманды і пайшоў па пероне няспешнай, у развалку, хадю немаладога стомленага селяніна. Ён выглядаў настолькі натуральна, што астатнія ўдзельнікі масоўкі побач з ім нагадвалі заведзены лялькі з механічнымі рухамі і дзика напружанымі тварамі.

Але Іван Сяргеевіч акцёрам не быў. І нават ніколі «на акцёра» не вучыўся. А быў ён капітанам у адстаўцы і ўсё жыццё праслужыў у інтэнданцкіх часнях. Цяпер жа зрабіўся Іван Сяргеевіч заслужаным «масоўчыкам». У кожных здымках ён не проста ўдзельнічаў, а іграў ролю. Прычым калі яму не даручалі нічога канкрэтнага, сам прадумваў сабе вобраз і па-майстэрску ўвасабляў. Усе кіношнікі, ад рэжысёра да памрэжа, ведалі Івана Сяргеевіча і любілі «натуралізаваць» ім кадр.

Нездарма Іван Сяргеевіч прыкіпеў да кіношняй справы. Быў у яго натуре дагэтуль прыціснуты вайсковым уставам, а цяпер выпушчаны на волю чорцік. Не прапускаў Іван Сяргеевіч ніводнай непаўналетняй дзяўчынкі з масоўкі, частаваў цукерачкамі, ціскаў і цалаваў на правах «дзядулі». Любіў палкаціцца і да жанчын старэйшых. А з сабою, між іншым, заўсёды меў ладны харчовы запас, падрыхтаваў які можа толькі добрая жонка — запечаную ў фальзе курцы, гарачыя бутэрброды-тарталеткі, хатнія булочки...

Неяк здымалі на «Партызанфільме» (такую мянушку далі мясцовай кінастудыі ў бліжнім замежжы) чарговы фільм пра вайну. У касцюмернай размяркоўвалі «ролі» сярод масоўкі. Хтосьці мусіў быць партызанам, хтось — савецкім салдатам-акру-

здарыцца, што менавіта ў гэты дзень Іван Сяргеевіч прыйшоў на здымкі без заўсёднай «сабойкі». Уважлівы назірльнік мог бы таксама заўважыць нешта новае ў абліччы заслужанага масоўчыка — некалькі паралельных драпін каля парослага сівым воласам вуха. Масоўка блукала па бліжэйшых лясочках, кіношнікі часткова замкнуліся ў маленькім павільёне, часткова загаралі... Хібара, у якой павінна была працаваць паходная студыйная сталюка, стаяла замкнёная на бліскучы новенькі замок. Салдаці пры танку, зразумела ж, маглі толькі каўтаць сліну і не насмелваліся нават адысціся ад сваёй баявой машыны, каб сарваць якую ягальніцу. Калі Івана Сяргеевіча пачала пакідаць звычайная жыццярэчаснасць, ён, як чалавек ваенны і да таго ж фактычны кіношнік, вырашыў дзейнічаць і хуценька, пляхам размоў з тутэйшымі непаўналетнімі жыхарамі, што прывычна назбяталіся глядзець, як здымаюць кіно, зрабіў рэагнатыўную на мясцовасці. Танк сціпла хаваўся на ўскрайку лясочка, у ценю дрэў. Іван Сяргеевіч на бягу раўнуў распранутым да пояса танкістам-дахаджыгам, што паныла абселеі размаляваную браню:

— Гатоўнасць нумар адзін! Па машынах!

Хлопцы, пасля невялікага тлумачэння баявога задання, хуценька агранулі агідную варожую форму і занялі адпаведныя месцы ў танку. Іван Сяргеевіч прыстроіўся збоку, на брані, адной рукой трымаючыся за нагрэтае жалеза, а другой прытрымліваючы велікаватую, але ўнушальную фуражку з чэрапам і арлом.

— Паехалі!

Да невялікага хутара на ўскрайку вёскі са страшэнным громам падкаціў танк са свастыкай і фашысцкім афіцэрам на брані. Афіцэр саскочыў на зямлю, адным ударам бліскача бота адчыніў варотцы, вальжым крокам увайшоў на двор. На вакне хаты матануліся фіранкі, і на ганак выскачыла прыторбленая бабулька, што адразу пачала аддаваць зямныя паклоны. Эсэсавец у хату, аднак, не пайшоў, але загэргэкаў да болю знаемае:

— Матка! Яйка, сала, шнэль!

Паўгараць не давалося. Сітуацыя была адназначнай. Бабулька, не ўдаючыся ў філасофскія раздумы пра паралельнасць Сусвету і ўзаемапраціўленне часавых зрэзаў, напакавала ладныя клунак і з паклонам падала праклятаму акупанту. Афіцэр схвапіў здабычу і са словамі «Гут, гут, аўфілэрэйн, фрай!» ускачыў на танк, які зараз жа зрушыў з месца.

Толькі калі на дарозе аселі апошнія клубы пылу, бабулька кінулася бегчы ў вёску, да сваёй найвышэйшай інстанцыі — старшынкі калгаса.

Прыкры выпадак удалося «замыць». У ахвяры папрасілі прабацьчына, заплалі ўжо не ведаю з чыёй кішні — за сканфіскаванае. З Іванам Сяргеевічам пагаварыў сам рэжысёр — праўда, размова атрымалася нейкая несур'эзная... А што зрабілі з галоднымі танкістамі — ведае толькі вайскавое кіраўніцтва. А тое, што датычыць вайсковага кіраўніцтва, як вядома, ваенная тайна...

ЛАПУЛЯ

Такія прыгожыя дзяўчаты сустракаюцца толькі ў калідорах кінастудыі. Гэтых дзяўчат немагчыма прадставіць з хімічнай завійкай або ў чарзе за каўбасой. Здасіцца, дзёмухнеш на такую, і яна, памор-шчыўшыся ад твайго нячыстага подыху, палічыць у расчыненае вакно, як празрыстая шаматлівая папера для кветак... Жанчыны пры першым поглядзе на падобную прыгажуню інстытупыўна думалі: «Дурніца», а мужчыны гэтак жа інстын-ктыўна: «Шлюха».

Можа быць, Ліліяна і не была дурной — па яе агромністх, на палову лячэчнага твара, вачах немагчыма было вызначыць узровень яе інтэлекту. На здымачнай пляцоўцы Ліліяна апанулася адразу пасля заканчэння школы. У інстытут або якую вучэльню прыгажуні і не спрабавала паступаць — навошта? Перад вачыма заўсёды былі прыклады рэжысёрскіх жонак і каханак, якія атрымлівалі галоўныя ролі, якіх улагоджвалі, як каралеў, і якім, відавочна, не спатрэбілася праходзіць творчыя курсы... Бацькі ўладкавалі Ліліяну некуды лабарантскай, але, зразумела, асноўнай яе прафесіяй і марай было Кіно. Ліліяну часта запрашалі быць памрэжам — дапамагаць бабульцы-загадчыцы масоўкі. Дзяўчына збірала ў ахвочых рамантычнага заробку пашпарты, перапісвала дадзеныя адтуль у спецыяльныя табелі, пасля выдавала квіткі на аплату за ўдзел у масоўцы... Масцітыя кіношнікі ласкава ўсміхаліся Ліліяне і звярталіся да яе «Лапуля», але спакусных прапаноў чамусьці не рабілі...

Нарэшце на здымках сатырычна-фантастычнага фільма «Лапулі» пашанцавала: ёй прапанавалі эпізадычную ролю. У павільёне пабудавалі з квадратных упаковок ад яек «лабараторыю сусветна вядомага вучонага», які вынайшаў эліксір бессмяротнасці. Праз увесь павільён у «лабараторыю» стаяла «чарга» за названым эліксірам. Ліліяна павінна была сыграць сучасную піжонку, якая ў абдымку са сваім піжонам падыходзіць да «чаргі» і кажа: «А, можа, і нам стаць?», на што хлопці-піжон адпускаў сваю сацыяльна заостраную рэпліку, змест якой — «На што гэта нам трэба?..» Вось, у прычыне, і ўся роля. Партнёрам Ліліяны мусіў быць малады высокі кіношнік у белай кашулі. Ён нейкі час палалоўваў Ліліяну спецыяльнымі акцёрскімі практыкаваннямі для голасу, гучна прамаўляючы над яе ружовым вушкам свае «Уі-оі», «бо-бэ-бі-бэ», так што Ліліяне было страшэнна няёмка. Пасля кіношнік па-гаспадарску абняў масовачную Лапулю, і пачалася невялікая рэпетыцыя. Ліліяна страшэнна хвалявалася, хаця яе вільзныя вочы па-ранейшаму нічога не адлюстроўвалі, да таго ж іх прыкрывалі выдзеленыя касцюмеркай цёмныя акулеры. Дзвіжкі спакусна абцягвалі адпаведныя Лапуліныя месцы, аднак вымаўленне адзінага даверанага сказа ніяк не ладзілася. Рэжысёр зноў і зноў прымушаў Лапулю паўтараць захарнае «А, можа, і нам стаць?». Лапуля старалася, як магла. То падвышала голас у канцы фразы да хлапчэга дысканта, то вымаўляла словы з млявым прыдчынаннем, то міла расцягвала іх, але рэжысёр чамусьці нерваваўся і ўздыхаў, а партнёр паглядваў Лапулю па плечу і лагодна прыгаворваў:

— Нічога, Лапуленька, у тваім выпадку словы — не галоўнае...

Нарэшце рэжысёр махнуў рукой:

— Сядзе... Не такое сыходзіла...

Вымаўіўшы сваю рэпліку перад камерай, Ліліяна адчула незвычайную палётку і радаснае ўзрушэнне. Усе наступныя дні здымак праляталі ў ружовым тумане. Ліліяна лічыла сябе зусім «сваёй» з прынтаў у вузкае кінопазнае кола. Адзін з асістэнтаў рэжысёра нават двойчы праводзіў яе дадому, але, пачуўшы, што Лапулі яшчэ няма васемнаціці, несяк заступаваў і аддальваўся.

Ліліяна вельмі любіла квіткі або проста блыталася па студыі, стараючыся найчасцей сутыкацца з рэжысёрам. Касцюмеркі, гримёры ды іншыя кіношныя жанчыны ўпятай ненавідзелі Лапулю і ніколі не запрашалі ў перапынках на кану ці гарбаты, хаця самі заўсёды збіраліся гаманлівымі купкамі вакол тэрмасаў і кававарака. Асвятляльнікі ды іншыя «рабятні» праўдлілі да Ліліяны інтарэс, але не маглі разлічваць на аналагічнае пачуццё з яе боку. Лапуля мецла вышэй! Пачатак кар'еры быў бліскучы, і рэжысёр ужо два разы ўшчыпнуў яе пры «выпадковых» сустрэчах.

Але здымкі закончыліся, а ў жыцці Ліліяны нічога не змянілася. На агучванне яе нават не запрасалі, а ў цітрах пераблыталі першую літару прозвішча. Да таго ж рэжысёр аказаўся жанатым язвеннікам.

Колькі Лапуля болей ні халдзіла на здымкі, «на эпізод» яе не запрашалі. Чарговы асістэнт рэжысёра праводзіў яе дадому, каб пасля шматзначна апаваджаць у студыйнай курцы пра тое, чаго не было. А Ліліяна любіла заставацца адна ў касцюмернай і ўсё прымервала, прыкідвала на сябе чужыя касцюмы і парыкі, надаючы сваёму вытанчанаму тварыку тыя выразы, якія маглі б на ім з'явіцца ў тых сітуацыях, якія з Ліліянай ніколі не адбываліся...

ТОЛЬКІ
ДВА ДНІ

11 і 12 кастрычніка люблінскі альтэрнатыўны тэатр NN прымаў гасцей з Беларусі: ажыццяўляючы сваю адметную праграму спатканняў культуры, люблінцы прынялі ўжо прадстаўнікоў з Расіі, Украіны, Францыі, Нямеччыны...

Сапраўды, якая іншая ідэя, як не спатканні самых розных прадстаўнікоў прыгожага пісьменства, сцэнічнай творчасці, мастакоў, крытыкаў і гісторыкаў культуры, — можа на нейкі час прыцягнуць найбольш увагу да навастворанага невялікага тэатра? Проста і няпроста было люблінцам патлумачыць і ажыццявіць гэтую ідэю (гаворка не толькі пра сродкі для ажыццяўлення, гаворка — пра мастацкую, культурную каштоўнасць): горад дагэтуль аднае сабою ў пэўных польскіх межах Усход і Захад...

«Спрабуем збудавать горад спатканняў думкі, ідэі і мастацтва», — даводзілі маладыя людзі і адметна, ненавязліва, тактоўна дапамагалі як найлепш паказаць усім, каго запрацілі, на працягу двух беларускіх дзён.

Іх распачаў мастак Міхал Анемпадыстаў. Дакладней, ягоная выстава, якую жарталіва вызначалі паводле шматлікіх адметных выіў тэатральна-казачных, абаяльных пацучыных істот «Генезісам пацука». Пазт Леанід Дранько-Майсюк не столькі распавядаў пра беларускае адроджэнне, колькі прапаноўваў пільнай ставіцца да нараджэння, — стварэння, будавання... Рэжысёр і мастак Уладзімір Матросоў нават у інтэрв'ю тэлебачання распавёў не так пра прывезены спектакль «Дабравесце ад Уладзіміра» паводле У. Караткевіча, як пра адметны творчыя планы — стварэнне тэатра Дастаўскага. Акцёру Валерыю Шушкевічу выпала сыграць адзін з найлепшых сваіх спектакляў перад велімі зацікаўленай ды ўдачнай аўдыторыяй. (Дадам, што ў Любліне акцёр прадстаўляў тэатр аднаго акцёра «Зніч»). Найбольш строга ролю — інфармавальніка, апавядальнікаў выпалі Антаніне Міхальцовай, генеральнаму сакратару Беларускага цэнтра Міжнароднага інстытута тэатра, Вацлаву Валадзько, вядомаму супрацоўніку Міністэрства культуры і друку, Жане Лашкевіч — адначасова прадстаўніку беларускай тэатральнай крытыкі і «ЛіМа», а таксама Сяргею Кавалёву — крытыку, драматургу, выкладчыку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і... Люблінскага ўніверсітэта імя Марыі Складоўскай-Кюры. Другі год працуе ў гэтым універсітэце кафедра беларусістыкі, другі год навучаюцца студэнты, для якіх з яўленне, мовім так, носьбітаў беларускай мовы сталася нечаканна і дадаткова практыкаю.

Натуральна, асноўныя падзеі спатканняў вызначыць не выпадае, бо глядачоў і слухачоў было багата ўсе два дні. Нават стужка з запісам спектакля «Запіскі вар'ята» паводле М. Гогаля, якую Антаніна Міхальцова рупліва прыхапіла з сабою, сабрала зацікаўленых наведнікаў. Між тым «жывы» спектакль, «Дабравесце ад Уладзіміра», перад усімі вылучыў адметны ўзровень майстэрства Валерыя Шушкевіча. І можна толькі пажадаваць, што паказ беларускага спектакля прыпадаў на адзін з самых тэатральных дзён люблінскага тыдня, і прадстаўнікі дзяржаўных і альтэрнатыўных тэатраў горада не мелі магчымасці пабачыць беларускага калегу.

На здымках: Валерыя Шушкевіч у спектаклі «Дабравесце ад Уладзіміра».

Фота Уладзіміра ПАНАДЫ і Аляксея МАЦЮША

Цяму на пачатку спектакля трэба было разумець так: Соф'я Паўлаўна Фамусава спіць і сніць. Сон. Што спіць. І што сніць. А сніць фантазмагарычную каменную крушню, дзе чыясьці сіла ўтварыла гіганцкія гроты кшталту акварыумных: грот-камін, грот — уваход на палову бацькі Фамусава, грот — уваход на ўласную палову дома. Між каменнымі застромамі наторканы голыя дрэвы з партрэтамі продкаў. Менавіта да іх будзе звяртацца Фамусаў, даводзячы Чацкаму, як трэба глядзець на старэйшых і вучыцца ў іх. З камення складзена нават сафа і яно, каменне, часам па-бутафорску адгукаецца на акцёрскія дотыкі. Ватнымі камячкамі закідана падлога. Бочачка з агуркамі месціцца ў віталні. Цені снюдаюць па кутах, лезуць з

сабе на сцэне гэтыя крышталі падобныя хоць да кветак, — ці не замала іх, і толькі іх, каб выявіць разнастайнае, размаітае, цёпла-чалачкае і адвечна-філасофскае, што ёсць у Грыбаедава? Соф'я Паўлаўна сніць і сніць сабе — баль, фантазмагарычны баль прываратняў, — тут, прапускаючы шмат што з вядомага пра сны і тых, хто іх сніць, можна смела зачаліцца за сон розуму, які спараджае пачвараў. Яўная і пэўная рэжысёрская рацыя! Але — у прыватнасці: вершы Грыбаедава не вінаватыя, што пераважваюць усе сэнсы, якія закладаліся ў іх услед за Грыбаедавым. Ад несупадзення сэнсавых маштабаў спектакль пакуль што выдае на няскончаны шэраг крэсак, рысак, накідаў на прапанаваныя тэмы, — так, што можна многа перапісаць са знакамітага крытычнага эцюда І. Ганчарова на бенефіс Манахава ў

Мае асабістыя сімпатыі — на баку Фамусава, бо да яго прыклаўся Алег Корчыкаў, яго агораў Алег Корчыкаў, яго ажывіў і зрабіў непераможна-абаяльным нават у самых хрэстаматыйна-выкрывальных месцах Алег Корчыкаў. Балбатун Чацкі, юны, добразычлівы, ружовашчокі, сарамлівы і пшчотны, яшчэ не выпакутаваў сваіх выдатных і вядомых прызнанняў, а ў выкананні Анатоля Голуба яўна паўтарае іх з чыйсьці невядомых Соф'і Паўлаўне вуснаў (гледачы здагадваюцца, што яму ўсё падказаў Грыбаедаў). Соф'я Паўлаўна проста не паспявае разгарнуцца ў дзеяннях і перажыць сваю адметную трагедыю няспраўджанай захаханасці, хоць Ганна Лягчылава, бадай, нічым не расчароўвае нават тады, калі спляшаецца гэта зрабіць. Антон Антонавіч Загарэцкі, дзякуючы выканаўцу Віктару Васільеву, вызначаецца адметнай легкадумнай абыякавасцю.

ПАСЛЯ БАЛЮ

«ГОРА АД РОЗУМУ» А. ГРЫБАЕДАВА Ў АЛЬТЭРНАТЫЎНЫМ ТЭАТРА

каміна і ў камін, слізгаюць у спальню да Соф'і. Фамусаў, паўшчуваючы служанку Лізаньку за тое, што круціла гадзіннік, хоць гадзіннік усё адно не тажкаў (як у сне), бярэцца яе гвалціць. Пад пысаю замардаванага мядзведзя — пыльнаю шкураю пасярод нібыта камення — хавае Фамусаў добрую пляшку, але толькі раз выдае сакрэт сховішча. З-за Соф'іных камянёў паводле рэмаркі Грыбаедава чуюцца фартэпіяна (фортэпіяна) з флейтаю. Флейта блытаецца, мабыць, флейтыста разбірае сон. Але хутка ён зусім не сонным памкне да мядзведжага футра на падлозе, каб спраўдзіць свае прэтэнзіі да Лізанькі... Соф'я выйдзе ў белым, каб потым перамяніць яго на абрыкосавае, пасля — на чорнае з белым, пасля — зусім на чорнае. Чацкі белае пераменіць на белае, але перш прывязе Соф'і апельсіны, — тая кусне адзін як яблык, а ён пшчотна абярэз лупіне ды ўкладзе ў пухлую руку плод не-спазнання. А Соф'я, аблізаўшы пальцы, кіне рэшту экзатычнае садавіны да татусевых салёных агуркоў... Потым Соф'я сасніць баль, — усё, што папярэднічала яму і што было далей...

... І так далей. Усё пакручана, адмыслова і нават вынаходліва. Але атрымліваецца — ледзь не наўпрост. Чаму? Атмасферы сну не створана? Свечкі рознакаліберныя электрычныя замянаюць? Ад першага выхаду Маўчаліна, — выслізгу, бо акцёр, нібыта шануючы сваю штучную лысіну, рухаецца з неверагодна, беспазваночнаю глыстыкаю, — пакрыёмы канцэптуальны змест робіцца да такой ступені празрыстым, што сцэнічныя звады праглядаюцца (не хочацца пісаць — пралічваюцца) на пляч хадоў наперад. І гэта — з нашым дзіцячым веданнем кожнага подыху кожнага персанажа! А між тым сон Соф'і Паўлаўны — ці не самае адметнае вырашэнне для сучаснага сцэнічнага ўвасаблення! Яно падпарадкавана сучаснаму бачанню й веданню. Сон Соф'і ўяўляецца гэткаю пльынна свядомасці, трызненнем, трансам; яснабачаннем — ідэя спектакля, натуральна для сённяшніх рэжысёрскіх пошукаў, выдатная ідэя, што так перагукваецца з класічнымі пастаноўкамі «Гора ад розуму»! Здаецца, ствары асяродак, перанасычаны злосніцтвам, і ў ім, як у хімічнай рашчыне, пачнуць выпадць крышталі зла! Але няхай

кастрычніку 1871 года. З нашай агульнай «школьнай крытыкі»...

Шмат з таго, што сп. Ганчароў адрасоваў акцёрам, ужо з сучасна абазнанасцю й рацыяй можна пераадрасоваць рэжысёру спектакля «Гора ад розуму» Вітаўтасу Грыгальюнасу. Рэжысёру, да якога, бадай, бальшыня дзеячаў і аматараў тэатра ставіцца з падкрэслена сімпатыяй. Рэжысёру, якому зазвычай не бракуе ні далікатнасці, ні добразычлівасці, які збірае акцёраў з веданнем справы і з любоўю. Іх мы потым бачым на пляцоўцы. Яны выходзяць да нас з намерам давесці ідэю, увасобіць думку, прасвятліць змест. Яны прамаўляюць хораша й даходліва. Яны, бывае, па-рознаму падрыхтаваныя, але іхнія намеры, па бальшыні сваёй, добрыя. Прыкра сачыць, як твор Грыбаедава разам з усімі ягонымі магчымасцямі не падпарадкаецца адным толькі добрым намерам...

ца адметнай легкадумнай абыякавасцю. Лізанька намаганямі Святланы Нікіфаравай хутка ўжо возьмецца за практычную адукацыю сваёй гаспадыні Соф'і: у Лізанькі свой план жыцця, разлікі на каханне і нават буфетнік Пятруша не мае на іх уплыву. Палкоўнік Скалазуб, вядома, прымітыўны, прасталінейны і надта гучны, і ўсе б здзівіліся, калі б гэтую ролю не даручылі Артуру Шуляку. Сакратар Фамусава Маўчалін, як ужо згадалася, не выклікае аніводнае сімпатыі, і дзякаваць Богу, што Соф'я Паўлаўна хоць у сне яго разгадала спрыяннем Ігара Забары. Буфонны Рэпяцілаў перакідаецца з графіні Хрумінаў-бабулі: усе пазнаюць выканаўцу абедзвюх роляў, а заўсёднікі — і іншыя ролі выканаўцы Яўгена Жураўкіна...

Тэма шырока вядомага «сабачага вальсу», зроблена кампазітарам Барысам Сярогіным тэмаю фантазмагарычнага балю, доўга будзе чапіцца да глядацкіх (слухацкіх) вухэй. Кампаніі мастака Юрыя Тура выгукнуць са школьнае часіны вобразы трывалага рэчавага асяродку Сабакевіча. Жорсткі, без праяў пачуццёвасці й тэмперату Маўчалін ухваліць шпіца Хлэставай, а Наталія Дзмітрыеўна (Вольга Куляшова) прымуціць скакаць свайго Платона Міхайлавіча (Артур Федаровіч) на манер цыркавога сабакі... «Калі ў Вас на бале змрочны настрой... дык можна хутка чакаць не надта прыемных падзей», — цытуецца ў праграмцы спектакля соннік Мілера.

У чаканні балю настрой быў такі светлы!.. Настрой пасля балю пераканаўча абгрунтаваны іншым геніем літаратуры.

Жана ЛАШКЕВІЧ

На здымках: Артур Шуляк (Скалазуб) і Алег Корчыкаў (Фамусаў); Святлана Нікіфарова (Лізанька) і Ігар Забара (Маўчалін); Ганна Лягчылава (Соф'я) і Анатоль Голуб (Чацкі).

Фота Віктара СТРАЛКОЎСКАГА

САКРЭТ ДАЎГАЛЕЦЦЯ

Не так даўно ў нашым тэатры оперы і балета адбыўся спектакль «Кармэн», прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння незабыўнай беларускай артысткі Ларысы Александройскай. У той дзень успаміналі, што ў 1933 годзе, калі адкрыўся Беларускі тэатр оперы і балета, таксама сталі «Кармэн»... Сёння мала хто ведае, што тады адну з галоўных партый — Мікаэлы — выконвала студэнтка Беларускай кансерваторыі, салістка опернай студыі Доня Кроз. Яна стварыла абаяльны вобраз мілавіднай дзяўчыны, якая пашчотна кахала Хазэ.

Жаночкасьць актрысы, яе абаяльнасьць і няўлоўная ўнутраная прывабнасьць, якая выходзіла з яе шчырасці, інтэлігентнасці, празрыстае каларатурнае сапрадна падабаліся аматарам опернага мастацтва і ў створаным артыстскай вобразе Вялеты («Травіята»). Пасвойму прыцягальны быў створаны ёю характар наўнай, неспрактываванай, але ўсім сэрцам закаханай Джыльды («Рыгалета»). Прыхільнікі яе таленту лічылі гэты вобраз, створаны артыстскай, адным з лепшых. Дарэчы, фотаздымак маладой Доні Кроз у гэтай ролі яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны можна было пабачыць у гарадской фотавітрыне. Цудоўна далаўнялі выканаўцу, дапамагалі раскрыцца ёй у вобразе выдатнай сцэнічнай партнёры: Міхась Дзянісаў, Ісідар Балодін, якія выступалі ў партыях Рыгалета, Герцага.

У свой час голас спявачкі параўноўвалі са званочкам — так выразна, чыста ён гучаў. Не дзіва, што ў маладзці яна разам з іншымі беларускімі спявакамі ўдзельнічала ва Усеаюзным конкурсе вакалістаў, які праходзіў у Ленінградзе.

Спяваць яна пачала з дзяцінства. Яшчэ ў школе вылучаўся цудоўны голас дзяўчынікі. (Дарэчы, добра спявала і яе маці). Будучы студэнткай Віцебскага педагагічнага тэхнікума, яна не толькі ўдзельнічала ў мастацкай самадзейнасці, але і пачала сапраўднаму займацца вакалам. Яе сяброўкі сёстры Цлаф, якія жылі ў даволі забяспечанай сям'і, дазвалялі Доні займацца ў іхнім доме пад акампанемент фартэпіяна.

— Памятаю, калі я ўжо была салісткай опернага тэатра, мы з мужам, дырыжорам тэатра Навумам Балазюўскім прыехалі ў мой родны горад Сянно, што на Віцебшчыне, — з канцэртам, — раскажае спявачка. — З якім гонарам мае бацькі сядзелі ў зале на першым радзе і слухалі, як я спявала пад акампанемент піяніна, на якім граў

мой муж!

У Мінск Дора Захараўна прыехала больш як 60 гадоў назад і адразу стала студэнткай кансерваторыі, салісткай опернай студыі. Разам з ёю ў кансерваторыі вучыліся яе сяброўкі — спявачкі Ганна Касценіч, Лідзія Руч'ева і яе зямляк Анатоль Багатыроў. На фотаздымку, які яна захоўвае, сфатаграфаваны ўсе тыя, хто вучыўся разам. Дарэчы, гэта быў першы выпуск Беларускай кансерваторыі. Тут жа, на здымку, педагогі Д. Кроз па вакале: Баначыч, Несцяраўка, пра якіх яна ўспамінае з удзячнасцю да сённяшняга дня.

Як толькі была створана беларуская оперная труппа, Доня Кроз стала салісткай. Яе партнёрамі былі вядомыя ў свой час оперныя спявакі М. Дзянісаў, І. Балодін, І. Мурамцаў, Л. Александройска, А. Арсенка. На жаль, нікога з артыстаў яе пакалення ўжо няма на свеце.

Вялікая Айчынная вайна заспела спявачку ў санаторыі «Беларусь», што ў Сочы, дзе яна тады адпачывала, папраўляла здароўе. Ворагі разлучылі яе з роднымі, блізкімі, якія жылі ў Мінску. Яна засталася зусім адна далёка ад радзімы, без цёплай адзежы, без даху над галавой. Але свет, як гаворыцца, не без добрых людзей. Зусім незнаёмыя людзі падзяліліся з ёй вопраткай.

А яна шукала сваіх калег з Беларускага опернага тэатра. Артысты сустрэліся... Разам з іншымі яна пачала выезджаць з канцэртамі на фронт. Вельмі часта выступала ў суправаджэнні дуэта цымбалістаў Навіцкага і Шмелькіна, выконвала беларускія, рускія народныя песні, арыі з опер. Захаваўся здымак таго часу, на якім адлюстравана выступленне гэтага трыо.

На вайне, як на вайне. У гэтых умовах рызыкавалі ўсе, у тым ліку і артысты франтавых брыгад. Іншы раз непадалёк ад імправізаванай сцэны грывелі стрэлы, рваліся снарады. Тады часова спыняўся канцэрт, чакалі, калі ўсталяецца цішыня. У перапынку паміж баямі зноў гучала музыка, чуліся песні. Часам артысты выступалі ў шпіталях перад параненымі байцамі. Тыя канцэрты былі ці не самымі лепшымі лекамі для іх.

Пра той незабыўны ваенны час Дора Захараўна напамінае не зусім звычайны аркуш паперы, дзе паведамляецца, што ў 1942 годзе яна выступала перад часцямі дзеючай арміі Заходняга фронту. Медалі «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне»

і «За перамогу над Германіяй», якімі была ўзнагароджана спявачка, таксама не даюць ёй забыцца пра канцэрты за лінійя фронту.

Яшчэ ішла вайна, а артысты нашага тэатра оперы і балета ў глыбокім тыле рыхтавалі прэм'еру спектакля пра партызанаў Беларусі — «Алеся», або «Дзяўчына з Палесся» (так у розныя гады называлася опера Я. Цікоцкага). Адну з галоўных партый — Марфачкі — развучвала спявачка Д. Кроз і выканала яе адразу пасля вызвалення Мінска ад фашысцкіх захопнікаў: спектакль «Алеся» адбыўся тады ў ацалелым памяшканні акруговага Дома афіцэраў. У вобразе Марфачкі зноў-такі артыстка, як сцярджалі відавочы, выявіла свае лепшыя якасці: лірычнасьць, жаночкасьць, прывабнасьць.

Хутка бяжыць час. Сёлета Дора Захараўна Кроз — ужо 85. Нягледзячы на салідны ўзрост, яна захавала прывабнасьць, колішнія прыхільнікі таленту пазнаюць артыстку, да яе падыходзяць, вітаюцца, жадаюць здароўя і успамінаюць, успамінаюць... Донечка... Так цёпла, ласкава называлі яе калегі па опернай сцэне, сябры, знаёмыя. Так і цяпер яе клічуць, калі яна прыходзіць у родны оперны тэатр.

Як сябе памятае Дора Захараўна, амаль усё жыццё яна не расстаецца з кнігай. Бясконца можа перачытваць двухтомнік, прысвечаны выдатнаму рускаму спеваку Фёдару Шаляпіну. Сярод яе любімых кніг славыты раман Льва Талстога «Вайна і мір», які таксама на працягу жыцця перачытала неаднаразова. Усё жыццё яе акружалі дзеці, моладзь, і яна заўсёды цяплява, уважліва, з вялікай любоўю дзялілася са сваімі вучнямі сакрэтамі вакальнага майстэрства. Зараз яны спяваюць у розных оперных тэатрах былога Саюза і з вялікай павагай ставяцца да свайго першага педагога.

... Мушу прызнацца чытачам, што маё дзяцінства было не зусім звычайным, я ганарылася, што мая маці — Дора Кроз — артыстка. Гэты гонар падтрымлівалі мае аднакласнікі, якія трапляліва паведамлялі: — А мы былі ў оперным на «Рыгалета» і бачылі тваю маці ў ролі Джыльды...

— Дора Захараўна спявала сёння па радыё арыю з оперы Глінкі «Руслан і Людміла»...

— А мы былі на канцэрце ў парку Чалюскінцаў, дык там удзельнічала твая мама...

Некаторыя дзеці нават зайздросцілі, што я ведала многіх спевакоў, танцораў, якія працавалі разам з маці ў тэатры, а то і былі нашымі суседзямі ў доме.

Фактычна на працягу ўсяго жыцця ў маёй маці не было ворагаў. Яна ж ніколі не любіла сваркі, пляткарства, зайздрасць, на што часта грэшыць жыццё ў тэатральным калектыве. Але яна ніколі не магла і пастаяць за сябе. І не толькі таму, што не любіла сварыцца. Відаць, не мела нейкіх звышамбіцый. Можна, таму і не мае ганаровых званняў. Але, як гаварылі яе калегі, якія добра ведалі і паважалі маці, як, напрыклад, знаны канцэртмайстар тэатра Сямён Талкачоў, які выхаваў не адно пакаленне оперных спевакоў, — яна была варта самага высокага звання.

85 — узрост салідны... Але дабрыйна, унутраная прыгажосць, высокая культура дапамагаюць Дору Захараўне Кроз быць заўсёды бадзёрай, жыццядараснай, па-свойму прыгожай. І ў гэтым, на маю думку, сакрэт яе даўгалецця.

Хочацца пажадаць ёй: трымайся, мамачка! З юбілеем! Няхай і надалей жыццёвым крэдам застаецца тваё любімае выслоўе: «Трэба трымацца!»

Вера КРОЗ

На здымку: Дора КРОЗ у ролі Вялеты («Травіята»).

ЁСЦЬ ПЕРШЫ «КАМПАКТ»!

Нядаўна адбылася прэзентацыя першага кампакт-дыска Мінскага аркестра духавых інструментаў «Няміга», выпушчанага фірмай «Алімпія Кампакт-дыск LTD» у Лондане.

Няма сумневу, гэтая падзея ў мастацкім жыцці — неардынарная і годная. Новы дыск прадставіў беларускае выканаўчае мастацтва, хаця і ў запісе, у 35 краінах Еўропы і Старога Свету.

Якім жа чынам пра малады аркестр «Няміга» даведліся за мяжой? Пра гэта раскажам пазней.

Так, гэтаму творчаму калектыву сёлета ў жніўні споўнілася толькі 4 гады. Праўда, у яго была цудоўная база. Асновай першага на Беларусі прафесійнага аркестра духавых інструментаў з'явіўся духавы аркестр Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі (цяпер — Акадэміі музыкі), створаны таленавітым дырыжорам, загадчыкам кафедры аркестравага дырыжыравання Аркадзем Берыным.

Усяго праз 4 месяцы, 25 лістапада 1990 г., у зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбылася прэзентацыя гэтага мастацкага калектыву: поспех у слухачоў быў велізарны. «ЛіМ» адгукнуўся артыкулам, у якім, прынамсі, было заўважана: «Даўно ўжо сцэны Мінскай філармоніі не чулі такой авацыі, якой была адзначана прэзентацыя аркестра «Няміга».

Мастацкі дэбют калектыву быў шчаслівы. І цяпер, дзе ён выступаў аркестр «Няміга»: у сталіцы нашай рэспублікі, у абласных цэнтрах, у навуцальных установах, на святах духовай музыкі, — паўсюль ён жаданы госьць, яго выкананне здольна задаволіць і высокаадукаванага музыканта-прафесіянала, і простага слухача. Аматары духовай музыкі нашай сталіцы памятаюць яркія феерычныя выступленні духавых аркестраў з ЗША: аркестра Мічыганскага універсітэта і Прэзідэнцкага аркестра марской пяхоты. Тады нашы музыканты наракалі на тое, што не толькі на Беларусі, але і ў СССР няма аналагічных высокапрафесійных калектываў.

Але калі пасля стварэння аркестра «Няміга» прайшоў толькі год, танальнасць размоў зрабілася зусім іншай.

Вядома, што абрыс творчага калектыву ў самай вялікай ступені залежыць ад яго мастацкага кіраўніка. Толькі таленавіты, высокаадукаваны, бескарысліва, але страсна адданы сваёй справе дырыжор здольны заахваціць да стваральнай працы і ператварыць у аднадумцаў такі складаны творчы арганізм, якім з'яўляецца аркестр.

Як мне ўяўляецца, комплексам такіх вартасцей валодае мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор аркестра Аркадзь Берын. Каб здзейсніць сваю запавянутую мару стаць дырыжорам, А. Берын скончыў Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю па класе оперна-сімфанічнага дырыжыравання. Але ж гэта ў поўнай меры не задаволіла патрабавальнага і ўлюбёнага ў сваю прафесію маладога маэстра. Ён дамогся амаль што немагчымага — стажыроўкі ў Маскоўскай і Ленінградскай кансерваторыях у грандыяў дырыжорскага мастацтва Л. Гінзбург ды І. Мусіна. Без гэтага, напэўна, не быў бы магчымы творчы рост аркестра, маштабнасць творчых здзяйсненняў і віртуознае валоданне мануальнай тэхнікай дырыжора.

З аркестрам ахвотна супрацоўнічаюць такія салісты, як вядомыя ў свеце саксафоністы М. Шалашнікава і С. Разанацаў (Масква), цудоўны беларускі піяніст І. Алоўнікаў, заслужаны артыст рэспублікі трубач В. Волкаў, салісты Акадэмічнага тэатра оперы і балета Беларусі Т. Цінунова, Н. Галева, Я. Пятроў, салісты тэатра музычнай камедыі У. Пятроў, А. Ісаеў, заслужаны артыст рэспублікі валтарніст Ч. Юшкевіч ды іншыя. З «Нямігай» выступалі такія вядомыя музыканты, як прэзідэнт Сусветнай асацыяцыі духовай музыкі ВАСБЭ пры ЮНЕСКА Трэвэр Форд (Нарвегія), Ліў Янсан (Швецыя), прафесар Маскоўскай кансерваторыі кампазітар Г. Сальнікаў, заслужаны дзеяч мастацтваў

Расіі кампазітар і мастацтвазнаўца Р. Калінковіч, вядомыя беларускія спявакі В. Вуляч, Л. Колас...

А 5 верасня 1991 г. у тэатры оперы і балета Беларусі ў суправаджэнні тады яшчэ малавядомага духовага аркестра «Няміга» выступалі оперны спявак са Злучаных Штатаў Амерыкі, знакаміты тэнар Берле Санфард Розенберг. Гэта сталася сапраўднай сенсацияй і для слухачоў, і для самога спевака, бо ён упершыню ў жыцці спяваў у суправаджэнні не сімфанічнага аркестра, а духовага. Наш госьць з ЗША ў суправаджэнні аркестра выконваў неапалятанскія песні, а таксама вельмі ўразіў публіку, праспяваўшы раманс С. Рак-Міхайлоўскага на верш М. Багдановіча «Зорка Венера» на мове арыгінала.

А пачыналася ўсё так. У красавіку 91-га Б. С. Розенберг быў запрошаны ў Мінск для ўдзелу ў выкананні «Рэквіема» Дж. Вердзі, арганізаваным з нагоды пятай гадавіны трагедыі на Чарнобыльскай АЭС. Менэджэр Мірыям Арман прапанавала яму выканаць неапалятанскія песні ў суправаджэнні аркестра духавых інструментаў «Няміга» для новага запісу «Canzoni Napoletane». Майстар вакалу спачатку пагадзіўся паслухаць аркестр. Высокае майстэрства калектыву не выклікала сумненняў, але 60 музыкантаў-духовайкі падаліся вельмі «цяжкай артылерыяй» для суправаджэння лірычнага тэнара. Ды пачаліся рэпетыцыі — і ўсе сумненні зніклі. Маэстра Берын дамагаўся ад аркестра сапраўднай пывучасці, лёгкасці, віртуознасці. Адбыўся сапраўдны мастацкі цуд, нечаканы і таму асабліва хвалюючы.

Берле Санфард Розенберг запісаў 16 неапалятанскіх мелодый, найбольш папулярных і любімых усімі народамі і ў Еўропе і ў Амерыцы. У працы над падрыхтоўкай і запісам праграмы, ажыццэўленым гукарэжысёрам Беларускага радыё Э. Мартэнсан, вялікі ўдзел браў другі дырыжор аркестра Леў Муранаў. Яго майстэрства дапаўняе

палітру аркестра. Яго тэмперамент таксама вельмі яркі, але больш ураўнаважаны, мяккі. Дадам, што Л. Муранаў з'яўляецца і майстрам аранжыроўкі. Аднак жа супрацьпастаўляць двух таленавітых дырыжораў будзе вялікай памылкай. Амерыканскі спявак з задавальненнем прыняў абодвух дастойных маэстра, падкрэсліўшы іх падзвіжніцкія адносіны да духовай музыкі, творчы максімілізм і майстэрскае валоданне мастацтвам акампанемента.

На створаным першым кампакт-дыску «O sole mio!» («Маё сонейка»), хранаметраж якога складае 65 мінут, зафіксавана мастацтва майстра вакалу і ягонага партнёра, ролю якога па-майстэрску выканаў аркестр на чале з маэстра А. Берыным. Такім чынам, цяпер у 35 краінах слухаюць знакамітага амерыканскага спевака ў суправаджэнні цудоўнага аркестра духавых інструментаў «Няміга». Гэта не можа не выклікаць радасці і гонару за беларускае мастацтва.

Пачатак добрай справе пакладзены. Будзем чакаць новых лазерных дыскаў гэтага калектыву, але ўжо з нашымі айчыннымі салістамі.

Міхась СОЛАПАЎ,
заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі,
прафесар

ПРАЗ СТО ГАДОЎ...

У наступным годзе прыхаджане Пятніцкай царквы ў Крычаве змогуць наведаць службу ў адноўленым храме. Цяпер тут ідуць работы па ўсталяванні трэцяга купала. Пятніцкая царква была пабудавана сто гадоў назад, а цяпер адраджаецца на сродкі прыхаджан.

На здымку: Від на Пятніцкую царкву.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛІНФАРМ

ЗБЛІЖАЕ... «АДЗІНСТВА»

Звыш ста краін аб'ядноўвае Сусветная асацыяцыя дружбы і супрацоўніцтва. Рэгулярна яна адзначае спецыяльнай прэміяй «Адзінства» тых, хто шмат робіць дзеля памнажэння кантактаў паміж народамі. Як мы паведамілі раней, гэтым разам прэмію атрымаў А. Сабалеўскі. Як сказана ў дыплومه, ён узнагароджаны «за выдатны ўклад у развіццё мастацтвазнаўчай навукі, выхаванне спецыялістаў мастацкай культуры высокай кваліфікацыі і актыўны ўдзел у прапагандзе ідэй міру, дружбы і супрацоўніцтва паміж народамі».

У Беларускім універсітэце культуры, дзе Анатоль Вікенцэвіч загадае кафедрай тэатральнай творчасці, днямі адбылося ўручэнне гэтай высокай міжнароднай узнагароды. Медаль і дыплом доктара мастацтвазнаўства, галоўны рэдактар часопіса «Тэатральная Беларусь» (а пра гэта таксама сказана ў дыплومه) А. Сабалеўскі атрымаў з рук прэзідэнта Сусветнай асацыяцыі дружбы і супрацоўніцтва Кім Сена. Што да прэміі, дык яе узнагароджаны вырашылі пералічыць у карысць Фонду камітэта па прысуджэнні прэміі «Адзінства».

З высокай узнагародай Анатоля Вікенцэвіча віншавалі рэктар універсітэта Я. Грыгаровіч, прарэктар па навуковай рабоце А. Лягчылаў, намеснік міністра культуры і друку Рэспублікі Беларусь У. Рылатка...

І, вядома ж, студэнты. Яны падрыхтавалі дзівоснае відэа, своеасаблівы спектакль, галоўным героем якога стаў вайноўнік урачыскасці.

Н. К.

СВЯТА БЕЛАРУСКАГА СЛОВА

прайшло ў Салігорску, а арганізавана яно было мясцовай суполкай Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны. Ініцыятыву, каб наладзіць гэтае патрэбнае мерапрыемства, праявіла настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ N 11 М. Мацюкевіч. Яна і сама піша вершы, а да ўсяго — захапляецца літаратурай, вельмі шмат робіць у горадзе, каб працэсы нацыянальнага Адраджэння набывалі шырокі размах.

Да салігорцаў прыехалі народны дэпутат Рэспублікі Беларусь А. Трусаў, дырэктар Скарынаўскага цэнтра А. Мальдзіс, пісьменнікі А. Гардзіцкі, К. Жук, С. Панішнік, Л. Савік, М. Скобла, Д. Слаўковіч, Г. Шупенька, бард В. Пазнякевіч, галоўны рэдактар газеты «Наша слова» прэзідэнт Э. Ялугін, супрацоўніца газеты «Культура» А. Трусава.

Адбыліся сустрэчы ў Салігорскай раённай бібліятэцы, краязнаўчым музеі, мясцовым педагагічным вучылішчы. У дзевятым класе СШ N 11 прайшоў адкрыты ўрок па «Шляхцыцу Завальні» Я. Баршчэўскага.

Урачыста адзначана 80-годдзе паэта Л. Слуцкіна.

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь

АДВЕЧНАЕ СУМОЎЕ НА ПАЛОТНАХ МАСТАКА

Уладзімір Тоўсцік — з пакалення 70-х. Таго, што ў творчае жыццё прыйшло на вяршыні «застойнага» часу, што стаўся пачаткам Адраджэння. З пакалення новай інтэлігенцыі, якой лёс прадрэкаваў незабывае складанасці з-за вельмі неспрыяльных умоў, але згуртаваў і згрупаваў у акрэсленую сябрыну аднадумцаў. Гэтае пакаленне цяпер лёгка вызначыць па прозвішчах ужо сталых і вядомых прафесіяналаў. Яны, пачаўшы ў гады студэнцтва спяваць новы напрамак — нацыянальны, патрыятычны, рамантычна асветлены, сёння сталіся ці не асноўнай творчай сілай беларускага мастацтва. Многія выкладаюць у Беларускай акадэміі мастацтваў, ідуць шляхам сваіх жа настаўнікаў (У. Тоўсцік — загадчык кафедры малюнка БелАМ). Амаль усе актыўна выстаўляюцца — на жаль, больш за мяжою, што натуральна ў нашай беднай на галерэі і выставачных залы краіне. Але галоўнае — яны няспынна шукаюць. З асаблівых разважанняў, з тэарэтычных канцэпцый, з вялікай павагі і болю за спадчыну, яны высноўваюць, пеццяць светлы і драматычны вобраз Бацькаўшчыны.

Імя Уладзіміра Тоўсціка на ўсю моц загучала разам з іменамі У. Савіча, М. Селешчука, В. Славука, В. Альшэўскага, Ф. Янушкевіча. Яны фарміраваліся і сталіся як мастакі побач, прыкладна адначасна вучыліся, дзялілі майстэрні, удзельнічалі ў выставках. Іх сумесняя экспазіцыя (з 1985 г.) кожны раз становілася падзеяй для рэспублікі — падзеяй нацыянальнай і мастацкай. Хутка і бясспроўна перажывышы «этнаграфічны» этап, падмацаваны прафесійнай базай Акадэміі мастацтваў, дзе на той час выкладалі вядучыя мастакі старэйшага пакалення — Г. Вашчанка, А. Анікейчык, В. Шаранговіч ды іншыя, — яны адразу падкупілі нязвычайнай шчырасцю работ. Ніякіх штампаў, трафарэтаў, нікай «афіцыйнай» тэматыкі нават у тым, што датычыла не старажытнасці, а сённяшняй урбанізаванай рэчаіснасці.

Уладзімір Тоўсцік, відаць, з усіх быў найбольш схільны да адлюстравання сучаснасці. Ён пісаў вечар у мікрараёне, кавярню, гарадскі натоўп, тэлеперадачу. На фоне такіх знаёмых «дэкарацый» горада асноўнымі былі асветленыя нібы імгненнай успышкай твары «непрыкметных» людзей з безаблічнага натоўпу. Але вобразы з карцін Тоўсціка нельга ўспрымаць павярхоўна, не паглыбляючыся ў таямніцы на першы погляд другарадных дэталю. За відавочным хаосам працягваюцца разважання пра лёс і час, пра наша з вамі быццё. І чалавек — знаёмы, вядомы дзеч альбо звычайны прахожы — становіцца кропкай, што канцэнтруе ўласна аўтарскія ўспаміны, гістарычныя падзеі, пэўныя асацыяцыі, эмоцыі, паралелі. Першапачаткова неспалучанасць дэталю становіцца шматкадравай кампазіцыяй, якая часцей за ўсё раскрысцаецца ў глыбіню, у мінулае ці сучаснае. Апошнім часам У. Тоўсцік усё больш схіляецца да метафарычнасці, загадкаваці, сумяшчае розныя гістарычныя эпохі, дадае краявід, фрагменты ўласных замалёвак. Стыль работ даўно ўжо стаў пазнавальным, а выставы сведчаць пра яго прафесійную сталасць. Яна — ва ўменні адзіўляць глядача, заставацца непаўтораным у пазнейшых сваіх работах.

Сустрэцца з Уладзімірам Тоўсцікам выпала пасля яго персанальнай выставы ў Нацыянальнай мастацкай галерэі «Посттрадыцыяналізм», дзе была прадстаўлена серыя работ, «Святло і цені», вылучаная на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

— Мне здаецца, вы адзін з тых мастакоў, якім пашчасціла цалкам упісацца ў паняцце творчага пакалення. Ваша пакаленне можна і акрэсліць часова — прыкладна з канца 70-х, і ўспрымаць як досыць цэльную каторгу творцаў, якія ад выяўлення этнаграфічнай і гістарычнай спадчыны прыйшлі да мастацкай філасофіі...

— Бясспрэчна, у нас надзвычай цікавае сярэдняе пакаленне, моцнае, прафесійна адукаванае, разнастайнае. Сённяшні дзень прыне нам не толькі матэрыяльныя праблемы, неймаверны кошт майстэрні. Мы атрымалі магчымасць разнявольцца ў творчасці. А гэта — самае галоўнае.

Асабіста мне бачацца некалькі плыняў у нашым сярэднім пакаленні. Цікавая суполка «Няміга», творчасць асобных «незалежных» мастакоў (Літвава, Шчмаляў) і, вядома ж, кола маіх сяброў. Яно досыць шырокае — не толькі Савіч, Селяшчук, з якімі мы доўгі час дзялілі майстэрні, але і Вішнеўскі, Зянкевіч, шмат іншых, што спяваюць блізка мне накірунак. Мы звяртаемся да еўрапейскай культуры, лічым, што беларускае мастацтва — еўрапейскае, а не правінцыйнае, і не ўсё, што прыходзіць з Усходу, бездакорна леп-

шае. Беларусь увесь час знаходзіцца на скрыжаванні — геаграфічным і культурным, гэта яе гістарычны лёс. Таму беларускае мастацтва павінна яднаць новыя плыні, а не супрацьстаяць ім.

— Таму вы і назвалі, відаць, сваю апошняю выставу «Посттрадыцыяналізм». Вы хацелі пераасэнсаваць тое, што прыходзіць пасля вядомага, пасля традыцый і спадчыны; знайсці новую сістэму, новы код мастацтва?

— Шукаючы новае, я зусім не адмаўляюся ад ніякіх вядомых плыняў і лічу, што ўсе яны маюць права на існаванне. Як мы адносімся да культуры рымскай імперыі? Больш таталітарнага мастацтва я не ведаю. Мы ўспрымаем яго спакойна, бо нас не цікавяць ужо тыя палітычныя хвалі, застаецца толькі прафесійнасць творцаў. Памятаеце, у наменклатурныя часы была такая распаўсюджаная фраза: мастацтва павінна адлюстроўваць праўду жыцця. Ды мастацтва ніколі, ні ў адну эпоху не адлюстроўвала яе. Мастацтва — заўжды міф і казка. Правы быў Беранджэ наконт слез і сну залатога. Цяпер такое складанае і цяжкае жыццё, што мастак больш за іншых хаваецца ў міф сваёй работы. Толькі на пачатку перабудовы было цікава крытыкаваць, я і сам маю такія творы, як «Зашчэненне». Такі быў час, такая на яго рэакцыя.

Вядома, нішто не нараджаецца на пустым месцы, былі папярэднікі, быў ф'яклор, было і еўрапейскае мастацтва. І толькі ў гэтым сімбіёзе агульнай культуры, і сваёй роднай, і замежнай, бачу я нейкія перспектывы развіцця.

— Значны час вашага творчага жыцця быў непасрэдна звязаны са згаданымі раней мастакамі вашага накірунку, з якімі вы ўвайшлі ў суполку. Відаць, незабывае павінен быў стаць узамны ўплыў — ідэйны і мастацкі? Ці не бачылі вы ў гэтым небяспекі для фарміравання асобы кожнага з вас?

— А як вы лічыце, венецыянская школа жывапісу, якую ўзначальваў Тыцыян, мела агульны накірунак? І аднак жа і Тыцыян, і Цінтарэта, і Веранза сталіся цалкам рознымі адметнымі творчымі асобамі. Калі казаць прынцыпова, кірунак Савіча, Селешчука, Зянкевіча і мой маюць блізкія кропкі, ёсць пэўная тэндэнцыянасць. Але ж і мастакі-імпрэсіяністы былі блізкімі. А асобы засталіся асобамі. І на нашых сумесных выставках было заўжды бачна, хто ёсць хто, не толькі па назвах.

Шкада, часта прыходзіцца літаральна апраўдвацца перад нашымі мастацтвазнаўцамі. Яны проста не маюць належнай сучаснай інфармацыі. Напрыклад, у еўрапейскім мастацтве ёсць накірунак, а ён прадстаўлены дваццаццю-трыццаццю мастакамі, блізкімі да Заборавы, але звесткі даходзяць толькі пра Забораву, а ўсе астатнія лічацца «пад яго». Так і ў нашай сітуацыі. Калі Селяшчук раней за іншых распачаў нейкую тэндэнцыю, дык усё, што рабіцца ў гэтым рэчышчы, ужо не самастойнае. Зразумейце, я не бараню сябе, але і Селяшчук першы ў Мінску, але не першы ў свеце заняўся падобнымі мастацкімі эксперыментамі.

— Асабіста вы адчувалі ўціск з боку крытыкі?

— Быў уціск, была і падтрымка. Гэта натуральны працэс. Той, хто лічыць Энгра богам, будзе сцвярджаць, што, акрамя Энгра, нікога і не бывае. Але пасля Энгра заўсёды прыйдзе Дэга, а пасля Дэга — Сезан. Трэба мець свабоду мыслення, каб зразумець і прыняць як натуральныя такія мастацка-гістарычныя працэсы. Наша ж мастацтвазнаўства вельмі трапна некалі ахарактарызавала карыкатура з насценнай газеты на з'ездзе мастакоў. Таір Салахаў вітаецца, і вельмі сардэчна, з прафесарам, у якога я вучыўся ў Баку, Міхаілам Абдулаевым. А з кішэння абодвух вылазяць і ледзь не б'юцца крытыкі.

— Не адзін год вы выкладаеце ў Беларускай акадэміі мастацтваў. Як, з пазіцыі сталага вядомага мастака і выкладчыка, ацэньваеце вы ўзровень і прафесійнасць тых, хто толькі пачынае зараз сваё творчае жыццё?

— Колькі існуе свет, вядуцца гаворкі, што маладыя разбішчаныя, яны не тым займаюцца, не так працуюць. І гэта натуральна, што праз пэўны час яны гавораць тое самае пра больш маладзейшых.

— Але ж цяпер у акадэміі стала надзвычайным пытанне, якім павінна быць навучанне, які шлях абраць акадэмічны ці вольны агульнаеўрапейскі? З гэтага рашэння, зрэшты, і знойдзецца разуменне, якімі творцамі стануць цяперашнія студэнты за сценамі навучальнай установы. І ўвогуле, якое будучае ў нашага мастацтва?

У. Тоўсцік.

З серыі «Святло і цені»: «Плошча».

З трыціца «Спадчына».

— Асабіста я лічу, што школа павінна быць кансерватыўнай. Нездарма ж вяртаемся мы да формы класічнай гімназіі, дзе выкладаюць і грэчаскую мову, і латынь. Калі чалавек не ведае, што было да яго, а толькі святая верыць, што дадзены момант — адзіна праведны, ён заўжды становіцца нігілістам. І толькі акадэмічная навучальная ўстанова можа разбурыць такі нігілізм. Хаця б таму, што мастакі, якія ў ёй выкладаюць, прадстаўляюць сённяшні дзень мастацтва, а навучаюць прадстаўнікоў заўтрашняга. Памятаю, калі ў мінулыя гады часта наезджвалі ў Пецярбург, у майстэрні Маісеенкі ўсе былі маленькімі «маісеенкамі». Але тыя ж вучні ў Азербайджане ў Акадэмічных майстэрнях цалкам вызваліліся ад гэтага «комплексу». Нікому яшчэ не шкодзіла адукацыя, а справа кожнага развіцця ў асобу. Кола маіх вучняў вельмі стылева разнастайнае — Задорын, Валера Янушкевіч, Логвін. І ўсе яны, што мяне, вядома ж, усцешвае, непадобныя на мяне. На што нашаму мастацтву маленькія Тоўсцікі?

З мастаком гутарыла
Наталля ЖОГЛА

Беларускае замежжа

ЗУСІМ НЕ ПРАФЕСІЙНЫЯ КЛОПАТЫ ПРАФЕСІЙНАГА ДЫПЛАМАТА

«Усякі чалавек няхай будзе скоры на паслугу, ціхі на словы...» Гэтая біблейская парада вельмі добра характарызуе чалавека, пра якога мне хацелася б расказаць.

Намеснік прадстаўніка Рэспублікі Беларусь у ААН Аляксандр Уладзіміравіч Васільеў. Прафесійны дыпламат. Скончыў Маскоўскі інстытут міжнародных адносін. Жанаты (спадарства Васільевых мае дачку, зяця і ўнучку). Сціплы, разумны, цікавы, добразычлівы, карыстаецца павагай у сваіх сяброў і г. д.

Не шмат на Беларусі прафесійных дыпламатаў.

Звычайна ўяўляецца, што дыпламат — гэта нешта такое асаблівае, незвычайнае... Накшталт кіназоркі. А на самай справе, калі я больш падрабязна пазнаёмлілася з жыццём беларускай дыпламатычнай місіі ў Нью-Йорку, то зразумела, што ў першую чаргу гэта — цяжка, адказная праца, якая патрабуе шмат ведаў, добрага выхавання, умення «зрабіць з ворагаў сяброў». Яна патрабуе дасканалы ведаць замежныя мовы, этыкет, быць добрым і цікавым суразмоўцам, умець кіраваць аўтамабілем і... сваімі пачуццямі, умець стаць за інтарэсы сваёй краіны, улічваючы інтарэсы і другіх дзяржаў.

Чытачы, спадзяюся, добра ведаюць багатыскага святара Пола Мура. Але наўрад ці ведаюць, што Пол Мур пачаў дапамагаць чарнобыльскім дзецям дзякуючы дыпламату Васільеву. Каб не ён, дык Пол Мур усю сваю энергію накіраваў бы зусім на другія краіны.

Вось што пра гэта гаворыць сам Пол Мур: «City-hope» («Гарадская надзея») — гэта гуманітарная хрысціянская арганізацыя, якая выкарыстоўвае радыё, каб дапамагчы тым, хто мае ў ёй патрэбу, у гарадах Амерыкі. А гэта значыць, тым жыхарам, якія жывуць у кепскіх умовах. А такія людзей у ЗША вельмі і вельмі шмат. Потым мы зразумелі, што ёсць дзеці ва Усходняй Еўропе, якія яшчэ ў больш складаных умовах. І тады мы пачалі шукаць шлях, як дапамагчы ім.

Мы планавалі паехаць у Румынію, Нямеччыну (Усходнюю, тады яны яшчэ толькі пачалі аб'ядноўвацца) і ў Польшчу. І раптам мне на вочы трапіў артыкул у «Нью-Йорк Таймс» пра групу, якая ёсць у штаце Мічиган і якая дапамагае беларускім чарнобыльскім дзецям. Я затэлефанаваў у Мічиган, дзе мне казалі, што пастаяннае прадстаўніцтва Беларусі ў ААН дапамагае гэтым дзецям, і далі мне нумар тэлефона беларускай місіі.

Я патэлефанаваў у пятніцу і, на маё шчасце, мне адказаў вельмі ветлівы чалавек. Усё падрабязна растлумачыў, апісаў тое жахлівае становішча, у якім апынуліся беларускія дзеці — ахвяры чарнобыльскай бяды.

Я вельмі быў расчулены і папрасіўся на сустрэчу з ім, каб абмеркаваць, чым я магу быць карысным. Гэты чалавек пагадзіўся ахвотна сустрэцца нават... заўтра, нягледзячы на свой выхадны. Пасля першай сустрэчы мы сталі сябрамі. І я дзякую Богу, што Ён аб'яднаў мае намаганні з намаганнямі гэтага чалавека... Ён заўсёды, калі патрэбна, быў з намі, не лічыўся з асабістым часам, рабіў магчымае і немагчымае. Аляксандр Васільеў тройчы ездзіў з намі ў Беларусь, дапамагаў, пераадоўляючы ўсякія бюракратычныя «рагаткі» з візамі, асабіста кілапаціўся пра груз, ездзіў з намі па Амерыцы, распавядаў і рабіў вельмі добрае ўражанне на ўсіх, з кім сустракаўся... Ведаецца, я з дзяцінства выхаваны адпаведным чынам нашай прапагандай і нават не думаў, што такія інтэлігентныя, талерантныя людзі жывуць у вашай краіне... І я вельмі, паўтараю, шчаслівы, што Бог падараваў мне такога сябра.

А цяпер, калі ласка, расповяд спадара Васільева пра адну са сваіх паездак з Полаам.

— Аднойчы, у лістападзе 1991 года, мы ляцелі з Полаам Мурам на грузавым самалёце «Мрія» (ваенна-грузавы, самы вялікі ў свеце). Палавіна груза была наша, а палавіна — сабраная ўкраінскімі амерыканцамі для сваіх землякоў. Умоў на грузавым самалёце для пасажыраў няма. Але мы муслі суправа-

джаць наш груз, бо ведалі, дзе ён можа апынуцца... І вось нешта з самалётам пачало рабіцца, груз быў цяжкі... Ледзь не загінулі. А яшчэ перад вылетам груз прывезлі і пакінулі ў чыстым полі, яго ж трэба было ў самалёт загрузіць. Пол завіхаўся і... зламаў нагу. Нага пачала пухнуць. Другі б адклаў паездку альбо паслаў каго-небудзь іншага. А ён здабыў у нейкім шпіталі мыліцы і на іх увайшоў у грузавы самалёт. У Празе была аварыйная пасадка. І гэта не спыніла Пола. Сяк-так даляцелі да Кіева, дзе нас, нягледзячы на папярэднюю дамоўленасць, ніхто не сустракаў...

Так-сяк знайшлі грузавікі і накіраваліся ў Гомель. Паабалал дарогаі, на жаль, не было аніводнага месца, дзе можна было б нешта з'есці. І тады Пол Мур пажартаваў: «Ты ведаеш розніцу паміж Нью-Йоркам і Гомелем? Калі б мы на Нью-Йорк ехалі, то па дарозе сустрэлі б дзвесце рэстаранаў!» Пол і ягоная жонка Шэрон былі галодныя...

Прыехалі ў Гомель. Рэстараны ўжо зачыненыя. Але ж мне ўдалося сустрэцца з нейкай цёткай, якая ўдавала... ружы. Купіў ружы для жонкі Пола, каб неяк згладзіць нашае галоднае і халоднае падарожжа. Так сядзелі мы і чакалі. І раптам нехта з упраўляючых злётаў кудысьці, здабыў хлеба і некалькі бляшанак кансерваў. Кансервы адкрывалі нажом... Пол сказаў, што яны... ніколі так смачна не елі!

Ёсць у штаце Вермонт царква Alliance-church. Вось туды і накіраваліся спадарствы Мураў і Васільевых, каб заахвоціць амерыканцаў узяць спонсарства над хворымі беларускімі дзеткамі. Трэба было пераканаць людзей, што менавіта беларускія хворыя дзеці патрабуюць дапамогі. Пол Мур падрабязна расказаў пра чарнобыльскую катастрофу, ягоная жонка расказала пра першую паездку на Беларусь, паказалі фільм, які яны самі здымалі ў забурджаных раёнах.

Потым выступіў спадар Васільеў і вельмі

падрабязна, як грамадзянін, расказаў пра стан, у якім апынуліся хворыя дзеці...

І амерыканцы адгукнуліся. Бо да іх сэрцаў дакрануліся сэрцы людзей, якім гэта баліць.

Некалькі тыдняў таму я была ў Каліфорніі, сустракалася з кіраўніцтвам аднаго са шпіталаў і атрымала крыху медыцынскага абсталавання: дыягнастычную машыну, нейкія медыцынскія прэпараты.

З Каліфорніі я прывезла груз у Кліўленд. Тут мяне сустрэў спадар Калоша, амерыканскі беларус, вядомы ўжо на Бацькаўшчыне. З Кліўленда груз прывёз беларускі амерыканец спадар Яўген Кабяка (пляменнік Рак-Міхайлоўскага). З аэрапорта груз у беларускую місію прывёз малады дыпламат і праўнік Янкі Купалы Андрэй Далкюнас, а адвезе груз Полу Муру асабіста Аляксандр Уладзіміравіч Васільеў. За што я ўсім ім хацела б падзякаваць ад імя тых людзей, якім гэтая апаратура, спадзяюся, дапаможа.

І яшчэ я хацела б падзякаваць прадстаўніку Беларусі ў ААН спадару Аляксандру Мікалаевічу Сычову, які таксама паклапаціўся пра груз, дазволіў яго трымаць у місіі.

Ну, вось толькі засталася далучыць, што жонка Аляксандра Уладзіміравіча Васільева Святлана працавала раней мадэльерам, а цяпер — у місіі бібліятэкарам. Вельмі ветлівы чалавек, сціплай, разумная маці, клапаціліва бабуля, але выглядае прыгожа, мае добры густ. І калі мне патрэбна нейкая дапамога, я найперш звяну Святлане, і яна ўжо хутка вырашае ўсё мае праблемы. Нездарма спадарства Мураў так шчыра і так ахвотна супрацоўнічае з сям'ёй Васільевых! Колькі добра яны робяць разам! І за гэта ім нізкі паклон і дзякуй, бо сапраўднае багацце — тое, якое мы кладзем у душы другіх людзей. А ўсё астатняе, як сказаў мудры Саламон, — марнасць марнасцяў.

Вацлава ВЯРБОЎСКАЯ, наш карэспандэнт

Нью-Йорк — Кліўленд

Масей СЯДНЁЎ

СМЕРЦЬ МУЗЫКІ

Памяці кампазітара Микола Равенскага

Лювен. Лювенскі ўніверсітэт. Позняя ноч. Равенскі ў сваім маленькім пакойчыку. У прадсяротным утрапенні мучыцца над загадкаю быцця.

РАВЕНСКИ:

Замоўкла Беларусь на струнах кволай леры і лернікі натхненна адышлі... Як страшна ўсё-ткі: колькі засталася і мне, самотнаму, часінак тых? Хацеў бы ведаць я перад канцом, які пачатак за канцом наступіць? Ці смерць, нарэшце, азначае смерць, ці мо й на смерці ёсць яшчэ што-небудзь -- напрыклад: боль, цяпленне, насалода? Ці мо нічога больш я не буду адчуваць і неканкрэтным толькі застаўся, без хвалявання, радасці й хацання, як непатрэбная, сама і для сябе свядомасць? Хто даў бы мне на гэта ўсё адказ, пакуль яшчэ у ненатоўпленым пакоі магу заўважыць я дымок майго дыхання. Не, не -- не трэба мне ніякага адказу -- лягчэй мне будзе, калі сам сябе я падманю

і з лёгкай вераю паверу ў тое, чаго, магчыма, і... няма. Чым смерць бліжэй,

тым болей жыць хачу. Даруй мне, Госпадзі, -- яшчэ мяне Ты да смерці, як належыць, не давёў. Калі б Ты даў пражыць яшчэ адно жыццё -- ад самага пачатку й да канца -- ішоў бы толькі я дарогамі Тваімі і быў бы я Цябе, магчыма, больш дастойным. А так -- няўгольнага мяне Ты забіраеш: Ты бачыш Сам, яшчэ гарыць на вуснах песня -- хвала Табе і ўсенькаму Твайму тварэнню... (паўза) У дзверы стукаецца хтосьці:

калі ласка! Дадзела мне выгнанніцкая адзінота, і рады я, што вы прыйшлі са мною развітацца.

НЕХТА з моладзі:

О, не! Не развітацца -- каб запэўніць Вас, што здзейснім мы ўсё, чаго Вы не паспелі!

РАВЕНСКИ:

Вось дзякую ўжо вам. Зашмат мы дэкларуем -- прысяга наша гучыць, як прапаганда, а слоў, прыгожых слоў і шчырых гатовых помстаю і ласкаю ўспыхнуць. Не цяжка на сягох, і пыльных і ўрачыстых, свабоду напісаць і незалежнасць, цяжэй -- пайсці за гэта ўсё на бітву. Мы славаю ўпіваемся мінулай і даўняе, як мару, ускрашаем, а дзень сённяшні мінае без заваяванняў. І безнадзейна мы чакаем, на героя, на будучыню па-наіўнаму спадзеючыся. Ах, памыліліся б вы лепей -- цікавей, калі душа сама сабе спажытак знойдзе. Даруйце -- стаіце вы быццам сяганосцы, што на ўрачыстасць толькі пранясучы штандар па вуліцах і зноў у кут яго паставяць. Баюся я ўжо -- на зямлі з'явудца песняры і гордыя музыкі.

Ды што я гавару -- чужога места завулкі-вуліцы й мяне забудуць, дармо, што я хадзіў па іх, задумны і натхнёны... Званы на вежах звон свой пачынаюць -- збліжаецца дванаццатая, зараз, во... Як гэта будзе?.. Божай мой... Яшчэ я пра Цябе, як трэба, й не падумаў...

Да самай раніцы ў пакойчыку гарэлі свечкі, запаленыя звечару натхненнем паслухняным, і між сабой, як шчырыя сяброўкі, пра нешта невядомае шапталі мігальліва.

ДЫЯЛОГ ПАЭТА З ДАРАДЦАМ

Цяпер вучуся я эпічнаму спакою (душу спустошыла лірычная спякота і -- шчырага -- мяне зрабіла хворым). Дарадца прыпісаў мне -- перайсці на прозу: «У водах яе вольных спіхнуць твае нервы і крышачка напярвіцца здароўе. Павер -- для прозы непатрэбна натхнення -- малярыйнае гарачкі. Пішы адно -- табе й грахі даруюць, абы гэта было на лад патрыятычны».

Я надта ўсцешаны тваім рэцэптам, шкада -- не ведаў я дасюль, што ёсць рэцэпты у мастацтве.

«Ну вось! Найгеніяльнейшае выйсце -- здароўе зберажэш і на вякі паэтам Бацькаўшчыны застанешся, хоць на свабоду Бацькаўшчыну прамяняў ты, за вызваленне ейнае загінуць баючыся... Але, але, наплой ты на мастацтва, лепш крышку зарабі ты на патрыятызме. Ты страшна спахмурнеў і выгляду не маеш, нат кажуць пра цябе, што ты -- без светагляду.»

(Заўваж: віною тут -- твая лірычнасць). Ты мусіш ведаць, як даходзім мы да градусу таго, калі разумнымі нас лічаць. Дык вось табе я здраджу таямніцу: каб розум паказаць -- усіх мы крытыкуем, а каб характар -- не згаджаем ні з кім. Пакінь, кажу я, лірыкай займацца -- мізэрных томікаў тваіх ніхто і не прыкмеціць».

Я дзякую табе, зычлівы мой дарадца, хоць тое, што ты гаварыў -- банальна і пляската. Ды ўсё ж практычны розум твой высока я цяно і шмат чаго прымаю, безумоўна. Галоўнае ж, раскрыўся мне вялікі сэнс тваіх парадаў. Дык, можа, й вып'ем мы за нашу дружбу, хоць я з табой і не згаджаюся на некаторых пунктах. Напрыклад -- ты супроць «метафарычнага баласту», гаворыш -- без яго паэзія лягчэй бы уздыхнула, а так -- як многа вобразаў і як замала зместу! І іншае і іншае. Аб гэтым мы як-небудзь пагаворым. Скажы мне, найяснейшы госць, што будзем мы рабіць цяпер са мною?

«Твой юбілей цяпер арганізуем -- ніколі ж не было яшчэ, а хутка ўжо памрэш і хто яго тады, апроч цябе, арганізуе? Ты мо не ведаеш, што значыць юбілей? -- Чаго й няма, усё у творах тваіх крытык знойдзе, і пойдзе аб табе у свет шырокі слава. А там, глядзі -- і Акадэміі навук ты ганаровы сябра. Пабачыш сам, як пойдзе ўсё інакш. А не -- заесць цябе лірычная неразбырха... Вось гэта першы пункт мае праграмы... Цяпер жа позна ўжо -- бывай...»

ГАРБАТА...
НА ЎСІХ

Млява, ляютна, невыразна цягнуўся б з 1 па 8 кастрычніка Ужградскі фестываль «Інтэрлялька-94», — прынамсі, паводле рэжысёра Барыса Азарава, старшынні журы з Сімферопалю, заслужанага дзеяча мастацтваў Украіны. Калі б не надарыўся пералом (у гэтым ён перакананы) — пасля паказу беларускай вечаровай праграмы «Гарбата на дваіх», якую прадставілі магілёўскія лялечнікі Алег Жугжда (ён і выканаўца, і рэжысёр) і Ларыса Мікуліч. Алег Жугжда атрымаў прыз фестывалю і дыплом за рэжысёрскі пошук. «Колькі можна вышукваць мае пошукі?» — пракаменціраваў для «ЛіМ» Алег гэтую недакладную фармулёўку. Ягоны ж спектакль «Загубленая душа, альбо Пакаранне грэшніка» (інсцэніроўка Уладзіміра Граўцова паводле Яна Баршчэўскага) з віцебскага тэатра «Лялька» атрымаў прыз «за культуру выразных сродкаў». Пасля свят ды ўрачыстасцей закрыцця Алег Жугжда атрымаў шэраг прапаноў ставіць ды ўдзельнічаць у фестывалях, — так, што падобна, самым ціхім, спакойным месцам, дзе ягоныя дыпламаваныя рэжысёрскія пошукі прыдаюцца зрэчас, застаецца Беларусь.

На здымку: сцэна са спектакля «Загубленая душа, або Пакаранне грэшніка» Я. Баршчэўскага.

Фота М. ШМЕРЛІНГА

ДАПІШУЦЬ
ВУЧНІ...

Яшчэ адна патрэбная і змястоўная кніжка выпушчана выдавецтвам «Вышэйшая школа» (Мінск, 1993 г.) — «Беларуская народная музычная творчасць». Аўтары — Л. Мухарынская ды Т. Якіменка. Рэкамендуецца гэтае выданне студэнтам сістэмы вышэйшай музычнай адукацыі, а таксама выкладчыкам народнай музычнай творчасці ў музвучылішчах. У гэтым вучэбным дапаможніку чатыры буйныя раздзелы: «Раннетрадыцыйная класіка» (тут можна пачытаць пра песні гадавога земляробчага круга, сямейна-абрадавыя, духоўныя вершы, баллады...), «Познетрадыцыйная класіка» (песні слянянскай воліцыі, чумацкія, батрацкія, рэкруцкія; герайчныя канты), «Рэвалюцыйная класіка. Песня змагання XIX — пачатку XX ст.» і «Песнятворчасць савецкага перыяду» (ад народнапесеннай творчасці часоў грамадзянскай вайны да сучаснай беларускай народнай песні). Праца, што і кажаць, грунтоўная, прароблена з даследчыцкай скрупулёзнасцю. Здаецца, не знойдзеш у кнізе і старонку, дзе б не было нотнага прыкладу, ці ўдакладняючай зноскі, ці вершаванай «ілюстрацыі». Адчуваюцца і павесны «вольнага паветра»: нададзена ўвага песням паўстання К. Каліноўскага, годнае месца занялі такія фігуры нацыянальнага Адраджэння, як У. Тэрэўскі, С. Рак-Міхайлоўскі, М. Янчук...

Аднак, мяркуючы па тым, што аўтарам выдання, побач з актыўнай сучаснай даследчыцай фальклору Т. Якіменкай, значыцца і незабыўная Лідзія Савулаўна Мухарынская, рукапіс рыхтаваўся, пэўна ж, гадоў 10 таму. Сёння ж і канцэпцыя кнігі, і змест асобных лэ раздзелаў вымагаюць свежага позірку. Магчыма, цяперашнія вучні, а ў недалёкай будучыні паслядоўнікі нашых знаных фалькларыстаў дапішуць старонкі гісторыі беларускай народнай музычнай творчасці, загадушы, напрыклад, працу такіх адзначных асоб, як М. Равенскі, М. Шчаглоў-Куліковіч, С. Новік-Пяюн. Смялей глянуць у люстэрка мінуўшчыні і заўважаць там не толькі антыфеадальны, але і нацыянальна-вызваленчы рух, якому адпавядалі і свае песні. Паразважаць пра беларускую народную музычную творчасць не толькі ў «агульнаславянскім кантэксце», але і з пункту гледжання стасункаў з культурамі, напрыклад, беларускіх яўрэяў ды суседзяў-жамойтаў...

Словам, доўгачаканы падручнік па беларускай народнай музычнай творчасці можа стаць не толькі настольнай кнігай для студэнта-музыканта ці для педагога, а і каштоўным кіраўніцтвам да дзеяння — да працягу пошукавай ды аналітычнай працы. Шкада толькі, што кніжка гэтая апынулася на сталае далёка не ў кожнага жадаючага: тираж — 1300 экзэмпляраў.

С. Б.

Беларускую і яўрэйскую культуры з даўніх часоў звязвае многае. На жаль, культурныя ўзаемасувязі беларусаў і яўрэяў, заснаваныя на багатых традыцыях, шмат гадоў замоўчваліся, развіццю беларускай і асабліва яўрэйскай культуры не надавалася належнай увагі. І толькі ў апошнія гады тут адбыліся станоўчыя зрухі.

У красавіку 1989 года створана Беларускае аб'яднанне яўрэйскіх арганізацый і абшчын, у склад якога ўваходзіць і Фонд захавання яўрэйскай гістарычнай і культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь. У снежні 1992 года па ініцыятыве гэтага фонду прайшла навуковая канферэнцыя «Актуальныя праблемы гісторыі і культуры яўрэйскай дыяспары ў Беларусі». 24—25 мая 1994 г. у Мінску адбылася навуковая канферэнцыя «Яўрэйская культура Беларусі і яе ўзаемадзеянне з беларускай і іншымі культурамі». Сярод яе арганізатараў — Беларускае аб'яднанне яўрэйскіх арганізацый і абшчын, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў, Нацыянальны навукова-асветны цэнтр імя Ф. Скарыны і пры Міністэрстве адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Аўтар гэтых радкоў — дырэктар праграмы «Навука» Беларускага аб'яднання яўрэйскіх арганізацый і абшчын, старшыня гістарычнай камісіі Фонду захавання яўрэйскай гістарычнай і культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь — зрабіў спробу паказаць уклад яўрэяў у развіццё беларускай культуры ў 20—30-я гады XX ст. — у кароткі, але адметны перыяд нашай гісторыі. Тут не аналізуецца творчасць класіка беларускай літаратуры З. Бядулі, якая даволі добра вывучана, а таксама дзейнасць Э. Агняцвет, Л. Рахленкі, Р. Бярозкіна і іншых паэтаў, крытыкаў, рэжысёраў, чые найбольшыя творчыя здабыткі прыпадаюць на пазнейшы, пасляваенны час.

І БЯДУЛЯ ВЫБРАЎ БЕЛАРУСКУЮ...

Пры напісанні гэтага артыкула аўтар выкарыстаў энцыклапедыі і энцыклапедычныя даведнікі, біябібліяграфічныя слоўнікі, некаторыя іншыя выданні.

У 20—30-я гады нашага стагоддзя беларуская культура дасягнула вялікіх поспехаў. Акрамя беларусаў, актыўны ўдзел у культурным будаўніцтве рэспублікі прынялі рускія, палякі, літоўцы, украінцы і прадстаўнікі іншых нацыянальнасцей. Значны ўклад у развіццё беларускай культуры ўнеслі і яўрэі.

У гэты час класікам беларускай літаратуры стаў Змітрок Бядуля (Самуіл Яфімавіч Плаўнік). У пачатку сваёй літаратурнай дзейнасці ён пісаў вершы на старажытнаяўрэйскай і беларускай мовах. Янка Купала сказаў яму: «Выбірай, на якой мове будзеш пісаць, бо гэта вельмі цяжка і немагчыма спалучаць». І Змітрок Бядуля выбраў беларускую мову. З Купалам ён пазнаёміўся ў Вільні ў пачатку 1913 г., куды прыехаў па запрашэнні рэдакцыі «Нашай Нівы», а з яго вершамі, а таксама раней, пачушы іх ад непісьменнага парабка. Вітаючы Купалу з 30-гадовым юбілеем, Бядуля гаварыў: «Я не ведаў тады, што Вы з'яўляецеся аўтарам гэтых вершаў, але яны так захапілі мяне сваім характам, глыбінёй і пачуццёвай сілай, што я даў сабе тады ж слова ахвяраваць жыццём таму гаралашанаму-людзі, які ўмеў тварыць гэтакія чудаўныя песні пра сваё гаротнае жыццё».

Акрамя сваёй літаратурнай творчасці, З. Бядуля садзейнічаў развіццю беларускай культуры і асабліва беларускай літаратуры ў якасці сакратара рэдакцыі «Нашай Нівы», а ў 20—30-я гады — у якасці супрацоўніка газеты «Савецкая Беларусь», рэдактара дзіцячага часопіса «Зоркі» і краяўчага часопіса «Наш край».

У 1926 г. у часопісе «Маладняк Калініншчыны» пачаў друкавацца таленавіты беларускі паэт Юлій Таўбін (1911—1937). У пачатку 30-х гадоў выйшла яго зборнік паэзіі «Агні», «Каб жыць, спяваць і не старэць...», «Тры паэмы», «Мая другая кніга», паэма «Таўрыда». Выдатныя беларускія паэты Аркадзь Куляшоў, Кандрат Крапіва і іншыя высока цанілі творчасць Ю. Таўбіна.

Вельмі кароткім было жыццё паэта Рыгора Жалезніка (1914—1942). У 30-я гады выйшлі зборнікі яго вершаў «Першы вытап» (у сааўтарстве з Б. Люгоўскім) і «Вясковыя будні». Асабліва хочацца адзначыць кандыдацкую дысертацыю Р. Жалезніка аб паэзіі Максіма Багдановіча. Даследчык здолеў глыбока пранікнуць у мастацкі свет М. Багдановіча, разгледзець творчасць паэта ў кантэксце рускай і еўрапейскай паэзіі.

Свой след у літаратуры і мастацтве пакінуў малады паэт і тэатральны рэцэнзент Зяма Піваваў (1910—1938), аўтар зборніка паэзіі «Лірыка двух нараджэнняў» і вершаў у лясенградскіх часопісах і беларускіх альманахах.

Да нашых дзён, на жаль, застаецца недаследаванай творчасць празаіка, драматурга, літаратуразнаўцы і публіцыста Бэра Аршанскага (1883—1945), паэтэсы і празаіка Сары

Каган (1895—1941), якая загінула ў мінскім гета ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны.

Сёння амаль забыта творчасць драматурга Віктара Галаўчынера (1905—1961) — аўтара п'ес «Гаўрош», «Патомства», «Вядука», «Велікадушнасць» і інш. Мала каму вядома, што п'еса «Велікадушнасць» (1934) атрымала прэмію на Усебеларускім конкурсе п'ес і была пастаўлена ў 1935 г. тэатрам імя Я. Купалы.

Значны ўклад у беларускае літаратуразнаўства ўнёс рускі крытык і публіцыст, ураджэнец Капыля Леў Клейнбарт (1875—1950). Ён адным з першых глыбока даследаваў паэзію, прозу і публіцыстыку Ц. Гартнага, А. Гурло, Ф. Чарнушэвіча, Ф. Шантыра ў рукапісных часопісах «Заря», «Вольная думка» і «Голас ніза». У кнізе «Маладая Беларусь. Нарыс сучаснай беларускай літаратуры» (1928, на рускай мове) Клейнбарт гаварыў аб заканамернасцях і спецыфіцы развіцця беларускай літаратуры 20-х гадоў, пра асноўныя тэндэнцыі і кірункі беларускага літаратурнага руху таго часу, пра творчасць М. Чарота, У. Дубоўкі, А. Дудара, А. Александровіча, А. Бабарэкі, Я. Пушчы, К. Чорнага і інш. Клейнбарт быў першым біяграфам Янкі Купалы і адным з першых даследчыкаў яго творчасці. Ён падрыхтаваў першую крытыка-біяграфічную манаграфію пра Купалу, аднак з-за наладак вульгарна-сацыялагічнай крытыкі яна не выйшла.

Першым рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва» (1932—1935 гг.) быў крытык і публіцыст Хацькель Дунец (1897—1937). З яго лёгкай рукі ў беларускую літаратуру і літаратуразнаўства прыйшло нямала таленавітых паэтаў, празаікаў, крытыкаў.

Толькі 25 гадоў пражыў на свеце таленавіты літаратуразнавец Барыс Іофе (1918—1943), але пакінуў відочны след у беларускай культуры. Асабліва гэта тычыцца яго даследаванняў паэмы «Тарас на Парнасе». Па навуковым узроўні і каштоўнасці даследчыцкіх вывадаў артыкулы Б. Іофе, прысвечаныя паэме «Тарас на Парнасе», уяўляюць сур'эзны і істотны ўклад у беларускае літаратуразнаўства. Цікавыя назіранні зроблены вучоным і ў артыкуле аб рамантызме Я. Купалы, аб лірычнай паэме народнага песняра «Яна і я». Хочацца спадзявацца, што ўбачыць свет праца Б. Іофе «Ля вытокаў беларускай літаратуры», рукапіс якой знаходзіцца ў вядомага даследчыка Г. Кісялёва.

У нашай рэспубліцы добра вядома імя таленавітага фалькларыста і літаратуразнаўцы Льва Барага. З 1938 да 1941 г. ён быў загадчыкам кафедры Мінскага педінстытута, адначасова супрацоўнікам Інстытута мовы і літаратуры АН БССР. Яму належаць шматлікія працы, прысвечаныя беларускаму фальклору, а таксама творчасці Я. Купалы, Цёткі, М. Лынькова, М. Танка.

Цесная дружба звязвала Якуба Коласа з прафесарам кафедры хіміі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Барысам

Майсеевічам Беркенгеймам. Неаднаразова бываў Канстанцін Міхайлавіч у яго ў гасцяках па вуліцы Шырокай, 28, часта яны разам сядзелі на канцэртах Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра. Канстанцін Міхайлавіч падарыў Барысу Майсеевічу рукапіс першай рэдакцыі адной са сваіх лепшых пазэм «Сымона-музыкі». Гэта — выпадак унікальны. Якуб Колас нікому і ніколі не дарыў рукапісаў сваіх твораў — ні да, ні пасля. Што прывабіла пісьменніка, які не вельмі лёгка сыходзіўся з людзьмі, да Б. Беркенгейма?

Каб адказаць на такое пытанне, я адшукаў у Беларускам дзяржаўным архіве асабістую справу прафесара БДУ Б. Беркенгейма, сустрэўся з людзьмі, якія ведалі аб сяброўскіх адносінах паэта і вучонага.

Барыс Міхайлавіч нарадзіўся ў Маскве ў 1885 годзе, студэнтам фізіка-матэматычнага факультэта Маскоўскага ўніверсітэта прымаў удзел у рэвалюцыйным руху. У гейдэльбергскім універсітэце Б. Беркенгейм займаўся па неарганічнай хіміі ў лабараторыі прафесара Курцыуса, пасля вяртання ў Маскву працаваў у лабараторыі будучага акадэміка М. Зялінскага. Б. Беркенгейм быў пакінуты ў Маскоўскім універсітэце, але не

быў зацверджаны на дзяржаўнай службе з-за «палітычнай неапагандазнаўнасці».

Працаваў выкладчыкам Маскоўскага Вышэйшага тэхнічнага вучылішча і Універсітэта Шаняўскага, супрацоўнікам Акадэміі навук Украіны.

Як жа трапіў Б. Беркенгейм у Беларусь, у Мінск?

Яго брат, прафесар Абрам Майсеевіч Беркенгейм, у 1920 годзе уваходзіў у склад арганізацыйнай камісіі пры Часовым праўленні па заснаванні Беларускага ўніверсітэта пры Народным Камісарыяце асветы РСФСР. Ён пазнаёміў Барыса Майсеевіча з будучым рэктарам БДУ прафесарам Уладзімірам Іванавічам Пічэтам, які таксама уваходзіў у склад гэтай камісіі. Пічэта і запрасіў яго на выкладчыцкую работу ў БДУ.

З 1921 па 1927 год Б. Беркенгейм працаваў прафесарам кафедры неарганічнай, аналітычнай і фізічнай хіміі педагагічнага і медыцынскага факультэтаў БДУ, быў арганізатарам і першым загадчыкам гэтай кафедры.

Добра ведаў Я. Коласа і Б. Беркенгейма акадэмік АН БССР, таленавіты вучоны-хімік М. Яромленка. З 1924 года па 1966 год ён працаваў выкладчыкам, прафесарам, загадчыкам кафедры БДУ. Мікалай Фёдаравіч расказваў мне, што калі ў 20-я гады Я. Колас працаваў выкладчыкам БДУ, ён некалькі разоў быў сведкам цёплых сустрэч Канстанціна Міхайлавіча і Барыса Майсеевіча.

Заслужаны дзеяч культуры БССР Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч, сын Я. Коласа, таксама гаварыў мне, што бацька вельмі паважаў Б. Беркенгейма, высока цаніў яго думку.

Жонка Старшыні СНК БССР Язэпа Адамовіча С. Шамардзіна, якая добра ведала Я. Коласа і Б. Беркенгейма, больш чым праз чатыры дзесяцігоддзі ўспамінала: «...Я з задавальненнем успамінаю дружбу Коласа з вясёлым і добрым чалавекам — прафесарам Беларускага ўніверсітэта Барысам Майсеевічам Беркенгеймам. Не раз бываў Якуб Колас у яго на Шырокай, 28, дзе жылі і мае родзічы. Беркенгейм ухітраўся наладжваць дамашнія музычныя вечары, на якіх у маладосці спявала Ларыса Александровіч. Іграў і цудоўны скрыпач Бяссмертны. У квартэры Беркенгейма нарадзілася ідэя стварэння Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР. Гэту ідэю ўхваляў Якуб Колас, які па-сапраўднаму любіў мастацтва. Яго аўтарытэтная падтрымка садзейнічала таму, што ў юбілейныя Бетховенскія дні выступілі першы ў Савецкай Беларусі сімфанічны аркестр...».

Памёр Б. Беркенгейм у 1959 годзе. Пасля смерці прафесара яго родныя перадалі калісці падараваны яму рукапіс першай рэдакцыі «Сымона-музыкі» ў музей Якуба Коласа.

Заслужаны артыст БССР Міхась Крошнер (1869—1940) стварыў першы беларускі нацыянальны балет «Салавей» па апавесці З. Бядулі. Гэта народна-герайчны твор, у музычнай і сцэнічнай драматургіі якога

вялікую ролю адыгрываў народны танец. Сярод музычных твораў М. Крошнера, — «Беларускія сімфанічныя танцы», варыяцыі на беларускую тэму для фартэпіяна, раманы на вершы Я. Купалы, Я. Коласа, апрацоўкі беларускіх народных песень.

Аўтарам лібрэта камічнай оперы М. Аладава «Тарас на Парнасе» быў беларускі музыказнавец, публіцыст, перакладчык і педагог **Юльян Дрэізін** (1879—1942). Ён пераклаў на беларускую мову лібрэта класічных опер, сачыненні антычных аўтараў, у тым ліку «Антыгону» Сафокла. Дрэізін быў складальнікам слоўніка «Музычныя тэрміны» (1926), аўтарам работы «Музыка ў творах беларускіх паэтаў» («Полымя», 1925).

Таленавіты кампазітар **Ісаак Любан** (1906—1975) быў аўтарам вакальна-сімфанічнай сюіты «Граніца ў песнях», музыкі многіх песень, што сталі сапраўды народнымі. Адною з такіх песень была «Бывайце здаровы» (1937—1938) на словы Адама Русака. Любан скончыў музычны тэхнікум (1928). У 1928—1936 гг. быў мастацкім кіраўніком музычнага вяснянства Беларускага радыё, у 1937—1941 гг. — кіраўніком Ансамбля беларускай народнай песні і танца, у 1932—1938 гг. І. Любан — старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР.

На вялікі жаль, да цяперашняга часу застаецца неадследваным жыццё і дзейнасць таленавітага беларускага кампазітара **Товія Авелевіча Шнітмана** (1871—1942). Нам толькі вядома, што ён быў добра знаёмы з Я. Купалам, напісаў песню «Мая жонка» і раманы «Паліяці, мая мысль» і «Буду пець» на вершы Купалы.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР **Марк Шнейдэрман** быў таленавітым дырыжорам і кампазітарам. З 1935 года ён працаваў дырыжорам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР.

Яркімі зоркамі ў беларускім оперным мастацтве 30-х гадоў былі спявак **Ісідар Балоцін** (лірычны тэнор), спявачкі **Софія Друкер** (драматычнае сапрапа) і **Рыта (Рэвека) Млодак** (лірыка-драматычнае сапрапа).

І. Балоцін (1907—1961) меў у рэпертуары больш за 60 партый у савецкіх і класічных операх. Ён стварыў каларытныя вобразы ў нацыянальных спектаклях: Саўка («У пушчах Палесся» А. Багатырова), Конрад («Кветка шчасця» А. Туранкова).

С. Друкер валодала моцным голасам прыёмнага тэмбру. Раскрыццю музычна-драматычных здольнасцей артысткі садзейнічала праца над партыямі нацыянальнага рэпертуару, асабліва над партыяй Аўгінні ў оперы А. Багатырова «У пушчах Палесся».

Ужо ў 1940 г. **Р. Млодак** (1906—1969) стала народнай артысткай БССР. Яна валодала прыгожым, багатага тэмбру голасам, артыстычным абаяннем. У беларускіх операх Млодак стварыла выразныя вобразы Марысы («Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага) і Надзейкі («Кветка шчасця» А. Туранкова).

Сямён Дрэчын быў першым вядучым класічным танцоўшчыкам на беларускай сцэне. Артыст свабодна адчуваў сябе ў партыях рознага плана — гераічных, лірыка-драматычных, характарных. Сярод яго ўдач — нацыянальна самабытныя вобразы, асабліва Сымона («Салавей» Крошнера).

Свой след у музычным мастацтве Беларусі пакінулі піяніст, канцэртмайстар Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР **Сямён Талка-**

чоў (1907—1970), піяніст і педагог, дырэктар Беларускай кансерваторыі (1937—1941), заслужаны артыст БССР **Міхаіл Бергер** (1909—1981).

У 1926 г. закончыў Беларускаю драматычную студыю ў Маскве ўраджэнец Мінска **Леў Маркавіч Літвінаў** (Гурэвіч) (1889—1963). У 1927—1932 і 1942—1943 гг. ён быў рэжысёрам яўрэйскага тэатра БССР. У 1932—1937 — мастацкі кіраўнік, у 1943—1948 — галоўны рэжысёр, у 1948—1950 — рэжысёр тэатра імя Я. Купалы. Сярод лепшых паставак Літвінава — «Айчына» К. Чорнага (1932), «Канец дружбы» К. Крапівы (1934) і «Салавей» З. Бядулі (1937), абедаве сумесна з Л. Рахленкам, «Неспакойная старасць» Л. Рахманова (1938), «Міхась Падгорны» (1939, тэатр оперы і балета БССР).

Акцёр і рэжысёр **Леанід Рыгоравіч Рахленка** (1907—1986), з 1929 г. працаваў у тэатры імя Я. Купалы (у 1937—1943 — мастацкі кіраўнік). Сярод лепшых роляў: Гарлахаваці («Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы), Старац («Раскіданае гняздо» Я. Купалы), Салавей («Салавей» З. Бядулі). Найбольш значныя рэжысёрскія работы Рахленкі: «Жыццё кліча» В. Біль-Беларускага (1935), «Воўкі і авечкі» Астроўскага (1936), «Скульп» Мальера (1937), «Партызаны» сумесна з К. Саннікавым і «Хто смеяцца апошнім» (1939, пастаўка І. Раўскага, рэжысёр Л. Рахленка).

Рэжысёр МХАТ, прафесар **Рэўскі Іосіф Майсеевіч** (1901—1972) быў рэжысёрам-пастаўшчыкам спектакляў «Хто смеяцца апошнім» (1939) у тэатры Я. Купалы. Пастаўка «Апошніх» Горкага прызнана лепшым сцэнічным увасабленнем п'есы ў савецкім тэатральным мастацтве.

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР **Навум Барысавіч Лойтар** (1890—1966) з 1940 года працаваў рэжысёрам у тэатры імя Я. Коласа ў Віцебску. Яго лепшая работа — спектакль «Несцерка» В. Вольскага (1941, Дзяржаўная прэмія 1945 г.).

Адным са стваральнікаў беларускай кінематографіі быў рэжысёр кінастудыі «Савецкая Беларусь» **Эдуард Аршанскі** (1899—1974). Ён паставіў адзін з першых беларускіх гукавых мастацкіх фільмаў «Баям насустрач» (1932). Менавіта Аршанскі стварыў адзін з найбольш значных беларускіх фільмаў аб сучаснасці — «Двойчы народжаны» (1934) з акцёрам У. Крыловічам у галоўнай ролі. Сярод іншых фільмаў, створаных Аршанскім у 30-я гады, былі «Новая Радзіма», «Салавей».

У 1935 г. ганаровага звання заслужанага дзеяча мастацтваў БССР быў удастоены кінарэжысёр **Аляксандр Файнцімер** (1906—1982). У 1929—1938 гг. ён працаваў на кінастудыі «Савецкая Беларусь», дзе стварыў значныя беларускія фільмы: сатырычную гратэскавую камедыю «Паручнік Кіжэ», гісторыка-рэвалюцыйны фільм «Балтыйцы».

Усяму свету вядома імя рускага савецкага кампазітара **Ісака Дунаеўскага**, які напісаў музыку да многіх кінафільмаў. Але мала каму вядома, што пачатак кінематографічнай дзейнасці кампазітара звязаны з кінастудыяй «Белдзяржкіно» («Першы ўзвод» рэжысёра У. Корш-Сабліна, 1933). І. Дунаеўскі стварыў таксама музыку да беларускіх мастацкіх фільмаў «Двойчы народжаны» (1934), «Шлях карабля» і «Залатыя агні» (1935), «Дзяўчына спяшаецца на спатканне» і «Шукальнікі шчасця» (1936), «Дачка Радзімы» і «Канцэрт

Бетховена» (1937), дакументальнага фільма «10 год Белдзяржкіно» (1936). Ён быў дырыжорам і гукамантажорам шэрагу беларускіх фільмаў, у тым ліку «Паручнік Кіжэ» з музыкай С. Пракоф'ева.

У 1929—1934 гг. на кінастудыі «Савецкая Беларусь» у Ленінградзе працаваў кінарэжысёрам будучы класік савецкага кінамастацтва **Яфім Дзіган** (1898—1981). Ён зняў дакументальныя фільмы «Май калгасны» (1930), «На штурм» (1931). Значнай падзеяй у беларускім кіно сталі мастацкія стужкі «Суд павінен працягвацца» і «Жанчына».

Архітэктурна Беларусі таго часу нельга ўявіць без творчасці **Іосіфа Лангбарда** (1882—1951), доктара архітэктуры, прафесара, дойдзі да ў самым высокім значэнні гэтага слова. Ён быў адным з заснавальнікаў савецкай архітэктуры Беларусі. Пад яго кіраўніцтвам былі створаны Дом урада БССР, Дом афіцэраў у Мінску, тэатр оперы і балета, галоўны корпус Акадэміі навук рэспублікі, Магілёўскі Дом Саветаў.

Беларускі мастак, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР **Якаў (Янкель) Кругер** (1869—1940) адным з першых стварыў партрэты Якуба Коласа і Янкі Купалы (1923), цікавыя палотны «Дзіцячая калонія» (1930), «Кавальскі цэх» (1937) і інш. У гады Вялікай Айчыннай вайны партрэт Янкі Купалы быў вывезены захопнікамі ў Германію, у 1944 г. знойдзены, рэстаўрыраваны і перададзены мастаком Пётрам Сергіевічам у Літаратурны музей Янкі Купалы.

Творы **Абрама Маркавіча Бразера** (1892—1942) безумоўна таленавітыя, хоць і выяўляюць вялікую залежнасць ад прыроды. Ён ствараў такія выразныя партрэты, як «Міхосль» (1926, бронза) ці «Галадзец» (1931, гіпс). Партрэт М. Галадзеда прызнаны лепшым з серыі партрэтаў дзяржаўных дзеячаў Беларусі.

У 30-я гады адбывалася станаўленне творчасці аднаго з самых таленавітых скульптараў Беларусі **Заіра Азгура**. Сярод твораў, створаных ім у тыя гады, трэба адзначыць партрэты Васіля Цяпінскага, народных артыстаў БССР У. Галубка, Л. Александровскай, мастака А. Бразера, пісьменніка З. Бядулі, партрэты рэвалюцыянераў для інтэр'ера Дома урада БССР.

Беларускі графік **Леў Лейтман** (1896—1974) з 1929 года ўдзельнічаў у мастацкіх выстаўках. Працуючы пераважна ў тэхніцы акварэлі, ён ствараў пейзажы, партрэты, нацюрморты, у тэматычных карцінах адлюстроўваў індустрыяльную тэму. Лейтман — аўтар лірычных, тонкіх па колеры пейзажаў «Дажджлівы дзень. Дзвіна» (1934), «Вясна» (1939) і інш.

Важкі ўклад у развіццё беларускага бібліятэчнага і бібліяграфічнага ўнёс дырэктар Дзяржаўнай бібліятэкі БССР (1922—1937, 1944—1961) **Іосіф Сіманюўскі** (1892—1967). Ён перакладаў на беларускую мову творы Г. Гейнэ і А. Міцкевіча. Аўтар шэрагу работ, у тым ліку артыкула «Янка Купала і бібліятэчная справа» (1957).

Нават гэты кароткі агляд дае падставу заключыць, што яўрэі Беларусі ўнеслі важны ўклад у развіццё беларускай культуры 20—30-х гадоў нашага стагоддзя.

Эмануіл ЮФЕ,
доктар гістарычных навук

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі і Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь
Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Андрэй ГАНЧАРОЎ першы намеснік галоўнага рэдактара
Юрась ЗАЛОСКА
Міхась ЗАМСКІ
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ
Барыс ПЯТРОВІЧ намеснік галоўнага рэдактара
Юрась СВІРКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі
332-461

намеснікі галоўнага рэдактара
332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі
331-985

літаратурнага жыцця
332-462

крытыкі і бібліяграфіі
332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання
332-153

выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення
332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісаў рэдакцыя не вяртае
і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі
і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра «ЛіМа»
Апаратныя сродкі і тэхнічная
падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку".
(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11534.
Нумар падпісаны 3.11.1994 г.

D 123456789 10 11 12
M 123456789 10 11 12

Аб'ява

**БЕЛАРУСКІ
УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ
АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС**

па замяшчэнню пасада:

— загадчыкаў кафедраў: сусветнай літаратуры, фізічнай культуры, інфарматыкі і ТС

— прафесара кафедры харэаграфіі

— дацэнта кафедры рэжысуры свят

— старшых выкладчыкаў кафедраў: мэнеджменту сацыя-культурнай сферы, рэжысуры святаў, харавога мастацтва, народна-інструментальнай творчасці, духавой музыкі, тэорыі музыкі, фізічнай культуры

— выкладчыкаў кафедраў: мэнеджменту сацыя-культурнай сферы, беларускай і сусветнай мастацкай культуры, народна-песеннай творчасці, тэорыі музыкі.

Заўвага: валоданне беларускай мовай абавязкова.

Тэрмін падачы заяў — месяц з дня апублікавання.

Наш адрас: 220001, г. Мінск, вул. Раб-
кораўская, 17. Адрасна-паштова.

Мікола ЛУФЕРАЎ

28 кастрычніка 1994 года памёр беларускі крытык і літаратуразнавец **Мікола (Мікалай Пятровіч) Луфераў**.

М. Луфераў нарадзіўся 7.01.1929 г. у в. Трубільня Краснапольскага раёна Магілёўскай вобласці. Скончыў у 1950 г. філфак Магілёўскага педінстытута, настаўнічаў у Старобіне, пасля заканчэння аспірантуры пры Мінскім педінстытуце імя Горкага (1954) працаваў старшым выкладчыкам, дацэнтам Магілёўскага педінстытута, навуковым супрацоўнікам Інстытута літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. У 1975—78 гг. — дацэнт кафедры беларускай літаратуры Го-

мельскага дзяржуніверсітэта. Кандыдат філалагічных навук. З 1982 г. настаўнічаў у школах Магілёўскага раёна.

Творчай працай займаўся з 1952 г. Напісаў брашуры «Кузьма Чорны» (1960), манаграфію «Проза Кузьмы Чорнага» (1961). Сааўтар кнігі «Праблемы сучаснай беларускай прозы» (1967), адзін з аўтараў «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» (1964), падручніка для студэнтаў «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры. 1917—1940» (1981).

У асобе Міколы Луферава беларускае літаратуразнаўства страціла свайго ўдумлівага крытыка, шы-

рага працаўніка на ніве нацыянальнай культуры.

Саюз пісьменнікаў Беларусі

Тэлебачанне

ПАНЯДЗЕЛАК, 7.11

Беларускае тэлебачанне

16.40 Бімбат
17.00 Навіны
17.10 «Незабытае» (Гродна)
17.35 Праспект
18.10 Навіны (Браст)
18.25 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 Аэробіка
19.40 Што на свеце пачуваецца?
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Талесярына»
21.45 Пошта Прэзіданта
22.20 Кантакт
22.25 Спартыўны тэлекур'ёр
22.50 Ніка
23.05 Дайджэст
23.15 Пад Купалам Сусвету
23.25 «Паласа Сімарона», с. 15

Канал «Астанкіна»

7.00 Мультифільмы
7.30 «Ляці, жураўлікі», м/ф
8.35 На балі ў Папялушкі
9.35 Гол
10.05 «Грузія — адна», ч. 3
11.30 Іграй, гармонікі!
12.10 «Алешкава каханне», м/ф
13.50, 20.00, 23.00, 23.50 Навіны
14.00 Шырэй круг!
15.30 Клуб падарожнікаў
16.20 «Гісторыя паўтараецца...», д/ф, прэм'ера
17.15 «Рызыкунцэ і перамагчы». Тэлегульня
18.30, 20.30 Надвор'е
18.45 Сенсацыі рускага тэатра
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Так жыць можна. Праграма М. Задорнава
21.30 «Прабізнесмена Фаму», м/ф
23.05 Іграюць У. Трацякоў і Ю. Башмет
24.00 З паліцы забароненых праграм ЦТ. Святоны канцэрт да 7-галістапада 1989 г.

Канал «Рэсія»

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.25 Кліп-антракт
7.30 «Асення званы», м/ф
8.50 «Цар і правадар», д/ф, прэм'ера
9.40 Фестываль «Залатая восень Славуціча», ч. 2
10.10 Вольная барацьба
10.40 Палацы і крапасці
11.10 «Жураў раница», м/ф
13.20 «Эдэра»
14.15 Выратаванне 911
15.10, 22.35 Тэніс. «Кубак Крамля»
16.40 Даміно М. Баярскага
17.15 Свята кожны дзень
17.25 Вуснамі дзіцяці
17.55 Рэпартаж
18.10 Маскі-шоу
19.25 «Спруг-6»
20.30 У Ксюшы
21.00 Без рэтушы
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 Зоркі гавораць
23.10 Вячэрні салон

Санкт-Пецярбург

12.00 Чароўная лінія
12.15 Падарожжа па Усходзе
12.30 «Вяртанне ў легенду», канцэрт
13.00 Тэст
13.35, 19.30 «Каміла, ці Нераскрыты таямніцы»
14.30 «Страсці», м/ф
16.05 Фільмы В. Акунцова.
«Сказ пра халопя Мікішу»
16.50 Мультифільмы
17.25 На славу Айчыны
17.55 Крыжыкі-нулікі
18.30 Інфарм-ТБ
18.50 «Рака над плошчай», д/ф
19.10 Вялікі фестываль
20.20 «Балтыйскі кубак-94». Балтыйскія танцы
21.20 Тэлемагазін
21.30 Талеслужба бяспэкі
21.40 Ваш стыль
21.50 «Асенка». Талеспектакль паводле К. Бульчова
23.45 Аўтаганкі «Свабодная формула»

АўТАРАК, 8.11

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны
8.10 Дайджэст
8.20 Пяць хвілін на жарты
8.25 «Чарапашкі ніндзя»
9.15 Дзелавы веснік
9.30 «Паласа Сімарона», с. 15
10.45 Беларускі тур
11.05 Чароўны экран. «Доктар Айбаліт». Мультифільм. 1-я і 2-я серыі
11.25, 16.50 «Бімбат»

11.45 «Госця з будучыні», тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. 1-я серыя
12.50 «ABC-клуб» у Амерыцы
13.05 «Музыка без межаў»
13.50 «Анюціны вочкі барскія ласкі», м/ф
15.00 «Нов і К»-топ-10
16.00 «Еўрасіяна Полацкая», д/ф
17.00 Навіны
17.10 «Маё каханне, мой смутак»
18.10 Навіны (Віцебск)
18.25 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 Эканаміст
19.20 Мост
19.50 Эканамічная хваля
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Музыка без межаў»
22.10 На сесі ВС РБ; «Раман імператара. Дварцова хроніка», м/ф, прэм'ера, с. 1; Кантакт; Дайджэст; Пад купалам Сусвету; «Сталіца»

Канал «Астанкіна»

5.30, 7.00 Раница
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25, 18.30 «Дзікая Роза»
9.00 Ты памятаеш, таварыш...
9.30 «Казка пра цвёрды арах», мульт
15.00 Вясяляны ноткі
15.30 Чароўны свет, ці Сінема
16.00 Джэм
16.20 «Элен і хлопцы»
16.50 Свет сёння
17.00 Тайны Старой плошчы
17.30 Загадка СБ
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Л. Ланду
18.00 Гадзіна пік
18.55 Мы
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 З першых рук
20.50 Песня-94
21.35 «Аповесць непагашанага Месяца», м/ф
23.20 У свеце джаза
23.40 Аўта-шоу
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»

6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ABC
8.25 Гандлёвы дом
8.40 Без рэтушы
9.35 Кліп-антракт
9.45 «К-2»: «Ню»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Новая лінія
16.00 Там-там навіны
16.15 Свята кожны дзень
16.25, 22.35 Тэніс. «Кубак Крамля»
17.25 Ваша права
17.40 «Востраў надзеі», д/ф
18.05 L-клуб
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Нічо не забыты»
19.45 «Парыж вачамі...», м/ф (Францыя)
21.45 ЭКП
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 «Яблыні», м/ф (Германія)
0.55 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 «Уся справа ў капелюшы», мульт
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.20, 16.40, 19.25 Музыкальны момант
13.00 Хуткая дапамога
13.30, 19.30 «Каміла, ці Нераскрыты таямніцы»
14.45 «Тайна віль», м/ф
16.25 Чароўная лінія
16.45 Мультифільмы
17.20 Там, дзе жыў Павуцінч
17.35 «Паласатая музыка»
17.55 Паралельны горад
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
20.20 «Прыгажун Дзюк», д/ф
20.40 Кансерватар
21.10 Тэлемагазін
21.15 Талеслужба бяспэкі
21.45 Спартыўныя навіны
21.55 Блэф-клуб
22.30 Ваш стыль
22.40 Працяг канцэрта да Дня міліцыі

СЭРАДА, 9.11

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Дайджэст
8.25, 17.10 «Маё каханне, мой смутак»
9.25 Аўта-парк
9.45 «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 1
9.35 Дайджэст
9.45, 17.10 «Маё каханне, мой смутак». Талесерыйял

10.45 «Доктар Айбаліт», мульт
10.55, 16.45 «Бімбат»
11.25 «Госця з будучыні», с. 2
12.30 «Настальгічны дывертысмент», ч. 3
13.35 «Дзельнае злучэнства», м/ф
15.10 Відэама-нявідэма
16.20 «Усяслаў Чарадзей», «Майдэборскае права, альбо Малое падарожжа ў сярэднявечны беларускі горад», д/ф
17.00 Навіны
18.10 Навіны (Гомель)
18.25 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 «Крок»: «Карамболь»
Э. Успенскага
19.40 Радвод
20.00 У нас дома
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 Планета людзей
22.00 На сесі ВС РБ; «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 2; Дайджэст; Пад купалам Сусвету; Рок-айленд

Канал «Астанкіна»

5.30, 7.00 Раница
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25, 18.30 «Дзікая Роза»
9.00 Зорная гадзіна
9.40 «Амба», мульт
15.00 Паглядзі, паслухай
15.20 «Лятаючы дом»
16.00 Сіняя птушка
16.20 «Элен і хлопцы»
16.50 Свет сёння
17.00 Кампанія «Мір»
17.30 Чалавек і закон
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Д. Вертаў
18.00 Гадзіна пік
18.55 «Два дні і ўсё жыццё», д/ф, прэм'ера
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Маналог
20.50 «Смерць нягодніка», м/ф (Францыя)
23.10 Шэсць вечароў з Ю. Нікуліным, ч. 5
23.50 Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»

6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ABC
8.25 Кліп-антракт
8.30 Гандлёвы дом
8.45 Дэлепа
9.15 Здарова жывеш
9.30 Кіно ў лістападзе
9.45, 19.35 «Санта-Барбара»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Там-там навіны
15.35 Свята кожны дзень
15.45 Далэй Усход
16.25, 22.45 Тэніс. «Кубак Крамля»
17.25 Фільм-прэм'ера
17.40 Гаспадар
18.10 Калеці
18.20 Зоркі Амерыкі
19.25 Падрабязнасці
20.30 Вінілавыя джунглі
21.05 «Берыя», д/ф, прэм'ера
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 ЭКП
23.10 Тэатральны фестываль у Эдынбургу
0.10 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.20, 16.50, 19.25 Музыкальны момант
13.00 Хуткая дапамога
13.30, 19.30 «Каміла, ці Нераскрыты таямніцы»
14.25 Тэлемагазін
14.45 «Нябсы заветныя», м/ф
17.00 Міні-футбол. «Зеніт-84» — зборная Санкт-Пецярбурга. Упералынку — паўсёй Расіі
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
20.20 Канцэрт да Дня міліцыі
21.15 Талеслужба бяспэкі
21.45 Спартыўныя навіны
21.55 Блэф-клуб
22.30 Ваш стыль
22.40 Працяг канцэрта да Дня міліцыі

ЧАЦВЕР, 10.11

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Дайджэст
8.25, 17.10 «Маё каханне, мой смутак»
9.25 Аўта-парк
9.45 «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 2
9.35 Дайджэст
10.35 «Доктар Айбаліт», мульт
10.55, 16.35 «Бімбат»

11.10 «Госця з будучыні», с. 3
12.15 «Крок»: «Карамболь»
12.45 «Слад лёсу», д/ф
13.20 Мы гэта можам. Дабрачынная акцыя для дзяцей-інвалідаў, ч. 1
14.05 «Груз «300», м/ф
15.25 Тэлебачанне — школе. Геаграфія
15.55 «Еўрапейскі калейдаскоп»
16.25 «Вялікі У», мульт
17.00 Навіны
18.10 Навіны (Гродна)
18.15 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны ВВС
19.10 «Так гэта было...»
19.30 Вытокі
19.45 Палеская восень. Сустрэчы на адчужанай зямлі Палесся
20.30 Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Крок»: «Правінцыя»
22.15 На сесі ВС РБ; «Раман імператара». Дварцова хроніка, с. 3; Дайджэст; Пад купалам Сусвету; Кантакт; Крымская хроніка; «Крок»: «Супермадэль Беларусі-95»

Канал «Астанкіна»

5.30, 7.00 Раница
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25, 18.30 «Дзікая Роза»
9.00 У свеце жывёл
9.40 «Будзь здаровы, Бяйка», мульт
15.00 Што цікавага?
15.20 Мультипролія
16.00 Тэт-а-тэт
16.20 «Элен і хлопцы»
16.50 Свет сёння
17.00 ...Да 16 і старэйшым
17.30 Мінішопа
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Э. Хонжэр
18.00 Гадзіна пік
18.55 «Гром Грын». Праграма Г. Баравіка
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Маскі — Крамля
21.00 Лато «Мільён»
21.30 Канцэрт, прысвечаны Дню міліцыі. У пералынку (23.50) — Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»

6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ABC
8.25 Кліп-антракт
8.30 Пахалі
8.40 Ваенны кур'ёр
8.55 Зусім сакратна
9.45, 19.35 «Санта-Барбара»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Міліцыйскі рэпартаж
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15, 22.35 Тэніс. «Кубак Крамля»
17.15 Будні
17.55 У свеце аўта- і мотаспорту
18.25 Свае гульні
19.25 Падрабязнасці
20.30 Шостае пачуццё
21.00 Нічо не забыты
21.10 XX стагоддзе ў кадры і за кадрам. Л. Філатаў
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 «Штэмп», м/ф
0.35 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 «Будзь маім славом», мульт
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.25, 16.20, 17.35, 19.25 Музыкальны момант
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Урок нямецкай мовы
13.45 Еўрапейскі калейдаскоп
14.10 «Пёкар і гультай», «Ну, пакажы», N 1, мульт
14.45 «Пачатак», м/ф
16.25 Чароўная лінія
16.40 Рознакаляровы сабака
17.00 Міні-футбол. Паўфінал
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Шкура», м/ф
20.45 Сёння — Дзень міліцыі
21.05 Тэлемагазін
21.15 Талеслужба бяспэкі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.05 «Вячэрні зван»
23.05 «Бацькоўскі дом», т/ф

ПЯТНІЦА, 11.11

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны
8.10 Пяць хвілін на жарты
8.15 Дайджэст
8.25 «Сустрэча з юнацтвам»
9.00 Тэлебачанне — школе. Геаграфія

9.30 «Маё каханне, мой смутак»
10.30 «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 3
11.25 «Доктар Айбаліт», мульт
11.35, 16.40 «Бімбат»
12.00 «Госця з будучыні», с. 4
13.05 «Чароўная птушка», мульт
13.15 Мы гэта можам. Дабрачынная акцыя для дзяцей-інвалідаў, ч. 2
14.05 «Грэхондайда, ці Бег на месцы», м/ф
15.30 «Я + Я»
16.10 «Крыла Тураўскі», «Вяртанне паста», д/ф
17.00 Навіны
17.10 «Піпіно», мульт
17.20 Вяскоўцы
17.50 «Удача»
18.10 Навіны (Магілёў)
18.25 Пяць хвілін на жарты
18.35 Навіны (ВВС)
19.10 Эканаміст
19.20 Хакэй. Кубак Еўропы. «Цвалі» (Мінск) — «Дэвіла» (Аўстрыя). Упералынку (19.55) — Кальханка
21.00 Панарама
21.40 «Талесярына»
21.55 На сесі ВС РБ; «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 4; Кантакт; Дайджэст; Пад купалам Сусвету; «Неверагодны заклад, ці Сапраўднае здарэнне, якое пасляхова завяршылася сто гадоў таму», м/ф

Канал «Астанкіна»

5.30, 7.00 Раница
6.50, 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 15.50, 17.50, 20.00, 22.50 Навіны
8.00 «Вайна гобатаў»
8.25, 18.30 «Дзікая Роза»
9.00 У свеце жывёл
9.40 «Будзь здаровы, Бяйка», мульт
15.00 Што цікавага?
15.20 Мультипролія
16.00 Тэт-а-тэт
16.20 «Элен і хлопцы»
16.50 Свет сёння
17.00 ...Да 16 і старэйшым
17.30 Мінішопа
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». Э. Хонжэр
18.00 Гадзіна пік
18.55 «Гром Грын». Праграма Г. Баравіка
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Маскі — Крамля
21.00 Лато «Мільён»
21.30 Канцэрт, прысвечаны Дню міліцыі. У пералынку (23.50) — Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»

6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
7.30 Час дзелавых людзей
8.00 Навіны ABC
8.25 Кліп-антракт
8.30 Пахалі
8.40 Ваенны кур'ёр
8.55 Зусім сакратна
9.45, 19.35 «Санта-Барбара»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
11.10 Міліцыйскі рэпартаж
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Свята кожны дзень
16.15, 22.35 Тэніс. «Кубак Крамля»
17.15 Будні
17.55 У свеце аўта- і мотаспорту
18.25 Свае гульні
19.25 Падрабязнасці
20.30 Шостае пачуццё
21.00 Нічо не забыты
21.10 XX стагоддзе ў кадры і за кадрам. Л. Філатаў
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 «Штэмп», м/ф
0.35 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.25, 16.20, 17.35, 19.25 Музыкальны момант
13.00 Хуткая дапамога
13.30 Урок нямецкай мовы
13.45 Еўрапейскі калейдаскоп
14.10 «Пёкар і гультай», «Ну, пакажы», N 1, мульт
14.45 «Пачатак», м/ф
16.25 Чароўная лінія
16.40 Рознакаляровы сабака
17.00 Міні-футбол. Паўфінал
18.50 Спорт, спорт, спорт...
19.10 Вялікі фестываль
19.30 «Шкура», м/ф
20.45 Сёння — Дзень міліцыі
21.05 Тэлемагазін
21.15 Талеслужба бяспэкі
21.45 Спартыўныя навіны
22.00 Ваш стыль
22.05 «Вячэрні зван»
23.05 «Бацькоўскі дом», т/ф

СУБОТА, 12.11

Беларускае тэлебачанне

8.00 Навіны
8.10 Аэробіка

8.20 Пяць хвілін на жарты
8.25 Аэробіка
8.55 Дайджэст
9.05 «Неверагодны заклад, ці Сапраўднае здарэнне, якое пасляхова завяршылася сто гадоў таму», м/ф
10.25 Здароўе
11.10 20 минут рэдактара
11.30 «Раман імператара. Дварцова хроніка», с. 4
12.35 Паказвае Гомель
13.25 «Лулу — анёл кветак»
14.00 Шматталоссе
14.45 «Іван Макаравіч», м/ф
16.35 Дзелавы веснік
16.50 «Чарапашкі ніндзя»
17.15 Песнянае поле ў імя Святой Еўфрасінні
17.50 Міжнародныя спартыўныя навіны
18.20 «Нов і К»-топ-10
19.20 Хакэй. Кубак Еўропы. «Цвалі» (Мінск) — «Дэвіла» (Славачыя). У пералынку (19.55) — Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Пяць хвілін на жарты
21.40 «Хачу вашага мужа», м/ф
22.55 Пад купалам Сусвету
23.05 Каскад
23.25 Відэама-нявідэма
0.25 «Атлантык-сіці», м/ф (Канада-Францыя)
2.05 «Славянскі базар-94»

Канал «Астанкіна»

6.30 Суботняя раница дзелавога чалавека
7.15 Спорт-шанс
7.45 Слова пастыра
8.00 Марафон-15
8.30 Кампанія «Мір»
10.00 Ранішняя пошта
10.30 Я — жанчына
9.00 Агарод круглы год
9.30 «Кітай. Погляд з правіцы»
15.00 «Пітэр Пэн», м/ф, с. 1
16.30 Рок-урок
16.50 Свет сёння
17.00 Чалавек і закон
17.30 Галасы Расіі
17.40, 20.30 Надвор'е
17.45 «Хто ёсць хто. XX стагоддзе». П. Кардэн
18.00 Памонд
18.50 Палец удлаў
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Чалавек тыдня
21.00 «Вуліцы Сан-Францыска»
22.00 Адзіны дубль
23.05 «Пік Флойд». Суветнае турні (23.50) — Прэс-экспрэс

Канал «Рэсія»

6.30 Формула-730
7.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
7.25 Мульти-пульці
7.35 Рымскія канікулы
8.05 Пілігрым
8.50 «Вароты ў рай»
9.20 Парламенцкі тыдзень
10.05 Тэлеэрудыт
10.10 Зваротны адрас
10.55 Аніматограф
8.35 Пахалі
8.45 Васковыя персаны
9.45, 19.35 «Санта-Барбара»
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.00, 22.35 Тэніс. «Кубак Крамля»
16.55 Дысней па пятніцы
17.55 Кліп-антракт
18.05 Альманах сучаснай фантастыкі
19.25 Падрабязнасці
20.30 Сам сабе рэжысёр
21.05 «Пярпендыкулярнае кіно»
22.20 Аўтаімгненне
22.30 Рака часу
23.05 «Дом спаткання», м/ф
0.25 Зоркі гавораць

Санкт-Пецярбург

12.00, 14.30, 18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
12.10 Чароўная лінія
12.25 «Нямецкая хваля»
12.50, 14.25, 16.20, 17.35, 19.25 Музыкальны момант
13.00 Хуткая дапамога
13.30 «Дранны добры чалавек», м/ф
15.10 Я і мой сабака
15.25 Казка за казкай
16.00 «Пецярбургская касандра», «Легенда пра вялікага інжынера», д/ф
17.00 «Золата Рабушынскі», ч. 1
17.30, 21.15 «Ук-энд з дэтэктывам»
18.10 Экспрэс-кіно
18.30, 21.30 Інфарм-ТБ
18.50 «Трамвай і рэйкі», д/ф
19.10 Вялікі фестываль
19.25 «Страсці», м/ф